35ste vergadering

Dinsdag 6 juli 1993

Aanvang 10.00 uur

Voorzitter: Tjeenk Willink

Tegenwoordig zijn 73 leden, te weten:

Baarda, Baarveld-Schlaman, Barendregt, Van den Berg, De Boer, Bolding, Boorsma, Van den Bos, Bot-van Gijzen, Van Boven, Braks, Coenemans, Van Dijk, Ermen, Eversdijk, Fleers, Gelderblom-Lankhout, Van Gennip, Ginjaar, Glastra van Loon, Glasz, Van Graafeiland, Grol-Overling, Heijmans, Heijne Makkreel, Hilarides, Hoefnagels, Holdijk, Huberts-Fokkelman, Jaarsma-Buijserd, Kaland, Kassies, Korthals Altes, Van Kuilenburg-Lodder, Kuiper, Van Leeuwen, Van Leeuwen-Schut, Luimstra-Albeda, Luteijn, Mastik-Sonneveldt, Van der Meer, Van der Meulen, Michiels van Kessenich-Hoogendam, Van Ooijen, Pitstra, Postma, Pröpper, Redemeijer, Rongen, Schinck, Schuurman, Schuyer, Soetenhorst-de Savornin Lohman, Spier, Staal, Steenkamp, Stevens, Talsma, Tjeenk Willink, Tummers, Van Veldhuizen, Veling, Van Velzen, Verbeek, Vermaat, Vis, Vrisekoop, Wagemakers, Wessel-Tuinstra, Van Wijngaarden, Van de Zandschulp, K. Zijlstra en R. Zijlstra,

en de heren Ritzen, minister van Onderwijs en Wetenschappen, Dankert, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, Kosto, staatssecretaris van Justitie, en Wallage, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

□

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat is ingekomen bericht van verhindering van het lid:

Tiesinga-Autsema, wegens verblijf buitenslands.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: Ik deel tevens aan de Kamer mede, dat ik bericht van verhindering tot bijwoning van de vergadering heb ontvangen van de minister van Justitie.

De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met deze voorstellen heeft verenigd.

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het eind van deze editie.)

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Herziening van de Wet rijonderricht motorrijtuigen (Wet rijonderricht motorrijtuigen) (21262)**;
- **Machtiging tot deelneming door het Koninkrijk der Nederlanden in de Algemene Kapitaalverhoging van de Internationale Financieringsmaatschappij (22720) (R1443)**;
- **Machtiging tot deelneming door Nederland in de Vijfde Middelenaanvulling van het Aziatische Ontwikkelingsfonds (22877)**;
- **Wijziging van de Statistiekwet 1950 (uitvoering van communautaire regelgeving) (22955)**;
- **Wijziging van de Interimwet op het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs in verband met het vervallen van de opslagpercentages bij de leerlingentelling (23074)**;
- **Wijziging van de Wet melding collectief ontslag in verband met totstandkoming van richtlijn 92/56/EEG tot wijziging van de richtlijn 75/129/EEG betreffende de aanpassing van de wetgevingen van de Lid-Staten inzake collectief ontslag (22970)**;
- **Wijziging van de Handelsregisterwet in verband met de registratie van bepaalde nevenvestigingen van vennootschappen als bedoeld in de elfde richtlijn inzake het vennootschapsrecht (23064)**;
- **Uitvoering van enkele conflictenrechtelijke bepalingen van de richtlijn nr. 88/357/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 22 juni 1988 (PbEG L 172), zoals gewijzigd bij de richtlijn nr. 92/49/EEG van de Raad van 18 juni 1992 (PbEG L 228) en coördinatie van de conflictenrechtelijke bepalingen van het op 19 juni 1980 te Rome tot stand gekomen verdrag inzake het recht dat van toepassing is**

op verbintenissen uit overeenkomst, Trb. 1980, nr. 156, met die van de gewijzigde richtlijn (23089).

Deze wetsvoorstellen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:
- **de brief van de minister van Financiën inzake de Rijksrekening 1990 (23167)**.

De **voorzitter**: Overeenkomstig het advies van de Commissie voor financiën stel ik voor, de minister van Financiën decharge te verlenen over het gevoerde beleid.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Partiële wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enkele andere wetten (22962)**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van Veldhuizen** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Wat wij over dit voorstel te zeggen hebben, is in feite niet meer dan een stemverklaring. Het nadeel van een echte stemverklaring is echter dat de bewindsman daarop niet kan reageren. Hoewel wij het weinig aannemelijk achten dat hij dit nu wel zal doen, willen wij hem die gelegenheid toch niet onthouden.

Mijnheer de voorzitter! Dit voorstel is aan de overzijde door amendering gewijzigd. Laten wij er geen doekjes om winden: de indiener van dit amendement krijgt van ons met gemak de grote prijs voor het onzinnigste amendement dat ons ooit onder ogen is gekomen. Ondertussen heeft het amendement wel een politieke strekking gegeven aan een puur technisch wetsvoorstel. Daartegen tekenen wij bezwaar aan. Onze stem daarom aan dit voorstel te onthouden zou echter weer veel te veel eer voor dit amendement zijn. Wel willen wij hier uitdrukkelijk verklaren dat ons voorstemmen op geen enkele wijze mag worden uitgelegd als een stellingname in de nog komende discussie over de wederinvoering van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Die discussie komt nog en daarop had niet per amendement op deze wijze vooruitgegrepen behoren te worden.

□

Staatssecretaris **Kosto**: Mijnheer de voorzitter! Ik kan kort zijn en mededelen, wat wellicht in de stukken ook al is opgevallen, dat de minister van Justitie, die het voorstel in de Tweede Kamer behandeld heeft, het van harte eens is met de opstelling van de heer Van Veldhuizen. Hij heeft letterlijk gezegd: "Het kan geen kwaad als het er staat, want het slaat nergens op". Dat is een helder waardeoordeel over het amendement, dat niettemin is aangenomen. De eenstemmigheid tussen de heer Van Veldhuizen en, naar ik aanneem, deze Kamer en de regering is volstrekt helder.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Goedkeuring van de op 25 juni 1991 te Bonn tot stand gekomen Protocollen en Overeenkomsten inzake de toetreding van de Republiek Portugal en het Koninkrijk Spanje tot het Akkoord van Schengen van 14 juni 1985 en tot de Overeenkomst tot uitvoering van het Akkoord van Schengen van 19 juni 1990, beide gewijzigd bij Protocol, respectievelijk Overeenkomst betreffende de toetreding van de Italiaanse Republiek van 27 november 1990 (22615)**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Tummers** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! De memorie van antwoord wordt door de regering geopend met de mededeling dat op de vragen van beide commissies geantwoord zal worden in het licht van de resultaten van de bijeenkomst van de Schengen-bewindslieden d.d. 30 juni te Madrid. Die aanduiding zou aanleiding kunnen geven om tot een breed verhaal over de Schengen-toestand over te gaan, maar het lijkt ons verstandiger om ons bij deze gelegenheid te beperken tot de zaken die het meest rechtstreeks te maken hebben met het wetsvoorstel. Wij zullen naderhand een gelegenheid zoeken voor een breed overleg over alle zaken die in verband met Schengen op ons afkomen, teneinde die gezamenlijk te behandelen. Het is nog niet duidelijk, wanneer die mogelijkheid zich voordoet. Het is nog punt van overleg of dit in een openbaar debat of meer besloten in een mondeling overleg zal plaatsvinden.

Beide nu toetredende landen hebben uiteraard ook te doen met het hof. Wij lezen in de memorie van antwoord dat Portugal zich aanvankelijk wilde aansluiten bij de gedachten hierover van Frankrijk. Wij weten dat Frankrijk de internationale controle op de Schengen-materie goed genoeg vindt en geen voorstander is van uitbreiding daarvan. Onze vraag is, hoe dat nu met Portugal zit. Wij krijgen graag een verheldering van de wat vage aanduiding, dat Portugal zich op dit punt in de richting van Frankrijk begeeft.

Een ander punt waarover wij graag helderheid verkrijgen, betreft de rapportage over het hof. De Nederlandse regering heeft gevraagd om deze rapportage begin volgend jaar te mogen ontvangen. Het is echter duidelijk, zoals ook uit de stukken blijkt, dat de overeenkomst inzake Schengen reeds per 1 december in werking treedt, dus voordat die rapportage beschikbaar zou zijn. Het is dan ook jammer dat de Nederlandse regering niet heeft gevraagd om die eindrapportage te ontvangen voordat de overeenkomst in werking treedt. Ook daarover hadden wij graag wat nadere gegevens. Het zou overigens erg plezierig zijn als het breder overleg van de betrokken commissies uit deze Kamer met de staatssecretaris over deze materie ten minste wel voor de inwerkingtreding op 1 december plaatsvindt.

□

De heer **Van Velzen** (CDA): Voorzitter! Namens de CDA-fractie kan ik mededelen dat de fractie

akkoord gaat met de toetreding van Spanje en Portugal. Het procedurele probleem waarmee wij worden geconfronteerd, is dat er veel met Schengen gebeurt en dat je, elke keer als de toetreding van één der EG-landen of één der EFTA-landen tot het Schengen-verdrag aan de orde komt, je in feite ook moet ingaan op datgene wat zich in de afgelopen tijd heeft voltrokken, zij het dat dit dan uiteraard op dat moment niet aan de orde is. Het lijkt mij dat wij straks met de betrokken staatssecretarissen van gedachten moeten wisselen over de vraag hoe wij dat procedureel kunnen aanpakken.

De bijeenkomst van 30 juni te Madrid is zeer succesvol verlopen. Het past de CDA-fractie om met name staatssecretaris Dankert daarmee te feliciteren. Wij zijn daarmee immers op een groot aantal punten verder gekomen. Het blijft evenwel onduidelijk wat is afgesproken over het drugsbeleid. Heb ik het goed begrepen dat de heer Lamassoure, de Franse onderminister, akkoord is gegaan met een grotere bilaterale samenwerking met Nederland op gebied van de uitvoering van het drugsbeleid, zoals op het terrein van de opsporing? Is er in Madrid echter ook een afspraak gemaakt over het drugsbeleid als zodanig en de vraag of dat moet worden aangescherpt? Mijn fractie zou daar geen enkel bezwaar tegen hebben. Het lijkt mij evenwel dat de memorie van antwoord op dit punt nog enige toelichting kan krijgen.

Nu de buitengrenzen bij Spanje komen te liggen, blijkt dat met name de Spaanse autoriteiten nogal wat problemen hebben met de transito naar Marokko. Ik wil de staatssecretaris vragen of ook daar afspraken over zijn gemaakt.

Mede namens de indieners van de motie van 16 februari jongstleden inzake het Europese hof en in het bijzonder namens D66 wil ik erop aandringen dat wij helderheid krijgen over de positie van Spanje en Portugal ter zake van het Europese hof. Hoe moeten de Franse bezwaren geïnterpreteerd worden? Welke argumenten heeft Frankrijk nu tegen? Waarom kiest Portugal thans de zijde van Frankrijk? Wat zijn de technische bezwaren die Spanje naar voren brengt? Hier wordt wel kort over gesproken, maar het is nog redelijk onduidelijk.

Ook wordt er gesproken over de verandering van de asielprocedure. De asielovereenkomst van Dublin wordt voorgesteld. In hoeverre staat deze op gespannen voet met datgene wat in het Schengen-verdrag staat? Zou het niet verstandig zijn – hiermee kom ik tot mijn procedurevoorstel – om hierover nog eens te spreken in een mondeling overleg met de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken en de bewindslieden van Justitie? Daarbij kunnen dan de volgende vragen aan de orde komen. Hoe gaat het nu met de asielzoekersprocedure? Hoe staat Dublin ten opzichte van Schengen? Hoe ver zijn wij met de uitvoering van het een en ander in het kader van het Europese hof? In welke mate staat Dublin eventueel weer op gespannen voet met het Europese hof? Wij zouden het dus op prijs stellen om daar met de bewindslieden over te spreken in een mondeling overleg. Uiteraard moet dit voor 1 december 1993 gebeuren. Indien dat gewenst en noodzakelijk is, kan daarna ook over de protocol-asielovereenkomst van Dublin worden gesproken in deze Kamer. Wij wachten het antwoord van de regering gaarne af.

□

Staatssecretaris **Dankert**: Voorzitter! Door beide woordvoerders is gevraagd om nader mondeling overleg over een aantal onderwerpen die niet direct verband houden met het voorstel, zoals dat op de agenda staat, en om dit voor 1 december te houden. Ik ben graag bereid – ik denk dat de bewindslieden van Justitie dat ook zijn – om een dergelijk overleg voor 1 december te voeren. Wij zullen een datum in de vroege herfst zoeken om te spreken over zowel de concordantieproblematiek van het asielverdrag van Dublin en het Akkoord van Schengen, als de wijdere problematiek van het in werking stellen van Schengen per 1 december.

Er liggen nog een paar vragen over dit voorstel. In de eerste plaats is gevraagd hoe er in Portugal en Spanje gedacht wordt over de positie van het hof. Op basis van de gewisselde stukken is hier in het overleg gezegd dat Portugal zich in de richting van Frankrijk beweegt. Ik meen evenwel dat de situatie gunstiger is, zeker na het gesprek dat wij met de Duitsers gevoerd hebben. Op Frankrijk na is er in de lidstaten over het algemeen sprake van een beweging in de richting van acceptatie van een positie van het hof bij Schengen. Dit ligt bij de ene lidstaat wat breder dan bij de andere. Er zijn lidstaten die verder willen gaan dan hetgeen in het Nederlandse voorstel staat. De ontwikkeling is echter niet ongunstig, ook bij de Portugezen niet, en zeker niet, zoals ik al zei, nadat bij de Duitsers het inzicht ontstaan is dat het van belang is om het hof erbij te betrekken.

Nu zitten wij daar met een probleem, namelijk dat, als je de bepalingen van het asielverdrag van Dublin in Schengen opneemt, de competentie van het hof dan niet zou slaan op de bepalingen met betrekking tot asiel. Toen we vorige week in Madrid spraken over het befaamde protocol waarin deze zaak geregeld zou moeten worden, was aan de reactie van de Duitse delegatie duidelijk te merken dat zij het probleem wel zag en daardoor minder enthousiast was voor het overnemen van de asielbepalingen van Dublin. We zullen wel zien hoe zich dat verder ontwikkelt. Dat is zeker een zaak die nog enige tijd vergt, omdat deze kwestie op Duits verzoek "auf Eis ist gesetzt"; dat betekent dat we de tijd hebben, nog eens rustig over de concordantieproblematiek te overleggen. We hebben daarover al een afspraak gemaakt.

Dit betekent ook dat de rapportage over de hofproblematiek, op basis van de ontwikkeling van de gedachten in de werkgroep, tegen die tijd – onder het Franse voorzitterschap zal het werk voortgang vinden – goed mogelijk zal zijn.

De heer **Glasz** (CDA): Voorzitter! Ik loop natuurlijk niet vooruit op het al toegezegde overleg in het najaar, waarmee ik erg blij ben. Als ik nu hoor dat "Dublin" bij de Duitsers de vraag heeft opgeroepen of dit nu wel verstandig is en zich verdraagt met de competentie van het hof, terwijl ik begrijp dat de Nederlandse delegatie al gereed stond om akkoord te gaan met "Dublin", vraag ik me af of de Nederlandse delegatie niet dezelfde vragen had moeten stellen, als zij

goed met onze motie wilde omgaan.

Staatssecretaris **Dankert**: De Nederlandse delegatie had aarzelingen, maar wist tegelijkertijd dat er toezeggingen waren gedaan met betrekking tot het snel introduceren van het asielverdrag van Dublin in de parlementaire procedure. In die spanningsverhouding zaten we. Wat dat betreft kwam het mij wel goed uit dat de Duitsers de verantwoordelijkheid op zich namen om het te spelen zoals ze het gespeeld hebben.

De heer Van Velzen heeft nog gevraagd naar de afspraken in Madrid met betrekking tot het drugsbeleid. Acht van de negen lidstaten vinden dat met betrekking tot het drugsbeleid aan de randvoorwaarden voor inwerkingstelling van Schengen is voldaan. Een delegatie, de Franse, heeft daar nog wat problemen mee. De Franse delegatie heeft aanvankelijk in het overleg in Madrid geëist dat tot aanvullende acties binnen de randvoorwaarden zou moeten worden besloten. Na veel heen en weer gepraat is dat uiteindelijk geworden dat er "des efforts supplémentaires" gedaan zouden worden. Bovenop hetgeen wat was afgesproken, zou dus nog het een en ander moeten gebeuren. Daar hebben de Fransen mee ingestemd. Zij hebben, onder andere in de discussie over het Nederlandse beleid, laten merken dat ze daarmee ook bilaterale afspraken konden bedoelen, zoals deze op het ogenblik in het verkeer tussen Nederland en Frankrijk worden gemaakt, althans dat wordt geprobeerd. Het gaat om uitwisseling van officieren van justitie, van politiepersoneel en misschien ook van douanepersoneel. Dat zijn zaken waarin we nog wat verder kunnen gaan dan de aanbiedingen die tot nu toe zijn gedaan. Naar mijn gevoel neemt dat, als we tot conclusies in die dialoog komen, zeer veel kou uit de lucht. De Fransen zouden wat dat betreft tevreden zijn. Ik zie derhalve wel mogelijkheden om de Fransen op het punt van het drugsbeleid binnenboord te houden. Dat betekent geen verandering van het Nederlandse beleid, al wordt er in het buitenland wel prijs gesteld op handhaving van het Nederlandse beleid.

Over de kwestie van de transito naar Marokko hebben we het niet gehad. De Fransen hebben wel een algemeen voorbehoud gemaakt op het vlak van de bewaking van de buitengrenzen. Ik las in een interview dat Lamassoure daar de vliegvelden nu ook weer bij noemt, maar in het communiqué van Schengen zijn de vliegvelden uitdrukkelijk uitgezonderd. Met andere woorden: deze worden genoemd in de categorie "voldaan aan de prealabele voorwaarden voor inwerkingtreding", en dat is niet het geval met de buitengrenzen. Van Franse zijde is de Duitse oostgrens genoemd als een probleem. Men heeft niet publiekelijk gesproken over Marokko, en ik weet dus niet of de transitoproblematiek nog een rol speelt.

Voorzitter! Ik dacht dat ik daarmee de vragen die zijn gesteld, in afwachting van het nadere mondeling overleg, heb beantwoord.

□

Staatssecretaris **Kosto**: Voorzitter! Ik denk dat de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken de vragen die er lagen, beantwoord heeft. Ik kan eraan toevoegen dat de bewindslieden van Justitie uiteraard ook van ganser harte bereid zijn, in het vroege najaar met deze Kamer in overleg te treden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van Groen Links wordt conform artikel 121 van het Reglement van orde aantekening verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

Aangezien de behandeling van dit wetsvoorstel iets sneller is gegaan dan gepland, zit ik met een klein probleem. Er is algemeen bekendgemaakt dat het volgende agendapunt, de voortzetting van de TBA, om 11.00 uur zal beginnen.

Ik stel daarom voor de vergadering tot 11.00 uur te schorsen.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 10.30 uur tot 11.00 uur geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering, de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, de overheidspensioenwetten en enkele andere wetten strekkende tot herziening van het arbeidsongeschiktheidscriterium, het binden van het uitkeringsrecht aan een termijn, aanpassing van de arbeidsongeschiktheidsuitkering aan de leeftijd alsmede invoering van een stimuleringsmaatregel voor herintreding van arbeidsongeschikten (Wet terugdringing beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen) (22824)**.

(Zie vergadering van 30 juni 1993.)

De beraadslaging wordt hervat.

□

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Ik zeg de Kamer dank voor haar inbreng in tweede termijn en voor de vriendelijke woorden die zijn gewijd aan mijn inbreng in eerste termijn, al zou ik wensen dat die waardering iets meer op het wetsvoorstel zelf zou afstralen!

Ik begin met in hoofdlijnen aandacht te geven aan hetgeen de heer Van der Meulen de winst- en verliesrekening noemde. Wij moeten naar mijn opvatting het geheel van wetgeving en beleid gericht op de beheersing van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid in ogenschouw nemen. Wij moeten naar mijn stellige overtuiging ervoor waken om de maatregelen, vastgelegd in het wetsvoorstel, te isoleren van maatregelen die zijn opgenomen in de wet TAV, de wetsvoorstellen inzake terugdringing ziekteverzuim, de wijziging van de ARBO-wet en de aanpassing van de OSV. Deze wet en genoemde wetsvoorstellen bieden naar onze opvatting een evenwichtig geheel van op werkgevers, werknemers en uitvoeringsorganen gerichte maatregelen. Ik verzoek deze Kamer dan ook, het wetsvoorstel TBA in die bredere context te plaatsen. Zo heeft het kabinet het in de beleidsontwikkeling ook nadrukkelijk bedoeld.

Ik vraag ook, alle maatregelen in

hun onderlinge samenhang te bezien. Ik betreur het ten zeerste wanneer het wetsvoorstel louter zou worden beoordeeld op de aanpassing van het uitkeringsniveau van de WAO, hoezeer deze aanpassing aanvankelijk vanuit het verwachtingspatroon van mensen in de WAO ook de aandacht opeist. Maar juist omdat mensen die nu in de WAO zitten in belangrijke mate worden ontzien, meen ik dat het kabinet aandacht mag vragen voor het geheel aan maatregelen.

De wijziging van het arbeidsongeschiktheidscriterium heeft tot gevolg dat veel meer dan tot dusverre het geval is, werknemers met een ziekte of een gebrek worden aangesproken op de mogelijkheden die zij desondanks nog hebben. Het nieuwe criterium heeft als het ware een mobiliserende werking. Gedeeltelijk arbeidsgeschikten zijn voluit aanspreekbaar op hun resterende vermogens tot het verrichten van bepaalde arbeid. Ook in de waarneming van werknemers is het mijns inziens van groot belang dat men als gedeeltelijk arbeidsgeschikte wordt gezien en ook aangesproken en niet als arbeidsongeschikte. Dat zal extra druk leggen op overheid en sociale partners om dan ook werk te bieden, juist en bij voorrang aan mensen die door ziekte of handicap tijdelijk waren uitgeschakeld.

In het verlengde van de wijziging van het AAW- en WAO-criterium brengt het wetsvoorstel een scholingsverplichting met zich in die situatie waarin de GMD dit noodzakelijk of bevorderlijk acht voor herintreding op de arbeidsmarkt. Ik heb in eerste termijn al aangegeven dat ik voornemens ben, met de uitvoeringsorganen overleg te voeren over de algemene maatregel van bestuur met betrekking tot het arbeidsongeschiktheidscriterium en over een intensivering van het op reïntegratie gerichte beleid. Daarbij zal ik de kanttekeningen van de heer Van de Zandschulp nadrukkelijk betrekken. Ik kom daar straks nog op terug.

Een mobiliserend en activerend effect zal ook uitgaan van de tijdelijkheid van de toekenning van de uitkering en van de periodieke herbeoordeling. Hierbij is van belang dat niet alleen opnieuw de mate van arbeidsgeschiktheid wordt bepaald, maar dat tevens de mogelijkheden tot reïntegratie worden bezien. Deze maatregelen kunnen daarnaast een bijdrage leveren aan de benodigde omslag in het denken over arbeidsongeschiktheid. De uitvoeringsorganisaties kunnen het zich absoluut niet meer permitteren, geen aandacht te schenken aan werknemers die al enige tijd een beroep op de WAO moeten doen. Werknemers zullen niet meer het idee kunnen krijgen dat de WAO-uitkering automatisch doorloopt tot het 65ste levensjaar. De gedachte "eens in de WAO, altijd in de WAO" moet heel snel voltooid verleden tijd zijn.

Over de maatregelen die ik zojuist ben aangegaan, bestaat op hoofdlijnen, ik wil dat nog eens onderstrepen, in deze en in de andere Kamer grote overeenstemming. Zeker, deze Kamer heeft nog een aantal indringende vragen gesteld, die ik zal trachten te beantwoorden, maar op hoofdlijnen heeft deze aanpak brede steun.

Het meest controversiële onderdeel van dit wetsvoorstel is natuurlijk de aanpassing van het niveau van de WAO-uitkering. Hiermee wordt de collectieve verantwoordelijkheid bij arbeidsongeschiktheid op een lager niveau vastgesteld. Hoewel het niveau lager is, is het in de visie van het kabinet nog wel een verantwoord niveau. Het is ook voor mij volstrekt begrijpelijk dat deze maatregel als pijnlijk wordt ervaren. Toch is deze aanpassing van het niveau onvermijdelijk om verschillende redenen: om der wille van de houdbaarheid van het stelsel van sociale zekerheid op de wat langere termijn, om der wille van de beheersing van de collectieve lasten en ook om der wille van het beoogde volume-effect waarover wij zo uitvoerig hebben gediscussieerd.

Wij hebben eveneens uitvoerig gesproken over de herijking van verantwoordelijkheden tussen overheid en markt die samenhangt met de verlaging van het uitkeringsniveau. Deze herijking betekent mijns inziens geenszins dat alle werknemers in ons land uitsluitend worden overgeleverd aan de spelregels van de particuliere markt. De WAO blijkt, ook na invoering van dit wetsvoorstel, een adequate collectieve verzekering tegen inkomensgevolgen van arbeidsongeschiktheid.

Het gedeeltelijk overhevelen naar de markt brengt niet alleen zorgen mee. Integendeel, het vergroten van de verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers biedt ook nieuwe keuzemogelijkheden, stelt mensen voor een nieuwe verantwoordelijkheid. Werkgevers en werknemers zullen deze mogelijkheden en uitdagingen de komende maanden en jaren kunnen benutten om zelf een stevige bijdrage te leveren aan zowel het voorkomen van ziekte en arbeidsongeschiktheid als aan het aan het werk houden en het weer aan het werk helpen van gedeeltelijk arbeidsgeschikten.

Werkgevers en werknemers in het bedrijfsleven, maar ook bij de overheid zullen een grote inspanning moeten leveren om een gedurende ruim 25 jaar gegroeid maatschappelijk vraagstuk daadwerkelijk aan te pakken. Wij mogen – het is misschien goed, dat ook eens hardop te zeggen – de mogelijkheden vanuit Den Haag dit probleem aan te pakken natuurlijk niet overschatten. Wij kunnen wel een aantal randvoorwaarden creëren die een impuls geven aan de veranderingsbereidheid en de veranderingsmogelijkheden in de samenleving. Het aanpassen van het WAO-uitkeringsniveau en de nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden die daaraan vastzit, helpen ook mee aan deze impuls, hoe moeilijk zo'n besluit ook is.

Wanneer ik nu op hoofdlijnen kijk naar die winst- en verliesrekening dan meen ik tot de conclusie te mogen komen dat het hierbij weliswaar gaat om een pakket aan ingrijpende maatregelen, maar dat zij zowel voor werkgevers als voor werknemers wel in evenwicht zijn en dat zij over de breedte van de aanpak ook echt de oorlog verklaren aan een maatschappelijk groot vraagstuk dat aangepakt moet worden. Daarom hecht het kabinet aan een spoedige, integrale uitvoering van het wetsvoorstel dat ik hier vandaag verdedig en van de wetsvoorstellen terugdringing ziekteverzuim en wijziging ARBO-wet die minister De Vries en ik dit najaar hier hopen te verdedigen.

Ik kom dan nu toe aan de opmerkingen die zijn gemaakt over de macro-economische effecten van het beleid. Immers, naast de volumedoelstelling wordt met dit wetsvoorstel ook een financiële

doelstelling beoogd. Het zou niet correct zijn, daar vandaag omheen te draaien. Deze financiële doelstelling behelst het terugdringen van de collectieve lasten als onderdeel van de totale doelstelling met betrekking tot de lastendruk, zoals verwoord in het regeerakkoord.

Het kabinet heeft zich in het regeerakkoord als doel gesteld, het verlagen van die collectieve-lastendruk. Met het voorliggende wetsvoorstel wordt een belangrijke bijdrage aan dit doel geleverd. Immers, als gevolg van de TBA wordt een belangrijke besparing gerealiseerd. Het invoeren van het nieuwe arbeidsongeschiktheidscriterium betekent, naar de beste schattingen die wij daar nu van kunnen maken, een structurele besparing van 3,5 mld. De verkorting van de duur en de verlaging van de hoogte van de uitkering zijn berekend op een besparing van 2,5 mld. in de collectieve sfeer. Rekening houdend met de meeruitgaven in de sfeer van de werkloosheidsregelingen en de uitvoering van de sociale verzekeringen, betekent het wetsvoorstel per saldo een structurele vermindering van de collectieve lasten met ruim 4,8 mld.

Deze financiële gevolgen van het wetsvoorstel hebben belangrijke macro-economische consequenties. Aan die consequenties wordt door het kabinet een zeer grote waarde toegekend. Als gevolg van de daling van de uitkeringslasten kan de premiedruk dalen. Dat heeft weer een drukkend effect zowel op de omvang van de wig als op de collectieve-lastendruk. De heer Van de Zandschulp memoreerde dat deze twee begrippen niet hetzelfde zijn. Die opvatting deel ik, maar de wig en de collectieve-lastendruk zijn uiteraard wel nauw met elkaar verweven. Een daling van de collectieve-lastendruk als gevolg van een daling van de premies, en dat is toch waar wij hier aan de publieke zijde over spreken, leidt eveneens tot een daling van de omvang van de wig. Deze effecten bieden ruimte voor loonmatiging en die loonmatiging is nu juist broodnodig in de economische situatie waarin wij ons bevinden. Dit alles draagt dus bij aan de macro-doelstellingen van het kabinetsbeleid. Het behoort ook om die reden niet geïsoleerd in al z'n pijnlijkheid te worden be- en veroordeeld.

De grotere financiële verantwoordelijkheid en keuzevrijheid van sociale partners betekenen een groter bewustzijn van de kosten. Ik vond zelf dat deze Kamer in onze gedachtenwisseling aan dat element relatief weinig aandacht heeft besteed, omdat het toch om een heel grote verandering gaat. De mogelijkheden om de kosten af te wentelen op grotere collectieven worden verminderd, met als gevolg een grotere inspanning voor kostenbeheersing. De aanvullende verzekeringen worden een expliciet onderdeel van de CAO-onderhandelingen, waardoor de waarde van deze aanvullende verzekeringen moet worden afgewogen tegen andere arbeidsvoorwaarden in de primaire en secundaire sfeer. Ook hiervan mag een matigend effect op de loonkosten worden verwacht.

Er is in het debat een aantal keren gesproken alsof ik een soort verheerlijkende werking van de markt voorzag. Gelet op mijn opvattingen over een reeks van jaren heeft mij dat als ironisch getroffen. Ik behoor niet tot die mensen die denken dat als je morgen het KNMI privatiseert, het dan overmorgen mooier weer is. Ik behoor wel tot die mensen die denken dat de prikkel van de markt ook in arrangementen die dicht tegen het collectief aan zitten, een positieve werking kan hebben op het kostenbesef en op de noodzakelijke afwegingen die mensen moeten maken.

De heer **Vis** (D66): Voorzitter! De staatssecretaris zegt dat dit element zo belangrijk is. Hoe komt het dan dat in de memorie van toelichting – het eerste stuk dat door de regering aan de Staten-Generaal is toegezonden – met geen enkel woord op dat aspect is gewezen?

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Ik herinner mij de discussie daarover in eerste termijn. Ik heb mij dus ook voorbereid om daarop in te gaan. Ik ben daar nu ongeveer aan toe.

De indruk is gewekt dat er sprake zou zijn van een omslag of een verschuiving in de argumentatie achter dit wetsvoorstel. Dat was het punt. De heer De Boer sprak er onder anderen over. Het argument van het kostenbewustzijn zou nog niet hebben gespeeld bij de indiening van het wetsvoorstel. Het zou pas op tafel zijn gelegd toen de herverzekering op grote schaal een feit was. Dat is niet het geval.

Steeds is van de zijde van het kabinet de waarde van de grotere financiële verantwoordelijkheid benadrukt. Dit is al verwoord in de memorie van toelichting. Het is ook nog eens expliciet in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer genoemd. Ik citeer: "Indien de aanvullende verzekeringen via de particuliere markt zich voornamelijk op individueel niveau zouden voordoen, blijft immers het beoogde mechanisme van voldoende prikkels in stand". Een ander citaat is: "Ook in het geval dat de aanvullende verzekeringen het karakter van een collectieve herverzekering hebben, kan er een financiële prikkel blijven bestaan". Weer een ander citaat luidt: "Indien echter een aanvullende verzekering wettelijk wordt voorgeschreven, inclusief bijvoorbeeld een acceptatieplicht, moge het duidelijk zijn dat de veronderstelde gedragseffecten achterwege zullen blijven". Het kabinet ging er daarbij in eerste instantie van uit dat geen herverzekering op grote schaal zou plaatsvinden. Dat feit is in de loop van de wetsgeschiedenis inderdaad in een ander licht komen te staan, maar het kabinet heeft ook in eerdere stadia aandacht gegeven aan de argumentatie en de beoordeling met betrekking tot de vraag wanneer wij wel of niet voldoende prikkels krijgen om de kostenbewustheid te stimuleren. Dat doet niet af aan de constatering dat de onderliggende filosofie met betrekking tot de verlaging van het uitkeringsniveau van begin af aan aanwezig is geweest. Met andere woorden: het kabinet heeft – dan kijk ik ook in de richting van de heer Van der Meulen – steeds grote waarde gehecht aan het vergroten van de eigen verantwoordelijkheid van sociale partners. De directe, maar ook de indirecte financiële gevolgen van het wetsvoorstel zijn dus zeer omvangrijk. Dat was ook – laat ik het nog maar een keer voor de duidelijkheid herhalen – een doelstelling van het kabinet.

De heer **Veling** (GPV): Maakt de staatssecretaris in zijn beantwoording niet onvoldoende onder-

scheid tussen een prikkel in de richting van individuele personen en een grotere verantwoordelijkheid voor sociale partners? Het lijkt mij dat dat laatste een andere aangelegenheid is. In ons arbeidsbestel is bijvoorbeeld door CAO-afspraken een afwenteling – zoals de staatssecretaris dat noemt – op een groot collectief natuurlijk toch wel terdege mogelijk.

Staatssecretaris **Wallage**: Dat is correct, maar de vraag die daarachter ligt, is of er, als dat gebeurt, wel of niet een prikkel van uitgaat om bijvoorbeeld het ziekteverzuim afdoende te bestrijden en te voorkomen dat mensen arbeidsongeschikt worden. Met andere woorden: waar de volledige collectiviteit ook een sterk anonimiserende werking heeft op het punt van het kostenbesef, kunnen bijvoorbeeld binnen een arbeidsorganisatie en een groep van arbeidsorganisaties het feit dat in de CAO-onderhandelingen zo moest worden gestreden om voorrang te geven aan een bijverzekering boven een aantal andere secondaire of primaire arbeidsvoorwaarden, wel degelijk ertoe bijdragen dat werkgevers en werknemers zich bewust zijn van het feit dat zij, als het niveau van de premies in dat private deel van de WAO niet omlaag gaan, in de volgende ronde weer tegen dat relatief hoge premieniveau aanlopen. Met andere woorden: er staat wat op het spel voor de volgende CAO-onderhandelingen als je binnen de bedrijven en bedrijfstakken in staat zou zijn om de kosten van die aanvullende verzekering te drukken. Ik heb in mijn contacten met verzekeraars gemerkt dat zij er ook van uitgaan dat zij in het vervolg van de marktontwikkeling aan zullen lopen tegen het gedrag van sociale partners, waardoor het mogelijk wordt om tot lagere premiestelling te komen. De heer Veling heeft dus analytisch gelijk als hij zegt dat het om verschillende grootheden gaat, maar er is wel degelijk een verband.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voor zover het WAO-gat bedrijfstakgewijs is gerepareerd, differentieert de premie niet tussen onderling concurrerende bedrijven en gaat het prikkelverhaal in dit geval niet op. Voor zover het WAO-gat per bedrijf is gerepareerd, werkt dit financiële-prikkelverhaal en deze afweging tussen kosten en baten natuurlijk wel per bedrijf; dat is duidelijk, maar daar zit weer het nadeel aan dat voor kleinere collectiviteiten het risico erg groot is. Dat alles afwegende, was mijn voorkeur een premiedifferentiatie binnen de WAO zelf geweest.

Staatssecretaris **Wallage**: Ik kom daar nog aan toe.

De **voorzitter**: Mag ik er even tussendoor komen? Ik ben zeer bereid om zoveel mogelijk interrupties toe te staan, maar ik ben zo bang dat de staatssecretaris steeds zal zeggen dat hij er zo dadelijk op terug komt of dat hij er juist aan toe is. Dat is een weinig bevredigende wijze van discussiëren. Wil de Kamer de interrupties dus zoveel mogelijk beperken totdat zij het idee heeft dat de staatssecretaris daarop in zijn antwoord in tweede termijn – daar hebben wij het nu immers over – niet meer zal ingaan?

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Ik zal aan uw verzoek voldoen. Toch merk ik op dat de staatssecretaris weer wegdraait van een citaat van zijn minister op 29 januari, toen uitdrukkelijk is gezegd dat het niet de bedoeling van het kabinet is geweest dat de kosten voor de aanvullende WAO via CAO-onderhandelingen worden afgewenteld op de loonkosten van het bedrijfsleven. Zijn verhaal zojuist was: dat gebeurt, maar ach, dat is wel goed, want daar gaat een prikkel van uit. Dat is gewoon een ander verhaal. Ik heb het er nu niet over of ik het daarmee eens ben. Ik constateer dat er in januari een ander verhaal was dan hetgeen staatssecretaris Wallage nu namens het kabinet staat te verdedigen.

Staatssecretaris **Wallage**: Ik heb al aangegeven dat er in de feitelijke ontwikkeling een stevige verandering is opgetreden. Dat valt niet te ontkennen en dat heb ik ook niet ontkend. Op het moment dat minister De Vries hierover sprak, hoopte het kabinet nog dat de eenduidigheid van die versobering een maximale uitstraling zou hebben. Daarvan heb ik de vorige keer gezegd dat weliswaar die bedoeling door zelfstandige burgers en hun vertegenwoordigers voor een gedeelte teniet is gedaan, maar dat is niet zonder positieve effecten. Het is immers van groot belang – ik verbaas mij over het feit dat met name de fractie van D66 dit niet als een voordeel wenst te zien – dat wij op de een of andere manier een vorm vinden waarbij de afwegingen rond bijvoorbeeld bijverzekeren dichter bij de mensen komen te staan. Daaraan zijn risico's verbonden, maar ik vind het toch merkwaardig dat degenen die zich altijd teweer hebben gesteld tegen de anonimiserende werking van het al te gemakkelijk over de top en het collectief organiseren van zaken, nu de eersten zijn om kritische kanttekeningen te plaatsen bij het voltrekken van dat proces.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Dat is echt niet helemaal eerlijk. Ik heb in eerste en tweede termijn aangegeven dat wij bereid zijn om te spreken over het arbeidsongeschiktheidscriterium. Dat hebben wij bij de TAV al gedaan en dat zullen wij ook bij de TZ doen. Ik heb zojuist bij interruptie al aangegeven dat ik mij daarover nu niet verder uitspreek; er volgt nog een discussie in derde termijn. Wat ik op dit moment constateer, is dat er nog in januari werd gezegd dat er niet zou moeten worden gerepareerd. Welnu, het maatschappelijk draagvlak, nodig om dit niet te repareren, is er niet. Daarover zijn wij het nu wel eens. Vervolgens mag u dit mijns inziens niet gebruiken ter verdediging van dit wetsvoorstel. Nogmaals, daarvoor staat u hier vandaag.

Staatssecretaris **Wallage**: Ik heb er bij mijn verdediging de nadruk op gelegd dat een zekere herverdeling van verantwoordelijkheden van grote betekenis is. Ik zie ook wel dat de volume-aspecten en de betekenis van de versobering in een ander licht zijn komen te staan door het feit dat men in de samenleving met nadruk heeft gekozen voor aanvullende verzekeringen. Vervolgens mag u mij het recht niet ontzeggen om de positieve uitwerking die daaraan is verbonden, niet buiten beschouwing te laten.

De heer **Heijmans** (VVD): Mag ik dit verhaal van de bewindsman zien als een pleidooi van het kabinet voor een ministelsel? Dit zou toch een nieuwe positiebepaling van het kabinet zijn.

Staatssecretaris **Wallage**:
Voorzitter. Bij de afronding van dit debat zal ik graag nog enige aandacht geven aan de vraag waar werknemers nu per saldo meer gerust over kunnen zijn, het beleid van dit kabinet of de situatie die zou ontstaan wanneer de gedachten van de VVD maximaal zouden worden uitgevoerd.

Het komt er in deze discussie over bijverzekeren op neer dat wat men uitgeeft aan bijverzekeren, niet kan worden uitgegeven aan andere secundaire arbeidsvoorwaarden of aan loonsverhoging. Daarmee is – like it or not – in elk geval een situatie ontstaan waarbij de vraag wat wij kunnen doen, bedrijfstaksgewijze of per bedrijf, aan het omlaag brengen van de arbeidsongeschiktheid of het zoveel mogelijk aan de slag houden van mensen, ook een incentive krijgt in de vorm van premieheffing en -betaling.

Uiteraard zijn de becijferingen met onzekerheden omgeven. Dat geldt voor de verwachte opbrengst van het nieuwe criterium, evenals voor de veronderstelde relatie tussen uitkeringsniveau en volume-effect. Het kabinet is er echter nog altijd van overtuigd dat de gehanteerde vooronderstellingen zo realistisch mogelijk zijn ingeschat en met behulp van onderzoek zijn onderbouwd. Voor een gedeelte zijn de berekeningen tot stand gebracht door een werkgroep van de SER, waarin alle geledingen werden vertegenwoordigd: de SER, het CPB, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de GMD. Bovendien werden die berekeningen door alle partijen onderschreven. Het kabinet houdt derhalve vast aan die becijferde besparingen, hoezeer deze ook met onzekerheden omgeven blijven als men ziet naar de ontwikkelingen op lange termijn. Die besparingen zijn ons inziens van een zodanige omvang dat de invoering van deze wet niet op zich mag laten wachten.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter, ik zal niet over cijfers twisten, maar de GMD zegt tegen mij – het staat ook in stukken – dat de door hem verschafte gegevens door het Centraal planbureau onjuist geïnterpreteerd zijn. Nogmaals, ik zal niet over die cijfers twisten, maar ik denk dat de GMD iets te gemakkelijk geannexeerd wordt, terwijl hij toch andere berekeningen geleverd heeft.

Staatssecretaris **Wallage**:
Voorzitter, ik zou mij willen beperken tot de kanttekening dat ik niet onder de indruk ben van de wijze waarop met name de GMD de naderende afronding van de politieke besluitvorming gebruikt om als het ware opnieuw positie te kiezen. Ik vind dit qua bestuurlijke verhoudingen niet het fraaiste voorbeeld van "een mens een mens, een woord een woord".

De heer **De Boer** (Groen Links): Er zijn bij deze discussies wel minder fraaie voorbeelden te noemen.

Ik ga even terug naar de wig. Het verbaast mij dat u de veronderstelling uit dat de wig door de maatregelen die nu voorgesteld worden, verkleind zou worden. Ik heb vanmorgen mevrouw Adelmund van de FNV op de radio gehoord. Zij zei: "Wij hebben gerepareerd. Het is wel een stuk duurder geworden dan in de oorspronkelijke situatie, het kost meer, maar wij hebben in ieder geval het gat gedicht voor de mensen die onder de CAO vallen." Maar dit kost per saldo toch meer? Verzekeringsmaatschappijen moeten toch ook verdienen? Ik heb deze vraag al twee keer gesteld, maar ik heb er nog steeds geen antwoord op gekregen. U zegt alleen dat het kabinet veronderstelt dat de wig wordt verkleind. Waarop is dat gebaseerd, als de partners zeggen dat het niet zo is?

Staatssecretaris **Wallage**: In het model dat gehanteerd is voor de berekening van de opbrengsten, wordt een onderscheid gemaakt tussen de effecten van toepassing van het begrip passende arbeid en de effecten van het verlagen van de uitkeringsniveaus op de uitgaven in de collectiviteit. Hierbij speelt natuurlijk de vraag een rol, hoe je de andere uitgaven, die inderdaad gedaan worden, in macro-economisch opzicht moet waarderen. Er blijft verschil van opvatting over – het is alleen niet zo zinvol om het keer op keer te herhalen – dat er bij de private afweging andere elementen van de loonkosten worden betrokken, terwijl er bij het publieke deel sprake is van een versobering. Met andere woorden, er treedt een beslissende verschuiving op in het uitgavenpatroon van de rijksoverheid en in dat van de consumenten. Daar kun je allerlei meningen over hebben, maar het heeft geen zin om die verschuivingen als zodanig te loochenen.

De heer **De Boer** (Groen Links): Die bestrijd ik ook niet. De collectieve lasten nemen door deze maatregel af, wat je er ook van vindt. En van mij mag dat ook. Maar de discussie gaat er toch eigenlijk om dat wij het traject tussen bruto en netto willen verkleinen omdat dit heel goed is voor de werkgelegenheid. En als het effect van deze maatregel is dat dit niet bewerkstelligd wordt, maar dat de wig in ieder geval for the time being wordt vergroot, dan is dat toch ook een verantwoordelijkheid van de regering? Dan kun je toch niet zeggen: "Wij hebben de collectieve lasten geregeld en van de effecten daarvan in de samenleving trekken wij ons weinig aan."? Dat kan toch niet?

Staatssecretaris **Wallage**:
Voorzitter, ik roep even het betoog van de heer Veling in eerste termijn in herinnering, toen het ging om de "maakbaarheid" van het proces van verantwoordelijkheidsverdeling. De overheid heeft een eigen verantwoordelijkheid en op basis daarvan hebben wij een aantal keuzes gemaakt, maar zelfstandige individuen, marktpartijen, werkgevers en werknemers hebben ook een verantwoordelijkheid, met consequenties voor de loonkostenontwikkeling en dergelijke. Maar in zekere zin scheiden zich op dat punt de wegen. Het kabinet ziet in het geheel een pakket van voordelen, ook in termen van volume-ontwikkeling en collectieve-lastendruk. Dit kunt u al interrumperend bestrijden, maar u zult merken dat het niet zoveel zin heeft.

De heer **De Boer** (Groen Links): Wij zijn in dit land het ingrijpen in loononderhandelingen voorbij. Mijn constatering is nu dat de regering door haar gedrag effecten teweegbrengt op de loononderhandelingen en dat zij de wig vergroot. Dat kan

toch niet de bedoeling zijn? Het verbaast mij in ieder geval.

Staatssecretaris **Wallage**: Er doen te veel mensen een beroep op de WAO en ze raken daarin opgesloten. Laten wij in alle discussies over cijfers niet vergeten dat het uitgangspunt is, met een breed pakket van maatregelen voorkomen dat het aantal zo groot zou blijven. Daarbij is het niet meer als collectiviteit de verantwoordelijkheid nemen voor een deel van die voorziening, maar die nadrukkelijk naar afwegingen buiten de overheid verplaatsen, een nuttig instrument.

Ik kom aan de opmerkingen die zijn gemaakt over het arbeidsongeschiktheidscriterium. Daarbij gaat het met name over de vraag, hoe de resterende verdiencapaciteit van mensen moet worden vastgesteld, en over de vraag, of moet worden uitgegaan van dè functie met dè hoogste loonwaarde. In het bijzonder de heer Van de Zandschulp sprak erover. Hij noemde twee bezwaren, namelijk de uitvoeringsmogelijkheden en het reïntegratieperspectief, dat hij onder druk vond staan. Wat de uitvoering betreft verwees de heer Van de Zandschulp naar een brief van 22 juni jl. van de GMD. Voor de techniek van de uitvoering betekent volgens deze brief het schatten op de hoogste loonwaarde een ingrijpende aanpassing van het bestaande systeem. Wat de reïntegratie betreft, gaat het om het advies van de Sociale verzekeringsraad over de toepassing van artikel 33 AAW en artikel 44 WAO. Reeds in eerste termijn heb ik toegezegd om over de concept-AMvB te spreken met de uitvoerders en bij die gelegenheid nog eens heel grondig naar dit punt te kijken. Juist op het terrein van het reïntegratieperspectief en zeker als het gaat om de uitvoeringsmogelijkheden moet er dan toetsing plaatsvinden. Er moet derhalve niet zozeer worden gedacht aan uitstellen van de invoeringsdatum van het arbeidsongeschiktheidscriterium, maar aan een eventuele tegemoetkoming, indien nodig, om aan uitvoeringstechnische bezwaren tegemoet te komen. Met andere woorden, ik stel mij voor, bij de nadere regelgeving heel secuur naar dit punt te kijken.

De heer Van de Zandschulp heeft in eerste termijn gewezen op de complicaties van de reïntegratie bij de eigen werkgever, als geschat wordt op de hoogste loonwaarde en als gereïntegreerd wordt tegen een lagere loonwaarde. Juist in deze situatie spitst zich het vraagstuk van het gewijzigde arbeidsongeschiktheidscriterium toe. Bij het nieuwe criterium moet uitgegaan worden van iemands volledige resterende krachten en bekwaamheden. De potentiële verdienmogelijkheden moeten maximaal worden aangeboord. Dat bepaalt namelijk iemands arbeidsongeschiktheid. Daarover bestond ook geen verschil van opvatting tussen de heer Van de Zandschulp en mij. Als er vervolgens werk is bij de eigen werkgever, dat minder betaalt dan deze maximale verdienmogelijkheden, is het niet zo dat de mate van arbeidsongeschiktheid verandert. Of dit werk ook geaccepteerd wordt door betrokkene, is een afweging die hij deels zelf moet maken. Deels is het een kwestie van het moeten accepteren van passende arbeid, in het kader van de eisen die de Werkloosheidswet in dit verband stelt. Of betrokkene het werk accepteert, zal ook afhangen van zijn situatie op de arbeidsmarkt. In sommige gevallen is het beter, de zekerheid van het aangeboden werk te accepteren, ook al verdient dit minder, dan op zoek te gaan naar beter betaald werk. Als het werk wordt geaccepteerd, is het vervolgens al te gemakkelijk, het verschil in verdiensten weer af te wentelen op het collectief, namelijk de WAO, nog afgezien van het feit dat in de mate van arbeidsongeschiktheid feitelijk niets is veranderd. Een en ander vloeit logisch voort uit het feit dat het vaststellen van de mate van arbeidsongeschiktheid een loonkundig gebeuren is.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter! De eerste schatting die de GMD doet, op het moment dat nog geen functies binnen het bereik liggen, is toch een wat theoretische schatting. Het is een indicatieve schatting, met onzekerheden omgeven. Op het moment dat iemand het werk daadwerkelijk hervat – bijvoorbeeld bij de eigen werkgever, want dat is de meest voorkomende vorm van reïntegratie – lijkt het mij een moment om opnieuw te kijken of die theoretische schatting geheel conform de realiteit is. Het lijkt mij dat dan in ieder geval voorrang moet worden gegeven aan het reïntegratieperspectief boven de eerdere theoretische schatting. De staatssecretaris zegt wel dat het begrip "passende arbeid" ook vanuit de WW bekeken moet worden – dat is waar – maar ik wijs erop dat het daarin slechts stapsgewijze wordt verruimd, per halfjaar. Als ik bij mijn eigen werkgever gereïntegreerd kan worden, dan is dat wellicht in een functie die ik op dat moment volgens de WW wellicht nog niet hoef te accepteren omdat de functie volgens de WW-criteria nog geen passende arbeid voor mij is. Ik denk dat het verstandig is dat de mensen ervan doordrongen zijn dat zij die mogelijkheid wèl aangrijpen. Als de herschatting dan tegen het feitelijk loon aan de orde kan zijn, is die kans veel groter. Daarom vind ik dat het reïntegratieperspectief wel degelijk aan de orde is. Maar nogmaals, wij hoeven dat hier niet tot op het laatste puntje uit te discussiëren. Ik probeer, aan de hand van dit voorbeeld duidelijk te maken dat het reïntegratieperspectief terdege een rol speelt bij deze vraag. Ik hoop dat het heel zwaar meeweegt bij de uiteindelijke vormgeving van de algemene maatregel van bestuur.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Ik heb dit punt niet voor niets zo nadrukkelijk onder de arm genomen – bij wijze van spreken – bij de discussie over de vormgeving van de AMvB. Ik maak er één kanttekening bij. De bedoeling van de opmerkingen van de heer Van de Zandschulp is volstrekt duidelijk. Ik onderschrijf die bedoeling. Wij moeten er wel voor oppassen dat wij bij de feitelijke toepassing van de instrumenten niet de perspectieven van betrokkenen laten meewegen in de bepaling van de mate van arbeidsgeschiktheid. Ik neem aan dat dit niet de bedoeling van de heer Van de Zandschulp is. Tussen die twee palen door moet in dit onderdeel van het debat gescoord worden. Ik begrijp goed dat dit vooral moet gebeuren in een precieze en zorgvuldige omgang met de uitvoeringsvoorschriften.

Mijnheer de voorzitter. Onder anderen de heer De Boer heeft mijn aandacht gevraagd voor de brief van de artsen. In een iets scherper onderdeel van onze normaal pittige

gedachtenwisseling heb ik gezegd: first things first, het gaat om de relatie met de WAO. De heer De Boer vroeg mij, nog eens goed naar het geheel te kijken. Daar reageer ik nu op. In de brief van de Vereniging voor verzekeringsgeneeskunde wordt gesteld dat het medisch kerncriterium van de Ziektewet in gelijke zin moet worden aangepast als in de WAO. Ook volgens de huidige wetstekst moet er in de Ziektewet een causaal verband bestaan tussen de ziekte en de arbeidsongeschiktheid. Het is dus niet zo dat door de zinsnede "rechtstreeks en objectief medisch vast te stellen gevolg" niet in de Ziektewet op te nemen, er verschillende kerncriteria ontstaan. Dat meende ik te beluisteren in de inbreng van de heer De Boer. Het is wel belangrijk dat ook in de Ziektewet alleen dán een uitkering wordt verstrekt, als de arbeidsongeschiktheid een gevolg is van ziekte of gebreken. Een subjectief beleven van betrokkene moet niet leiden tot een uitkeringssituatie. Direct ingrijpen op dit punt in de Ziektewet draagt ertoe bij dat dergelijke situaties in de WAO voorkomen kunnen worden. In dat opzicht is er inderdaad een relatie. In die zin zou er ook wel iets voor te zeggen zijn om de in de WAO voorgestelde zinsnede "rechtstreeks en objectief medisch vast te stellen gevolg" ook op te nemen in de Ziektewet. Ik zeg de heer De Boer toe dat ik hier nog eens grondig naar zal kijken. Ik weet echter niet of zijn opmerking die strekking had.

De heer **De Boer** (Groen Links): Het was te verwachten dat u die weg zou kiezen. Ik heb natuurlijk voorkeur voor een andere weg, namelijk in precies de andere richting. Dat heeft te maken met het gegeven dat artsen sterk betwijfelen – getuige de nadere brief – of het in de tekst vastgelegde criterium überhaupt uitvoerbaar is. Die discussie kan ik niet tot in alle details met u voeren. Het gaat er dan vooral om, hoe artsen aankijken tegen het uitvoeren van dit criterium, zoals in de wet omschreven. Ik heb wel begrepen dat zij niet bedoelen dat het in de Ziektewet zo wordt geregeld. Zij bedoelen nu juist dat het anders moet worden geregeld dan nu wordt voorgesteld.

Staatssecretaris **Wallage**: Ik heb in ieder geval op uw dringende verzoek gereageerd, dit in alle ernst. Ik kan mij goed voorstellen dat vanuit een gegroeide praktijk van de afgelopen reeks van jaren, artsen ook kritisch kijken naar de omslag die in deze wet wordt beoogd. Maar ik hecht er buitengewoon aan dat in de behandeling van deze wet opnieuw tot uitdrukking komt dat de bepaling van arbeidsgeschiktheid gezuiverd moet worden. Het gaat dan zowel om een kijk op de reïntegratiemogelijkheden – dus de arbeidsmarktsituatie – als om allerlei opvattingen en gevoelens van betrokkenen die op zichzelf niets te maken hebben met de mate van arbeidsgeschiktheid. In dat opzicht zal de omslag die in hoofdlijnen in deze wet wordt bedoeld, ook van de medici een stevige inspanning vragen.

Voorzitter. Ik kom terug op een korte gedachtenwisseling met mevrouw Gelderblom over de informatie die door het GAK is verstrekt. Deze kwestie heeft in eerste termijn tot een stevige gedachtenwisseling geleid. Mevrouw Gelderblom betrok de stelling dat het ministerie als het ware een zekere directe verantwoordelijkheid voor de informatie moet worden toegedeeld. Met andere woorden, ik had niet in deze Kamer op dit fenomeen gewezen mogen of moeten worden. Ik had daar eerder zelf aan moeten denken. Als het op het departement als onjuiste informatie wordt gezien, vind ik dat er ook op gereageerd kan worden. Maar los daarvan onderstreep ik nog eens nadrukkelijk dat het departement de algemene voorlichtingstaak heeft en dat de uitvoeringsorganisaties zelf verantwoordelijk zijn voor hun communicatie met cliënten. Echter, zodra er onjuistheden blijken – ik ben er erkentelijk voor dat dit in het debat aan de orde is gekomen – zal ik niet aarzelen om in te grijpen. Ik zal betrokkenen dan op hun verantwoordelijkheid wijzen. Ik vind het betreurenswaardig, zeker voor de mensen, dat op dit punt onduidelijkheid is ontstaan. Ik doe er alles aan om deze te rectificeren.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Mijnheer de voorzitter! Ik waardeer de inspanningsverplichting die de staatssecretaris nu op zich neemt. Mijn zorg geldt de mensen in het land. Mijn vraag in het nogal heftige interruptiedebatje was: hoe weten wij in Den Haag, waar de regels worden gemaakt, dat het in het land ook gebeurt? Mijn zorg werd gewekt door een brief van een lid over informatie die in duizendvoud het land is ingegaan. Mede ingegeven door wat wij hebben gezien van de enquêtecommissie, vraag ik: is dit een symptoom van de normale gang van zaken bij GMD en GAK's of is dit een eenmalige vergissing? Ik vrees het eerste.

Staatssecretaris **Wallage**: Ik heb de verantwoordelijkheidsverdeling nog even kort toegelicht. Ik zeg mevrouw Gelderblom en daarmee deze Kamer toe dat ik in onze publieksvoorlichting, die onder verantwoordelijkheid van ons departement zal plaatsvinden, nog eens heel nadrukkelijk zal kijken welke elementen voor cliënten, voor mensen in het land van grote betekenis zijn. Het kan best zijn dat ik, heroverwegend, zal proberen via de overheidscampagne eventuele misverstanden op dit punt weg te werken.

Ik kom aan de opmerkingen over de premiedifferentiatie. De heren Van der Meulen, De Boer en Van de Zandschulp hebben zich afgevraagd waarom hiervoor binnen de WAO niet is gekozen. De heer Van der Meulen heeft gevraagd waarom niet gekozen wordt voor differentiatie over het midden van de vis en wel voor differentiatie over de kop en de staart. Ik laat de beeldspraak even daar. Met de kop doelt hij waarschijnlijk op de differentiatie van de premie Ziektewet en met de staart op de differentiatie van de bovenwettelijke arbeidsongeschiktheidspremie.

Reeds eerder is dit vraagstuk aan bod geweest. De tripartiete werkgroep volumebeleid arbeidsongeschiktheid heeft in een rapport van 20 oktober 1989 een verdeeld advies uitgebracht over premiedifferentiatie gedurende het eerste jaar van de WAO. De overheid en de werknemersdelegaties gaven de voorkeur aan andere beleidsmaatregelen. Een deel van de werkgeversdelegatie wilde alleen WAO-differentiatie wanneer de macro-lastenverzwaring voor de werkgever wordt gecompenseerd via een andere werknemersverzekering, niet zijnde de Ziektewet. De heer Van der Meulen zal dit

standpunt ongetwijfeld herkennen. Een ander deel van de werkgeversdelegatie had een voorkeur voor een bedrijfstakgerichte gedifferentieerde premie ten laste van de werknemers voor het eerste WAO-jaar in combinatie met een ondernemingsgewijze gedifferentieerde WAO-premieafdracht door werkgevers.

In een notitie aan de Tweede Kamer plaatst het kabinet, mede naar aanleiding van dit rapport, een aantal kanttekeningen bij WAO-premiedifferentiatie. Het betreft onder meer de vraag of een gedifferentieerde premie voor rekening van de werkgever dient te komen. Een consequentie is namelijk dat de macro-verdeling tussen de lasten van de werkgevers en die van de werknemers hierdoor wordt beïnvloed. Het alleen voor werknemers differentiëren van de WAO-premie heeft daarentegen het vooral door de vakbeweging opgeworpen bezwaar, dat werknemers beperktere mogelijkheden hebben om de instroom in de WAO te beïnvloeden. Vanwege de werking van de WAO-franchise treden er ook geen effecten op in de laagste-inkomenscategorieën. De effecten voor de daarboven gelegen inkomensklassen zijn geringer. Een ander gevolg van invoering van WAO-premiedifferentiatie is, dat dit voor sectoren met hoge risico's zeer hoge lasten met zich brengt. Daarnaast zijn er ook uitvoeringstechnische problemen verbonden aan een differentiatiesysteem.

Het kabinet heeft zich in het verleden geen voorstander getoond van WAO-premiedifferentiatie. In plaats daarvan is gekozen voor een bonus/malus-systeem in combinatie met een gedifferentieerde Ziektewetpremie.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Ik vind dit een interessant historisch college, dat eigenlijk ternauwernood relevant is. In 1989 werd namelijk niet gesproken over privatisering van een deel van de WAO. Vanuit deze Kamer is de vraag gesteld of premiedifferentiatie binnen de WAO niet verkieslijker is dan premiedifferentiatie buiten de WAO, via aanvullende verzekeringen. Een aantal argumenten dat pleit tegen premiedifferentiatie op de markt heeft de staatssecretaris zojuist voorgelezen. Wij moeten het volgende naast elkaar zetten: premiedifferentiatie via privatisering en premiedifferentiatie via de wet. Het citaat uit 1989 vergelijkt niet die twee dingen met elkaar.

Staatssecretaris **Wallage**: De eerste opmerking van de heer Van de Zandschulp verbaast mij in zekere zin, omdat ik hem ken als iemand die juist aan historische ontwikkelingen een grote betekenis toekent. Ik reageerde eigenlijk op de vraag van de heer Van der Meulen, waarom het niet op deze wijze was gebeurd. Daarom heb ik dat overzicht gegeven.

Ik kan ook proberen, de vraag van de heer Van de Zandschulp te beantwoorden. Ik maak nu voor de eerste keer in deze functie de discussie over de premiehoogte in relatie tot de fondsen, het koopkrachtbeeld en een aantal andere parameters mee. Mag ik het voorzichtig formuleren? Ik ben niet onder de indruk van de directe relatie tussen premiestelling in dit deel van de collectieve sector en de concrete kostenontwikkeling die zich daar voordoet. Sterker nog, vooral vanuit de beweging waaruit de heer Van de Zandschulp en ik voortkomen, is er sterke druk om die premiestelling ook te bezien in het kader van een aantal andere macro-economische doelstellingen. De relatie tussen kosten en premiestelling is dus vaak genuanceerd. Het voordeel van het feit dat het marktdeel moet leiden tot onderhandelingen over die premiestelling is ten minste dat daar de afweging tussen kosten en baten aanzienlijk meer zichtbaar wordt. Ik zie daarvan overigens ook wel nadelen. Ik geef evenwel vooral aan waarom het kabinet uiteindelijk heeft gekozen voor de nu voorliggende inzet.

De heer **Van der Meulen** (CDA): Ik moet mij natuurlijk sterk aangesproken voelen als wordt gezegd dat de hele vakbeweging tegen was. Dat is in het verleden wel meer gebeurd, maar toch ging van alles door. Daar gaat het nu niet om. De staatssecretaris moet wel aantonen waarom de premiedifferentiatie dan wel goed werkt in de Ziektewet.

Staatssecretaris **Wallage**: Ik heb de voor- en nadelen die aan de verschillende redeneringen verbonden zijn, kort weergegeven. Er komt vast nog wel eens een gelegenheid om daarover langer met elkaar te spreken. In dit stadium vind ik het echter niet zo zinvol om die opties nader te bespreken, aangezien het kabinet er op grond van een aantal macro-overwegingen voor heeft gekozen om aan de prikkels van bonus/malus de voorkeur te geven. Die prikkels zijn immers gerelateerd aan het zoveel mogelijk terugdringen van de kosten van arbeidsongeschiktheid en ziekteverzuim, terwijl de mate van differentiatie via het collectief de relatie met de kostenontwikkeling kwetsbaarder maakt. Dat was mijn argumentatie.

De heer **Veling** (GPV): Als de premiedifferentiatie nu op allerlei bezwaren stuit en de werking ervan wat wordt gerelativeerd, dan staat dat op gespannen voet met de eerdere argumentatie. Daarbij werd immers steeds gezegd dat het op zichzelf al winst is als iets zichtbaar wordt van de effecten.

Staatssecretaris **Wallage**: Op dat punt volg ik de argumentatie van de heer Van de Zandschulp, die erop heeft gewezen dat je de voor- en nadelen van premiedifferentiatie via het collectief versus de markt met elkaar moet vergelijken. Het feit dat de sociale partners nu onderhandelen over het aanvullende pakket, betekent een meer zichtbare vorm van kostenbewustzijn dan wanneer door een premiestelling over de top een zekere mate van prikkel zou worden georganiseerd. Dat is mijn stelling. Die behoeft niet overtuigend te zijn, maar het is wel onze argumentatie.

Ik heb goed vastgesteld dat kamerbreed grote zorg bestaat over de verhoging van de geldelijke bijdrage. Er is het dringende verzoek aan het kabinet gedaan om de verhoging van die geldelijke bijdrage uit te stellen tot in ieder geval 1 januari 1984. Dat is, naar ik hoop en verwacht, de datum waarop het wetsvoorstel terugdringing ziekteverzuim in werking treedt.

De heer **Vis** (D66): U bedoelt natuurlijk 1 januari 1994.

Staatssecretaris **Wallage**: Inderdaad, 1994. Dat krijg je van al die historische terugkijkjes. Daarmee moet ik dus heel voorzichtig zijn.

Misschien hadden wij het echter wel toen al moeten doen.

Er is naar mijn gevoel een beeld ontstaan van eerst verhogen, dan verlagen en vervolgens tot nul terugbrengen. Aangezien men dat als weinig consistent heeft gezien, wil ik daarop ingaan. In de eerste plaats worden de verzachtingen in het wetsvoorstel terugdringing ziekteverzuim met terugwerkende kracht ingevoerd. Dat is dus een bewuste keuze om uiteindelijk tot een reële situatie te komen. In de tweede plaats geldt de verhoging alleen voor diegenen die na de inwerkingtreding van het voorliggende wetsvoorstel in de WAO komen. Vervolgens duurt het dan nog een jaar voordat de feitelijke betaling behoeft plaats te vinden. Kortom, in de praktijk zal het beeld van eerst verhogen en dan verlagen zich fysiek voor de betrokkene in die vorm niet voordoen. Dat doet evenwel aan de meer principiële kanttekeningen die in deze Kamer zijn gemaakt, natuurlijk niet af.

Uitstel van de beoogde verhoging van de geldelijke bijdrage tot 1 januari 1994 heeft ook financiële consequenties. De opbrengsten van de geldelijke bedragen zijn voor het Algemeen arbeidsongeschiktheidsfonds premiebaten. Uitstel van de verhoging tot 1 januari 1994 betekent, dat in 1994 een vermindering van deze opbrengsten met naar schatting ruim 400 mln. optreedt. Dat zou voor de AAW als consequentie kunnen hebben een verhoging van een kwart procent premie. Overigens blijven dan de voor 1995 geraamde baten gelijk. Het is dus een premieprobleem dat zich in 1994 zou kunnen voordoen in de door mij geschetste omvang. Het lijken kleine percentages. Gezien de manier waarop dezer dagen naar de ontwikkeling van de premies, ook in heel kleine percentages, wordt gekeken, zal men zich evenwel kunnen voorstellen dat dit geen geringe beslissing is voor mij.

Ik plaats nog een enkele kanttekening bij de discussie over de malus, juist omdat ik zelf ook veel reacties heb gekregen uit de samenleving. Die reacties zullen overigens parallel lopen aan de reacties die de kamerleden hebben gekregen. Ten eerste bestaat er natuurlijk een samenhang tussen de druk op werkgevers om zoveel mogelijk mensen met ziekteproblemen aan de slag te houden door middel van de malus, en de overige inspanningen om gehandicapten, gedeeltelijk arbeidsgeschikten en mensen die overigens moeilijk binnenkomen, werk te bieden. Dat is geen geïsoleerde discussie. Anders gezegd: als er, zoals uit reacties van het bedrijfsleven blijkt, hardnekkig verzet blijft tegen het instrument van de malus en zeker de verhoging daarvan, is het voor het kabinet van grote betekenis om te weten, op welke wijze werkgevers dan hun verantwoordelijkheid voor kwetsbare werknemers waar zullen maken. Zeker tegen de achtergrond van de verslechterende economische omstandigheden kan een afweging rond de malusproblematiek niet los gezien worden van de mogelijkheden om dit najaar tot werkbare en verifieerbare afspraken te komen in het belang van moeilijk plaatsbare werknemers.

Ten tweede kan en wil ik mij niet losmaken van de mogelijke budgettaire problemen die kunnen ontstaan, als ook in de overgangsfase tot een soepeler beleid zal worden gekomen. Ik zal serieus over het verzoek uit deze Kamer nadenken, de consequenties grondig bezien en vooral onderzoeken, hoeveel draagvlak er bij werkgevers is om bij een verdere versoepeling van de malus, zoals hier in deze Kamer is bepleit, wel een zichtbare en verifieerbare inspanning te leveren met betrekking tot het doel dat niemand hier bestrijdt, namelijk juist mensen die geheel of gedeeltelijk uitgeschakeld worden of zijn, aan de slag te helpen of te houden. Ik zal deze Kamer na dit nadenken en na het overleg dat ik met werkgeversorganisaties wil voeren, berichten wat mijn conclusies zijn.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Voorzitter! Dat lijkt mij een toezegging. Ik wil de staatssecretaris *hier graag nog een argument bij* geven. Ik ben best onder de indruk van die 400 mln. Ik vrees echter – wij hebben dit bij de TAV ook al gezegd – dat het kabinet zich rijk rekent. Juist doordat de TZ-maatregelen met terugwerkende kracht zijn aangenomen, zullen de malussen niet betaald worden. Wij hebben dergelijke berichten al ontvangen. De staatssecretaris kent deze cijfers van het GAK waarschijnlijk ook wel. Dit betekent evenwel dat er van de inmiddels 1100 uitgeschreven malussen pas 200 betaald zijn en dat er over 800 een beroepsprocedure loopt. Die beroepsprocedure kost menskracht. De mensen die voor de staatssecretaris bezig moeten zijn met het nieuwe arbeidsongeschiktheidscriterium, zijn nu dus bezig met het behandelen van beroepen tegen malussen. Als de staatssecretaris zou overgaan tot uitstel, kost dat wellicht 400 mln., maar heeft hij wel mensen ter beschikking om de andere maatregelen die wij allemaal nodig vinden, ook uit te voeren. Ik geef dit dus als argument erbij om aan het verzoek van de Kamer te voldoen om dit uit te stellen, totdat wij de wet TZ behandeld hebben. Ik wil dit nogmaals benadrukken.

De heer **Van der Meulen** (CDA): Voorzitter! De staatssecretaris gaat uiteraard uit van de budgettaire situatie in de macro-sfeer. Hij moet echter niet vergeten dat er heel wat kleine ondernemingen zijn. Wij hebben daar veel brieven van gekregen. Zij hebben ook hun budgettaire problemen, als zij zulke zware boetes moeten betalen. Ik vind dat daaraan, als er in kleine bedrijven veel werkgelegenheid is, grote aandacht besteed moet worden.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Dat is ook precies de reden waarom ik een althans volgens mij vrij genuanceerde positie heb ingenomen. In de afgelopen jaren is dit onderwerp heel beladen geweest. Maar ik zeg er wel één ding bij. We hebben absoluut gedurende de zomer en het najaar een echte krachtsinspanning van werkgevers en werknemers in dit land nodig om juist bij tegenvallende economische ontwikkelingen kwetsbare mensen aan de slag te krijgen en te houden. Het is wat mij betreft dus niet alleen een discussie over de vraag, hoe ver *we gaan met de malus, maar zeker* ook een discussie over de vraag, welke werkbare en verifieerbare afspraken anderszins te maken zijn. Ik denk dat ik wel in de geest van de heer Van der Meulen handel als ik die combinatie maak. Het gaat namelijk niet alleen om zorgen van werkgevers, het gaat er nu in de allereerste plaats om, perspectief voor werknemers met een handicap veilig te stellen.

Voorzitter! Voordat ik toekom aan de moeilijke problematiek van het aanvullend verzekeren en aan de afronding van mijn tweede termijn, kom ik toe aan de opmerkingen die zijn gemaakt over het overgangsrecht. Het lijkt me goed, dat nog even vrij praktisch weer te geven. Er is gevraagd om uitleg over de keuze voor de datum van 25 januari bij de vaststelling van het overgangsrecht. Daarbij is het feit betrokken dat particuliere verzekeraars hebben aangegeven dat werknemers die op het moment dat deze wet in werking treedt langdurig ziek zijn, zich slechts tegen zeer hoge premies aanvullend kunnen verzekeren. Ik kom daar uiteraard straks nog op terug. Ziek op of voor de datum van 25 januari betekent dat men langer dan zes maanden ziek is op het moment dat deze wet in werking treedt. Is men ziek op of voor 25 januari, dan behoort men dus in de interpretatie van het kabinet tot een groep die zich slechts tegen een zeer hoge premie kan bijverzekeren. Het is een groep die gelijkgesteld kan worden aan die van de zogenaamde brandende huizen. Dit rechtvaardigt dat deze groep onder bescherming van het overgangsrecht wordt gebracht. Eenieder, ziek geworden na 25 januari, kan zich in principe nog aanvullend bijverzekeren tegen een normale premiestelling – ik kom daar nog op terug – en behoeft deze beschermende werking dus niet.

Ik kom toe aan het vraagstuk van de aanvullende verzekering. Het gaat daarbij om aanvullende verzekeringen en de toegankelijkheid daarvan voor werknemers met gezondheidsbeperkingen. In de discussie van verleden week hebben deze onderwerpen – ik begrijp dat heel goed – een cruciale rol gespeeld. Alle sprekers hebben aangegeven dat zij grote waarde hechten aan een nadere voorziening in dit verband. Een bindende overeenkomst op hoofdlijnen, zo luidde de wens van uw kamer, voorzitter! Ik heb in eerste termijn niet gereageerd op het verzoek van deze Kamer, tot die bindende overeenkomst met verzekeraars te komen. Mij leek dat niet de vorm, maar de inhoud van hetgeen door deze Kamer aan de orde is gesteld, alle aandacht zou moeten krijgen. Minister De Vries en ik hebben de afgelopen weken veel geïnvesteerd in een poging, zowel rekening te houden met de zorg in deze Kamer voor de mogelijkheden voor chronisch zieken om zich bij te verzekeren, als met een van de centrale uitgangspunten van het kabinetsbeleid om verantwoordelijkheden voor het publieke deel van de voorzieningen zorgvuldig te blijven scheiden van het private deel van de voorzieningen. Alleen al om die reden zijn we er niet op uit geweest, tot een convenantachtig soort afspraak met verzekeraars te komen. Wij hebben wel grondig verkend wat wij binnen onze kijk op de overheidsverantwoordelijkheid nog zouden kunnen bijdragen aan de gang van zaken in de markt. Als ik zo dadelijk onze conclusies geef, spreek ik uitsluitend voor het kabinet, al kan ik wel inzicht geven in hetgeen verzekeraars als hun verantwoordelijkheid en hun mogelijkheden zien. Bindende afspraken maak je als je een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebt, en het kabinet houdt vast aan de noodzaak, juist een helder onderscheid te blijven maken in verantwoordelijkheid voor een sobere maar acceptabele basisvoorziening van gemeenschapswege enerzijds, en het zo goed mogelijk laten functioneren van een vrije markt waarop marktpartijen tot overeenstemming moeten zien te komen anderzijds.

Voorzitter! Wat is nu in mijn kijk op de zaak het verschil tussen uw Kamer en het kabinet, en – dat zult u mij niet kwalijk nemen, want dat is voor het kabinet van heel grote betekenis – tussen de regeringspartijen, die normaal gesproken sympathiek staan tegenover dit kabinet, maar er nu beide grote moeite mee hebben, het voorstel in deze vorm te aanvaarden? Ook diegenen die in beginsel een grotere verantwoordelijkheid voor werkgevers en werknemers voor de arbeidsongeschiktheidsregeling niet schuwen en dus een soberder collectieve regeling acceptabel vinden, menen dat de risico's van de marktwerking niet op chronisch zieken en gehandicapten mogen worden afgewenteld. Voor het kabinet is het van wezenlijk belang dat niet alleen een soberder regeling tot stand komt en een regeling die uitdaagt tot reïntegratie, maar ook dat werkgevers en werknemers de kosten en baten van een aanvullende arbeidsongeschiktheidsregeling afwegen tegen de beschikbare bestedingsruimte en andere wensen die bestaan op het terrein van de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden. Deze nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling werkt alleen maar als de spelregels die gelden in de markt en in het publieke domein, duidelijk worden onderscheiden. Gebeurt dit niet, dan zullen de risico's in de markt bijna vanzelf weer bij de gemeenschap terechtkomen. Zo bezien, is de zogenaamde waterscheiding dus geen ideologisch punt, maar een praktische noodzaak om ervoor te zorgen dat de nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling ook echt tot stand komt.

Tegen deze achtergrond heeft het kabinet zich afgevraagd hoe bij de overgang van een volledige publieke voorziening naar een voorziening met een gemengde verantwoordelijkheid, voorkomen kan worden dat mensen met een hoog risico zich niet zouden kunnen bijverzekeren, zonder dat deze handreiking dan weer voor de langere termijn een vermenging van de publieke en private verantwoordelijkheden zou opleveren.

Na intensief overleg met het Verbond van verzekeraars kan worden vastgesteld, dat het verbond bereid is zijn leden te adviseren om te zorgen voor de oprichting van een rechtspersoon ten behoeve van aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor werknemers met een sterk verhoogd arbeidsongeschiktheidsrisico. Het kabinet heeft het verzekeraars mogelijk gemaakt tot deze conclusie te komen, omdat het een wettelijke regeling zal bevorderen die alle aanbieders van aanvullende arbeidsongeschiktheidsregelingen verplicht, op aanwijzing van deze rechtspersoon de tekorten hiervan aan te vullen. Het kabinet heeft dus toegezegd, deze wettelijke regeling te willen bevorderen.

Van belang hierbij is de afbakening van de doelgroep die in aanmerking kan komen voor zo'n aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekering via de op te richten rechtspersoon. Dit zijn uitsluitend werknemers die een sterk verhoogd arbeidsongeschiktheidsrisico hebben, op grond hiervan niet of alleen tegen sterk verhoogde premies geaccepteerd kunnen worden, hiernaast kunnen aantonen dat voor de onderneming waarvoor zij werkzaam zijn hierover geen CAO-afspraken zijn gemaakt en

die ook overigens geen collectieve aanvullende arbeidsongeschiktheidsregeling kennen, en ten slotte zich aanmelden voor deze verzekering voor 1 oktober aanstaande.

Het gaat hierbij derhalve om de groep huidige werknemers die niet via hun werkgever een aanbieding voor een aanvullende verzekering heeft gekregen en die nu gedurende de overgangsfase de gelegenheid krijgt om zonder toegankelijkheidsbeperkingen een individuele aanvullende verzekering af te sluiten.

Mijnheer de voorzitter! Het kabinet heeft zich, zoals gezegd, bereid verklaard, een wettelijke ondersteuning te geven aan deze zelfregulering in de markt. Deze wettelijke ondersteuning beperkt zich tot het binden van alle aanbieders van aanvullende arbeidsongeschiktheidsregelingen aan het aanzuiveren van de tekorten van de rechtspersoon die door de verzekeraars zelf zal worden opgericht. Voor het overige zal de markt geheel zelfstandig invulling geven aan deze regeling. De overheid aanvaardt geen financiële risico's en is ook overigens niet betrokken bij de vormgeving van de rechtspersoon en de spelregels die hierbinnen zullen gelden. De ondersteuning met wetgeving, de begeleidende rol bij de overgang van een volledig publiek bestel naar een gemengd bestel, blijft dus nadrukkelijk beperkt tot de overgangssituatie.

Het kabinet heeft hoe dan ook de streep willen trekken bij de zojuist aangeduide beperkte ondersteuning van die overgangssituatie. Bemoeienis naar de toekomst toe zou de grenzen van wat redelijkerwijs van de overheid kan worden verwacht, overschrijden en dit is ook naar onze overtuiging niet noodzakelijk. In structurele zin voorzien verzekeraars en kabinet voor de toekomst ook geen grote problemen op dit gebied.

In de nadere memorie van antwoord heb ik al aangegeven dat de groep werknemers die niet onder de werkingssfeer van de CAO valt, ruim 1 miljoen mensen telt. Dit is 28% van het totaal aantal werknemers in de markt en de G en G-sectoren. Ook in branches die niet onder de werking van een CAO vallen, worden nu al veel contracten voor collectiviteiten gesloten. Naar de stellige verwachting van verzekeraars zal deze trend zich verder doorzetten. Dit betekent dat de toegankelijkheidsproblematiek voor toekomstige toetreders met een chronische ziekte op de arbeidsmarkt door het zelforganiserend vermogen van het bedrijfsleven, bijzonder gering zal zijn. Een garantie dat zich in individuele situaties in de toekomst geen enkel probleem zal voordoen, kan en wil ik niet geven. Maar de kans hierop lijkt uiterst beperkt.

Met hetgeen het kabinet voor ogen heeft, wordt een evenwicht bereikt tussen wat ik het "mogelijke" en het "wenselijke" zou willen noemen. Het gaat om een beperkte wettelijke ondersteuning van de regulering die in de markt plaatsvindt. Als zodanig is het ook een regeling waaraan niet eerder, ook niet in de Tweede Kamer naar aanleiding van de motie-Linschoten, is gedacht. De intensieve gesprekken en studies die de afgelopen week hebben plaatsgevonden, hebben echter uitgewezen dat de voorgestelde regeling ervoor zorgt dat bij de overgang naar een nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid en markt, niemand tussen wal en schip hoeft te vallen.

Door op deze wijze zo veel mogelijk tegemoet te komen aan hetgeen in deze Kamer leeft, maar met inachtneming van de uitgangspunten van het kabinet, verwacht het kabinet ook in de markt een proces op gang te brengen dat het na de overgangsfase zonder wettelijke ondersteuning mogelijk maakt om voor de zeer kleine groep mensen – de Verzekeringskamer sprak over een duizendtal per jaar – die dan nog moeilijk is bij te verzekeren, tot passende oplossingen te komen. Dankzij de wettelijke maatregel die het kabinet bereid is te bevorderen ten behoeve van de overgangsfase, treedt voor verzekeraars immers ook een zekere gewenning op aan gezamenlijk te dragen verantwoordelijkheid voor mensen die op puur commerciële gronden weinig aantrekkelijke klanten zijn. Ik ben ervan overtuigd dat ook verzekeraars juist dankzij de doorbraak die de laatste dagen voor de overgangsproblematiek is gevonden, aanspreekbaar blijven op een passende aanpak in de markt op de langere termijn. Het kabinet zal – dit spreekt voor zichzelf – die ontwikkeling serieus blijven volgen.

Mijnheer de voorzitter! Dan nog een enkel wat kleiner punt, maar toch van belang, met betrekking tot de aanvullende verzekeringen. Mevrouw Gelderblom en de heren Van de Zandschulp en De Boer vroegen aandacht voor wat zij noemden de verzekeringsbreuk bij bijvoorbeeld het wisselen van baan. Naar mijn idee moeten daarbij twee situaties worden onderscheiden. In de eerste plaats de overgang van een individuele naar een collectieve aanvullende verzekering. Particuliere verzekeraars zijn de mening toegedaan dat een contract voor een individuele verzekering van een werknemer tussentijds beëindigd kan worden wanneer zijn werkgever in een later stadium alsnog een contract voor een collectieve verzekering ten behoeve van al zijn werknemers aangaat. Dat contract kan in dat geval worden omgezet in een collectief contract. Hetzelfde geldt voor een werknemer met een individueel contract die in dienst treedt bij een werkgever waar wel een aanvullende verzekering ten behoeve van de collectiviteit is afgesloten.

In de tweede plaats kan er sprake zijn van de overgang van een collectieve naar een individuele aanvullende verzekering. In situaties waarin een werknemer uit de collectiviteit stapt, bijvoorbeeld bij wisseling van een baan, kan hij zijn aanvullende verzekering desgewenst op individuele basis voortzetten. Deze situatie brengt wel met zich dat de premie dan opnieuw moet worden vastgesteld. Voor de situaties waarin dit leidt tot een sterk verhoogde premie, zijn wij dan eigenlijk weer terug bij de discussie waarover ik zojuist mededelingen heb gedaan.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Ten aanzien van een collectief is er geen sprake van een gezondheidsverklaring, zo heeft men ons verteld. Als men dus van een collectieve naar een individuele verzekering gaat – dat is de groep waarbij de meeste problemen worden verwacht – wordt er wel om een gezondheidsverklaring gevraagd. De gehele procedure van verhoogde premie dan wel uitsluiting is dán aan de orde. Wilt u op die zorg ingaan?

Staatssecretaris **Wallage**: Bij grotere collectiviteit – boven de 50 werknemers – kijkt men niet naar de individuele risico's. Op het moment dat men iemand individueel moet verzekeren, komt die vraag boven tafel. Wij zijn dan weer terug bij het hoofdonderwerp, dat ik zojuist heb besproken.

De heer **Veling** (GPV): Voorzitter! Dit is cruciaal in de gehele discussie. Ik vraag met name om verheldering over de tijdelijkheid van de maatregel. De heer Van der Meulen heeft het voorbeeld genoemd van het adviesbureau waarbij tien mensen in dienst zijn waarvan één personeelslid leidt aan een voortschrijdende ziekte. De premie legt op dat kleine collectief toch een geweldig hoge druk. Als een dergelijk iemand na 1 oktober aanstaande een baan wil aanvaarden in zo'n kleine organisatie, zal dat een gigantisch probleem blijven. Ik heb goed begrepen dat wat de staatssecretaris nu voorstelt, voor die problematiek geen oplossing biedt.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Aangezien er sprake is van een vrij fundamentele overgang van een volledig collectieve regeling naar een gemengde, is het kabinet bereid te bevorderen, ervoor te zorgen dat al diegenen niet tussen wal en schip kunnen vallen. Het gaat om grote aantallen, zoals wij van de Verzekeringskamer hebben begrepen.

Over de veel kleinere groep – de Verzekeringskamer spreekt over een duizendtal – heb ik uiteraard indringend gesproken met de verzekeraars. Ik heb mij ervan overtuigd dat hun inschatting is dat langs twee lijnen geprobeerd zal worden, die optredende risico's zo gering mogelijk te maken. In de eerste plaats is nu de tendens heel sterk aanwezig om in die gevallen waar geen CAO-verplichtingen bestaan voor grotere gehelen, ook al bestaan zij uit kleinere onderdelen, wel tot een arrangement te komen. Dat merkt men nu al in de markt.

Dat voorbeeld van het adviesbureau uit de vorige ronde blijf ik hanteren. In de tweede plaats is het zeer aannemelijk dat niet het kleine adviesbureau zelf met zijn beperkte aantal werknemers tot die aanvullende verzekering komt, maar dat bijvoorbeeld adviesbureaus gezamenlijk ervoor zullen zorgen, al dan niet in relatie tot hun arbeidsvoorwaardenontwikkeling. Ook dat tekent zich af in de markt. Wat verzekeraars nu, met kracht, zullen proberen, is in de structuur van het aanbod te voorkomen dat dit hele kleine aantal groter wordt. Positief geformuleerd, zullen zij proberen dat aantal zo klein als maar enigszins mogelijk is te houden.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! De verzekeraars hebben in hun eerdere voorstellen, geheten "Het WAO-gat verzekerd", de toegankelijkheid bij collectiviteiten geregeld. Een collectiviteit kon ook een bedrijf zijn met één werknemer. Ik begrijp nu uit het betoog van de staatssecretaris dat verzekeraars van plan zijn, kleinere collectiviteiten samen te voegen tot een grotere collectiviteit om daarmee tot een iets groter draagvlak te komen en tot enige vorm van risicospreiding en premieverevening. Heeft de staatssecretaris de indruk – meer kan ik hem niet hem vragen op dit moment – dat verzekeraars daarbij zullen vasthouden aan hun eerder genomen stellingname dat een collectiviteit ook een bedrijfje met één werknemer kan zijn?

Staatssecretaris **Wallage**: Mijn inschatting is de volgende. Juist vanwege de feitelijke marktontwikkeling, waarnaar wij de afgelopen dagen heel grondig gekeken hebben, mag worden verwacht dat het soort aanbieding en het soort contract dat tot stand komt, ervoor zorgt dat de casus die in deze Kamer zo pijnlijk lag toen wij daarover spraken, zich alleen bij hoge uitzondering kan voordoen. De inzet van verzekeraars is ook om het in hun aanbod en in hun werkwijze daartoe te leiden. In dit stadium is het grote probleem de vraag, hoe begeleid je mensen in de overgangssituatie van een volledig publiek bestel naar een gemengd bestel. Ik geloof dat deze vraag door het kabinet is beantwoord met iets dat wij tot dusverre van ons hebben gehouden. Het is nu van het grootste belang dat wij ook marktpartijen uitdagen, het restantprobleem dat kwantitatief al heel klein is – het gaat wel om individuele mensen, dus het is altijd van belang – zo klein mogelijk te houden. De verzekeraars hebben mij verzekerd, zich daarvoor te zullen inzetten.

De heer **Heijmans** (VVD): Voorzitter! Als ik de staatssecretaris goed heb begrepen, heeft hij gezegd dat de overgangsregeling waarvoor de overheid zich garant stelt, geen financiële risico's voor de overheid meebrengt. Kan hij dat nader verklaren?

Mijn tweede vraag is of er ook met verzekeraars is gepraat over de mogelijkheid, bij wisseling van baan de collectieve verzekering waar men in zat als het ware mee te nemen? Dat komt bij ziektekostenverzekeringen ook voor. Dat zou ook een oplossing voor het probleem kunnen zijn.

Staatssecretaris **Wallage**: Die laatste vraag heb ik al beantwoord in relatie tot een eerder in deze Kamer gemaakte opmerking.

De eerste vraag betrof de financiële risico's voor de overheid. Dat is een cruciaal punt. Wij hebben vanaf het begin gezegd dat als de overheid of de gemeenschap financiële risico's moet lopen, zij dat doen binnen het collectieve deel van dit bestel. Met andere woorden: als er al sprake zal zijn van ondersteuning door het kabinet om tot die nieuwe ordening te komen, mag dat in ieder geval niet betekenen dat verzekeraars hun risico's kunnen afwentelen op het collectief. Dat had je dan beter via het collectief kunnen doen. Die waterscheiding is dus cruciaal.

De rechtspersoon die zal worden opgericht, draagt de risico's. Het kabinet bevordert dat er een wet komt die iedereen die aanvullende verzekeringen verkoopt in ons land verplicht, zich bij die rechtspersoon aan te sluiten zodat de rechtspersoon zelf tot die verevening kan komen. Met andere woorden, het is uitgesloten dat deze "ondersteuning van de markt" gebruikt zal worden om vervolgens het risico toch weer op de gemeenschap af te wentelen. Dat is voor het kabinet natuurlijk cruciaal, omdat anders – in herinner aan eerdere opmerkingen in dit debat – in feite een van de uitgangspunten van dit wetsvoorstel ter discussie zou worden gesteld.

De heer **De Boer** (Groen Links): Voorzitter! De staatssecretaris heeft de spanning er wel in gehouden door

de resultaten van de afgelopen week tot dit moment geheim te houden. Ik bedoel dat helemaal niet vervelend hoor. Het is voor het debat wel heel spannend. Het brengt ons wel enigszins in problemen. Wij moeten namelijk heel goed luisteren – dat moeten wij altijd, maar nu wel heel in 't bijzonder – naar hetgeen precies wordt voorgesteld. Mijn eerste technische vraag is dan ook of wij dat stuk tekst over die aanvullende regelingen in de schorsing op schrift kunnen krijgen, zodat wij dat nog even precies kunnen nakijken.

Ten tweede was de eerste zin mij niet helemaal duidelijk. Misschien kan de staatssecretaris die nog een keer toelichten? Hij zei dat verzekeraars met elkaar zijn overeengekomen om hun branche te adviseren om gezamenlijk te komen tot een stichting waarborgfonds. Dat is niet de juiste naam, maar voor het gemak noem ik die stichting maar even zo. Voor mij zit het cruciale punt in de formulering "dat zij zijn overeengekomen te adviseren". Wat is de garantie dat het er ook komt? Daarna zegt de staatssecretaris immers: als het er komt, dan zullen wij wettelijk regelen dat iedereen eraan mee moet doen. Mijn vraag is: wat gebeurt er als het er niet komt? Dan heeft men ook niets aan die wettelijke regeling. Dan zitten wij hier met lege handen. Klopt dat?

De **voorzitter**: De eerste vraag van de heer De Boer was aan mij gericht. Ik zal laten nagaan of dat deel van de tekst van de staatssecretaris zo spoedig mogelijk kan worden rondgedeeld. Ik neem aan, als ik de Kamer goed inschat, dat in ieder geval een derde termijn nodig is. Ik zou daarom graag zien dat de interrupties die nu plaatsvinden, erop gericht zijn om die derde termijn zo toegespitst mogelijk te maken. Het gaat dus om informatie die de Kamer nodig heeft om haar afwegingen te maken ten behoeve van die derde termijn. Anders doen wij nu al de derde termijn en doen wij die dadelijk nog een keer.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Ik wil twee kanttekeningen maken. In de eerste plaats wil ik ingaan op de opmerking van de heer De Boer dat ik de resultaten van de afgelopen week geheim heb gehouden. Ik heb mij er de afgelopen dagen echt voor ingezet dat het debat over deze wet hier plaatsvindt en nergens anders.

In de tweede plaats heeft de heer De Boer aangegeven wat voor hem het cruciale punt is. Ik ben blij dat hij ernaar vraagt, omdat het ook echt een cruciaal punt is. Ik heb de afgelopen weken geleerd dat de interne organisatie van de verzekeringswereld zich het beste laat kenschetsen door "er zijn autonome bedrijven". Er is vervolgens een Verbond van verzekeraars, dat bestuurlijk wel een aantal afspraken kan maken of zijn inzet kan tonen, maar dat het zeer grote aantal aanbieders – het gaat niet om tientallen maar, buitenlandse maatschappijen meegerekend, om honderden – natuurlijk niet in een houdgreep kan binden. Dat is een van de ingewikkelde dingen. Ik wil hier inhoudelijk niet iets suggereren wat niet tot stand komt. Dit was natuurlijk een heel lastig punt. Ik heb mij er dus van verzekerd dat die gracieuze formulering "het verbond adviseert de leden" de facto betekent dat de grote en verantwoordelijke mensen in deze branche ervoor zullen zorgen dat dat ook gebeurt. Alleen, dat willen zij wel doen met zoveel mogelijk participanten, want er komt via de wettelijke regeling toch een algemene betrokkenheid daarbij. Men heeft het passend geoordeeld om als het ware dat "erbij betrekken van allen" zo te formuleren, dat dat ook nog eventjes z'n ruimte kan krijgen.

De Kamer heeft met ons, met het kabinet, te doen. Daarom zal ik het als volgt formuleren. De situatie zou anders liggen als het kabinet het gevoel zou hebben dat er twijfel bestaat over de oprichting van het waarborgfonds anders dan in het niet tot stand komen van die aanvullende wettelijke regeling. Het spreekt immers vanzelf: als die regeling niet tot stand komt, dan is de randvoorwaarde voor het maken van dat waarborgfonds vervallen. Met die ene uitzondering is het kabinet er echter voldoende van overtuigd dat dit ook gaat gebeuren om hier deze oplossing voor de overgangsfase zo neer te zetten. Als wij het gevoel zouden hebben dat onze gesprekspartners daarbij kaarten in de mouw zouden hebben gehouden of nog af zouden willen van hun duidelijk keuze daarin, dan zou dat voor mij niet voldoende zijn geweest om hier vandaag op deze manier te staan. Het is alleen in de juridische verhoudingen daar onmogelijk om tot een andere keuze en een andere formulering te komen dan hier nu ligt.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Ik neem aan dat de staatssecretaris aan het eind van dit spannende stuk van zijn tekst was. Dan heb ik namelijk nog twee vragen. Betekent die wettelijke regeling nu dat iedereen die een aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekering sluit, moet meedoen aan het oprichten daarvan en dat dus ook de pensioenfondsen die tot nu toe hebben gezegd niet mee te willen doen, mee moeten doen? De tweede vraag: de staatssecretaris had het over een tijdelijke maatregel, een overgangsmaatregel; wat gebeurt er, om weer even het voorbeeld te gebruiken, met iemand die uit de WAO komt en die over een halfjaar aan het werk wil als dit via integratie- en reïntegratieplannen allemaal zal slagen? Heeft hij kans om met zijn probleem aan het werk te gaan? Wij hebben brieven gekregen waarin stond dat zelfs mensen met suikerziekte, die dus perfect kunnen werken, al met uitsluitingen of zeer verhoogde premies rekening moeten houden. Betekent het concreet dat die wettelijke regeling over een halfjaar al niet meer geldt en dat wij dus alleen voor nu, voor deze hele korte periode, iets oplossen? Als het daarop neerkomt, heeft de staatssecretaris daarmee een stuk inflexibiliteit in de arbeidsmarkt gecreëerd: blijf zitten waar je zit, want een aanvullende arbeidsongeschiktheidsverzekering kun je voortaan schudden. Ik kan mij niet voorstellen dat het kabinet dat zou willen. Ik vraag de staatssecretaris dus om iets meer over die tijdelijkheid te zeggen. Is het alleen een overgangsmaatregel? Wat bedoelt hij met die tijdelijkheid?

Staatssecretaris **Wallage**: In de eerste plaats heb ik een opmerking over dat draagvlak voor de rechtspersoon die de risico's moet "afdempen". In de wettelijke maatregel die wordt bevorderd, zal het kabinet er van uitgaan dat allen die zich op de markt begeven – en dus ook de pensioenfondsen – mee moeten doen aan het creëren van

het draagvlak.

In de tweede plaats pleit ik op dat punt echt voor enige nuance en merk ik op dat dit afhangt van de kijk die je hebt op de situatie. Voor de mensen over wie wij tot dusver met elkaar hebben gesproken, de mensen die zich nu niet aanvullend kunnen bijverzekeren, is de keuze van het kabinet om de overgang naar een gedeeltelijke marktwerking op dit terrein te begeleiden, natuurlijk buitengewoon cruciaal. Dat gaat dus om een groep die minimaal 17.000 mensen bevat. Mevrouw Gelderblom heeft zelf aangegeven dat zij vermoedt dat veel meer mensen nadrukkelijk onder het hier door mij geschetste arrangement vallen. Ik beschouw dat dus niet als eventjes iets simpels in de overgangssituatie; het was in deze Kamer een paar dagen geleden nog een absoluut cruciaal vraagstuk. Ik zou dus graag willen dat de inspanning die het kabinet nu aangaat, ook tegen die achtergrond wordt gewaardeerd.

Ik vond twee elementen interessant, ten eerste dat de Verzekeringskamer, kijkend naar wat er later gebeurt, op het punt van aantallen komt tot een buitengewoon beperkt aantal van toetreders en herintreders die niet onder een CAO vallen en ten aanzien van wie de werkgever de bijverzekering ook niet voor elkaar kan of wil krijgen. De Verzekeringskamer heeft het over een duizendtal mensen per jaar. Wij kunnen de advisering van de Verzekeringskamer niet gebruiken naar gelang zij ons uitkomt, om vervolgens op onderdelen waar wij kritisch naar kijken, te zeggen dat zij helemaal ongelijk heeft. Ik stel voor om ook op dat punt enige nuance in acht te nemen. Ik ga ervan uit dat de Verzekeringskamer de markt goed kent en goed heeft gekeken naar wat er gaat gebeuren. Ik heb aan het begin dus vastgesteld dat er een groot kwantitatief verschil is tussen de acute situatie waar deze omzetting in het wettelijk kader toe leidt en de situatie die zich op de wat langere termijn kan voordoen.

Ten tweede betekent dit dat het voor iemand uit de categorie die door mevrouw Gelderblom nu als voorbeeld wordt gegeven, een groot verschil maakt of hij intreedt in een situatie waar die collectieve regeling geldt. Dan is zo iemand meeverzekerbaar tegen een redelijke premie. Met andere woorden: in het overgrote deel van de gevallen zal zo'n persoon terechtkomen in een situatie waarin er een zodanige aanvullende verzekering is dat er geen probleem is. Het probleem kan zich slechts daar voordoen waar hetzij de werkgever, hetzij de gezamenlijkheid niet kiest voor een zodanige aanvullende verzekering dat de betrokkene daarin kan worden opgenomen. Dat vraagstuk heb ik natuurlijk indringend besproken met de verzekeraars. Hun inschatting is dat dit type bijzondere situatie, waarin dus eigenlijk van een aanvullend verzekeringsaanbod geen gebruik wordt gemaakt, aanzienlijk geringer in aantal zal zijn. Sterker nog; de wijze waarop in de komende periode collectiviteiten worden verzekerd, zal er mede toe bijdragen dat dit alleen in grote uitzonderingssituaties zo zal zijn. Helemaal uitsluiten voor individuele situaties kan en mag ik dit echter niet. Ik wil de Kamer wel graag aangeven hoe groot dit vraagstuk is, mede gelet op de vraag, of dit rechtvaardigt dat op het wezenlijke punt – iets dat collectief van aard is, moet onder verantwoordelijkheid van het collectief worden gebracht en iets dat tussen marktpartijen plaatsvindt, behoort door die partijen te worden besproken – een inbreuk wordt gepleegd. Welnu, het kabinet zal die ontwikkeling nauwlettend volgen. Ik vind dat in de komende jaren het debat behoort te gaan over de vraag of inderdaad de inschatting van verzekeraars, dat dit tot de grote uitzonderingen zal behoren, reëel is. De eerstvolgende gelegenheid, waarbij men mij daarover vragen zal kunnen stellen, zal zijn wanneer ik hier het wetje verdedig dat een ondersteuning moet bieden aan de overgangssituatie.

De heer **Veling** (GPV): Op een eerder door mij gestelde vraag heeft u geantwoord dat de tijdelijkheid van de maatregel is gerechtvaardigd omdat u verwacht dat er een zekere spontane collectivisering en dus spreiding van risico's zal optreden. Als wij even aannemen dat die wens inderdaad bij de verzekeraars leeft, rijzen er twee vragen. Zullen de verzekeraars dit na 1 oktober mogen doen of krijgen zij te maken met beperkende regelgeving die ze verbiedt om dergelijke afspraken te maken, waaronder Europese regelgeving? Zullen verzekeraars een waarborgfonds in stand kunnen houden zonder een wettelijke regeling? Blijkbaar acht u dat mogelijk. Ik verzoek u om dit nader toe te lichten.

De heer **Heijmans** (VVD): Ook ik vraag mij af of er aan dit voorstel Europees-rechtelijke consequenties zijn verbonden.

Staatssecretaris **Wallage**: Vanzelfsprekend moeten dergelijke benaderingen worden getoetst op Europese wet- en regelgeving. Dat heeft het kabinet uiteraard ook in de afgelopen dagen gedaan. Wij hebben ons op grond van bestaande regels afgevraagd of een voorstel inzake een wettelijke regeling inzake de verplichte aansluiting van verzekeraars bij de rechtspersoon, zich verdraagt met de Europese wet- en regelgeving. Naar het oordeel van het kabinet is dat het geval.

Voorzitter. Ik heb hier aangegeven dat ik verwacht dat, juist omdat wij deze aanvullende voorziening in de overgangssituatie mede mogelijk maken, het voor verzekeraars eenvoudiger zal zijn om na die wettelijke regeling op eigen benen dat proces door te zetten. Maatschappelijk bestaat er kennelijk veel belangstelling voor. De hele Kamer zegt dat het zo zou moeten zijn en dat geldt ook voor de overzijde. Tegen die achtergrond kan ik mij niet anders dan voorstellen dat, waar het kabinet deze voorziening "de brug over helpt" maar vervolgens dat wettelijke instrumentarium niet permanent ter beschikking stelt, betrokkenen er alle belang bij hebben om de tot stand gekomen marktordening in stand te houden voor een zeer gering aantal uitzonderingssituaties waarvoor dat geboden is.

De heer **Veling** (GPV): Maar zal dit wel in het belang zijn van álle belanghebbenden? Wie zal een verzekeraar verbieden om in zijn voordeel een bepaalde selectie van risico's te hanteren? Kunnen verzekeraars dit onderling echt sluitend regelen? Is hiervoor niet toch een wettelijke ondersteuning noodzakelijk?

Staatssecretaris **Wallage**: Natuurlijk is hierover met verzekeraars indringend gesproken. Het kabinet heeft wat dit betreft een grens getrokken waar naar zijn opvatting een vermenging van verantwoordelijkheden zou optreden als men op een andere manier met deze ondersteuning van de markt zou omgaan dan ik hier vandaag verdedig. Dit sluit echter niet uit dat ervaringen van verzekeraars en ook een interne discussie in de branche tot plussen en minnen leiden die voor de verschillende mogelijkheden van belang kunnen zijn. Echter, met een indringend debat voor de deur over de herverdeling van verantwoordelijkheden in het kader van het totaal van de sociale zekerheid, zouden verzekeraars zeker niet intelligent handelen wanneer zij niet alles op alles zouden zetten om, nadat het kabinet deze overgangsfase mogelijk heeft gemaakt, te laten zien dat men dit proces op een maatschappelijk verantwoorde wijze aankan. En ik vind het de moeite waard om juist in verband met die bredere discussie over sociale verantwoordelijkheid de marktpartijen nu nadrukkelijk aan te spreken op die verantwoordelijkheid.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter, het is nu duidelijk dat het voor deze Kamer zeer aangelegen punt op dit moment bevredigend wordt geregeld. Er zijn voor de toekomst nog geen echte garanties, maar de staatssecretaris heeft met argumenten aangegeven waarom hij daar nogal wat vertrouwen in heeft. Nu zal de zaak onder druk van deze Kamer, onder druk van de publiciteit, na 1 oktober ook nog wel op z'n pootjes terechtkomen, maar zal dit ook na één of twee jaar nog zo zijn? Ik denk dat de publieke en politieke druk essentieel is, althans de pogingen van publiek en politiek om het proces te volgen. De staatssecretaris zei daarstraks dat hij het proces zal volgen en dat de eerste informatie bij het wetsvoorstel geleverd zal worden. Maar wil hij ook daarna volgen wat er in de markt gebeurd, wil hij nagaan of er inderdaad grote knelpunten zullen ontstaan en wil hij toezeggen dat hij daarover aan de Kamer zal rapporteren, opdat ook wij het geheel kunnen volgen? Dit lijkt mij een essentieel onderdeel van het proces dat wij nu wellicht zullen starten.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter, ik acht dit een volmaakt redelijk verzoek van de heer Van de Zandschulp. Ik zal mij met de Verzekeringskamer verstaan over de wijze waarop die "monitoring", dat bekijken hoe het zal gaan, het beste gestalte zal kunnen krijgen. Ook al zal het straks nog maar om zeer kleine aantallen gaan, wij hebben er geen belang bij om de problemen die eraan vastzitten, te veronachtzamen. Ik stel mij voor om in de zomer en in het najaar samen met minister De Vries een bijdrage te kunnen leveren aan het grote debat over de sociale zekerheid in dit land. De begerige vraag van de heer Heijmans over een mini-stelsel komt natuurlijk niet uit de lucht vallen, dus ik zou mij in dat debat niet zeker, niet veilig voelen als juist dit soort vraagstukken, die perfect via de collectiviteit te regelen zijn, bij meer marktwerking niet ook op een fatsoenlijke manier geregeld konden worden. Dat is ook precies de reden waarom minister De Vries en ik ons de afgelopen dagen in zo'n intensief debat met verzekeraars hebben begeven. Het gaat er uiteindelijk om dat in het land en in beide Kamers het vertrouwen ontstaat dat het niet strikt nodig is, tot voor de laatste groep en het laatste individu via de collectiviteit bepaalde zaken veilig te stellen, en dat er arrangementen denkbaar zijn waarbij de prikkel van de marktwerking gecombineerd kan worden met de basisveiligheid van zo'n bodemvoorziening. Daarbij is die monitoring van groot belang, dus als de heer Van de Zandschulp vraagt of ik de zaak wil volgen, zeg ik niet alleen "ja", maar zeg ik er nog iets bij. Ik volg de zaak met de bril op van degenen die niet aan uitverkoop van individuele belangen willen doen, maar die wel willen dat de negatieve bijwerking van te makkelijke collectieve arrangementen met verdampende verantwoordelijkheden van individuele groepen wordt doorbroken. In dat opzicht is het dus van groot belang of de inschattingen die ik vandaag geef, uiteindelijk ook in de marktontwikkeling tot uitdrukking komen.

De heer **Veling** (GPV): Voorzitter, mij schiet nu ineens een voor de hand liggende vraag te binnen, namelijk de vraag naar de termijnen. Wat wij nu bespreken, is buitengewoon ingewikkeld. Het is eigenlijk de vraag of wij in de schorsing zouden moeten proberen, de consequenties van alles wat nu op tafel ligt, even te bestuderen. De simpele vraag is dus, of er een reden is om nu nog zo sterk vast te houden aan het vandaag afhandelen van het TBA-wetsvoorstel. Waarom zouden wij niet wat meer tijd nemen om deze ingewikkelde zaak samenhangend te bekijken en er in september op terug te komen?

De heer **De Boer** (Groen Links): Voorzitter, ik zou een zelfde type vraag willen stellen. Zou de staatssecretaris nog eens willen uitleggen waarom de zojuist genoemde datum van 1 oktober zo belangrijk is? Na de vakantieperiode hebben de mensen nog één maand de tijd om hun zaken te regelen. Dit vind ik in het licht van de al eerder in dit debat vastgestelde informatiekloof rijkelijk kort. Is die datum van 1 oktober cruciaal, of zou het ook 1 januari 1994 kunnen worden?

De tweede vraag is of de staatssecretaris enig idee heeft van de steun van de Kamer aan de overzijde voor de oplossing die nu gekozen is. Ik vraag dit, omdat wij hier een Algemene nabestaandenwet hebben behandeld waarbij deze Kamer op een gegeven moment een garantie wilde voor het overgangsrecht. Wij hebben toen de beraadslaging over het wetsvoorstel geschorst, omdat wij de zekerheid wilden hebben dat het overgangsrecht aan de overzijde geregeld zou zijn voordat het voorstel weer, zoals het behoort, in deze Kamer terecht zou komen. Het lijkt er nu op dat wij die zorgvuldige werkwijze, waar ik overigens wel aan hecht, in dit geval niet hanteren. Wat is de ratio daarvan?

Staatssecretaris **Wallage**: Het is nu deze Kamer die het wetsvoorstel behandelt. Zij stelt een aantal indringende vragen aan het kabinet. Het kabinet levert vervolgens een inspanning om, voor zover dat maar enigszins mogelijk is, aan de wensen van deze Kamer tegemoet te komen. De beloning op dat proces zou niet behoren te zijn dat wij er nog eens rustig voor gaan zitten de komende maanden, maar juist dat er ordentelijk wordt geprocedeerd. Dat klinkt een beetje als een pedagogische opmerking. Vanuit mijn vorige verantwoordelijkheid mag men dat

misschien van mij verwachten. Ik meen echter dat je niet op deze manier met elkaar om kunt gaan. Het kabinet heeft hier vandaag in vrij ronde en duidelijke taal gezegd waar het wel of niet toe bereid is. Dan lijkt mij een normale bestuurlijke verhouding met zich te brengen dat de Kamer vervolgens tot een eindoordeel komt.

Ik vind het van het grootste belang dat ten opzichte van de samenleving ook in deze Kamer echt verantwoordelijkheid wordt genomen voor de maatregelen. Er mag niet langer onduidelijkheid bestaan over de vraag of de landsoverheid op dit punt actie onderneemt. Ik vind het daar verdampen van de tijd maatschappelijk niet verdedigbaar. Iedereen heeft zijn eigen verantwoordelijkheid en moet die verantwoordelijkheid afwegen. Maar als men het mij vraagt, bewijst de Kamer niemand een dienst met het voor zich uit schuiven van de verantwoordelijkheid.

Ik kom tot de afronding van mijn betoog in tweede termijn.

De heer **De Boer** (Groen Links): Ik heb nog een vraag gesteld over de datum van 1 oktober.

Staatssecretaris **Wallage**: Wat het kabinet heeft willen markeren, op dit punt ook luisterend naar de verzekeraars, is dat het gaat om het repareren – als ik dat woord mag gebruiken – van een probleem dat de Kamer gesignaleerd heeft, namelijk dat de overgang van het ene naar het andere wettelijke regime een aantal consequenties heeft die wij voor individuen niet willen. Vervolgens zijn wij gaan bekijken hoe wij dat probleem konden oplossen. Dat is met de geschetste inspanningsverplichting en met de toezegging van het kabinet inzake het bevorderen van een wettelijk maatregel, naar onze overtuiging op een correcte manier beantwoord.

Voorzitter! Minder mensen in de WAO...

De heer **Heijne Makkreel** (VVD): Voordat de staatssecretaris tot de afronding van zijn betoog komt, stel ik graag nog een nadere vraag over de Europese component. Er is gevraagd of de voornemens Europees-rechtelijk houdbaar zijn. De staatssecretaris heeft daarop geantwoord dat het kabinet de overtuiging heeft dat dit het geval is. Is het kabinet op eigen doft tot die overtuiging gekomen of is daaraan enig overleg met Brussel ten grondslag gelegd? Wat zijn de kansen dat men er in Brussel uiteindelijk anders over denkt?

Staatssecretaris **Wallage**: Je moet in dit soort processen natuurlijk je eigen bestuurlijke afweging maken. Daarvoor staan ons bekwame en goed ingevoerde ambtenaren ter beschikking. Zij hebben, kijkend naar de bestaande wet- en regelgeving, een advies uitgebracht. Dat advies is zodanig dat ik mij veilig genoeg voel om de taxatie te geven die ik heb gegeven.

Voorzitter! Minder mensen in de WAO gaat niet van zelf. Dat blijkt ook wel, zie ik nu!

De heer **Van der Meulen** (CDA): Ik heb niet zoveel geïnterrumpeerd, dus ik heb nog wat recht van spreken. De zaak moet wel duidelijk zijn. Het is dus een tijdelijke wet tot 1 oktober?

Staatssecretaris **Wallage**: Nee.

De heer **Van der Meulen** (CDA): De toezegging over 1 oktober betekent dat men zich vóór 1 oktober moet melden bij verzekeringsmaatschappijen e.d. Tegen iemand die op 2 oktober komt, moet gezegd worden: helaas, je hebt je beurt voorbij laten gaan, je hebt je eigen verantwoordelijkheid niet gedragen, enz. Het geldt dus niet voor de verplichte aansluiting van de verzekeraars bij het fonds? Dat moet natuurlijk een permanent karakter dragen.

Staatssecretaris **Wallage**: Daarom maakte ik tijdens uw interruptie al even bezwaar tegen het begrip "tijdelijke regeling". De wettelijke regeling die aanbieders van aanvullende verzekeringen verplicht om de rechtspersoon te dragen die de risico's moet afdekken, is uiteraard een permanente regeling, en wel zolang het waarborgfonds – of welke naam de rechtspersoon ook krijgt – risico's draagt. In dat opzicht gaat het niet om iets dat kàn vervallen, want dan zou de Verzekeringskamer in het geweer komen.

De heer **Kaland** (CDA): Het zàl vervallen, als het is uitgestorven.

Staatssecretaris **Wallage**: Aan het einde. Maar dat geldt voor een heleboel dingen in het leven. In dit opzicht is het dus geen tijdelijke wet, mijnheer Kaland.

De heer **De Boer** (Groen Links): Voorzitter. Is de staatssecretaris van mening dat het hele systeem dat hij ons nu voorhoudt, kan ingaan zonder dat de wettelijke maatregel al is genomen? In welke vorm denkt hij die wettelijke maatregel dan te gieten? Het moet de Kamers wel heel snel passeren, wil het op 1 oktober allemaal zijn beslag vinden. Met permissie, ik vind dat ik nog geen antwoord heb gekregen op mijn vraag waarom het per se 1 oktober moet zijn. Waarom mag het niet 1 januari worden? Ik bedoel dat niet als uitstel, hoewel men mij daar wel van kan verdenken, want ik zie die hele wet niet zitten. Er ligt nu een voorstel om dat in de ogen van de staatssecretaris fatsoenlijk te regelen. Mijn vervolgvraag is dan: kunnen wij dat fatsoenlijk, in een behoorlijk tempo en in een behoorlijke systematiek doen? Is er dan bezwaar tegen om het voorstel op 1 januari te zetten? Zo ja, wat houdt dat bezwaar dan in?

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter. Laat mij vanwege de tussenzinnen van de heer De Boer zeggen dat het inderdaad een beetje moeilijk discussiëren is in een situatie waarin het kabinet zich inspant om aan vragen van de Kamer tegemoet te komen maar waarin fracties a priori hebben gezegd dat zij hoe dan ook het kabinet niet zullen steunen. Dat blijft een onevenwichtige gedachtenwisseling, maar dat ontslaat mij niet van de verplichting om de vragen correct te beantwoorden. Het is op zichzelf niet een wet van Meden en Perzen dat een en ander op 1 oktober moet ingaan. Echter, het kabinet heeft willen benadrukken – ik heb dat ook van verzekeraars begrepen – dat het hier moet gaan om, wat je zou kunnen noemen, een gesloten populatie. Bovendien moet en zal een bepaalde benadering van verzekerden plaatsvinden, dit voor de verzekeraars. Ik zou daarom willen dat voor een positieve formulering was gekozen in plaats van "daarna tel je niet meer mee of kun je je niet meer bijverzekeren". Die positieve

formulering is dat er tot op de dag van vandaag mensen waren die een fiks probleem hadden. Dat fikse probleem is hier aan de orde gesteld. Voor dat fikse probleem heeft het kabinet, in samenspraak met verzekeraars, een oplossing gezocht. Dat is de situatie. Dan is de discussie over de datum van mindere betekenis dan de discussie over het hoofdsignaal, namelijk dat het gaat om een maatregel die de overgang begeleidt van een volledig, via de collectiviteit geregelde voorziening naar een gemengde voorziening.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter. Er komt een waarborgfonds. Ik noem het gemakshalve zo. Het zal straks waarschijnlijk anders gaan heten. Dat waarborgfonds accepteert tot 1 oktober een ieder, zonder uitzondering, die behoort tot de categorieën die eerder zijn genoemd en die niet onder normale marktttermen verzekerbaar zijn. Na 1 oktober blijft dat fonds uiteraard gewoon voortbestaan, maar dan geldt niet meer dat men zonder meer een ieder behoeft of moet accepteren. Mijn vraag is deze: heeft de staatssecretaris van de verzekeraars enige indicatie gekregen dat zij na 1 oktober niemand meer accepteren? Of zijn de verzekeraars in ieder geval bereid te overwegen om ook na 1 oktober nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt – die duizend anderen uit het rapport van de Verzekeringskamer – eventueel op te nemen in het al bestaande waarborgfonds? Dat lijkt mij een mogelijkheid om ook voor de toekomst dat probleem op te lossen. Is dat uitgesloten? Mijn vraag is: zit het fonds dicht op 1 oktober of niet?

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter. Het is dit type vragen dat het kabinet zo beducht heeft gemaakt voor enigerlei oplossing in deze richting. Precies dit type vragen! Want de volgende vraag is natuurlijk of het kabinet met betrekking tot prijsstelling, plafonds of andere onderdelen ook nog even in de benen wil komen. Ik meld dus heel clean dat dat een afweging is van verzekeraars. Zij hebben mij wel – en dat heb ik de Kamer ook gezegd – hun inschatting gegeven van de mate waarin dit vraagstuk zich zou kunnen voordoen. Zij hebben ook aangegeven dat zij in de wijze waarop zij optreden in de markt, zelf zullen bijdragen aan het zo klein mogelijk houden van dat probleem. Vooral dat laatste is van betekenis. Als wij dus in samenspraak met de Verzekeringskamer gaan bezien in welke mate dat probleem zich voor deze kleine groep zal voordoen, zal dat dus niet in een vacuüm gebeuren. De houding en de inzet van verzekeraars maken het mogelijk om die verzekeraars maatschappelijk aan te spreken, natuurlijk niet op een absolute garantie want die is immers niet te geven. Zij kunnen wel aangesproken worden op een inzet om dit probleem zo klein mogelijk te houden. Voorzitter! Ik probeer het nog een keer. Nee, het lukt nog steeds niet.

De heer **Heijmans** (VVD): Nog één vraag, voorzitter, als u dat mij toestaat. Er moet een wettelijke regeling komen voor dat garantiefonds. Onderdeel van die regeling zal het overgangsrecht zijn, neem ik aan. Daar zal op een of andere manier een verbinding gelegd worden. Maar zelfs als dat niet zo is, die wettelijke regeling is er natuurlijk nooit voor 1 oktober. Er zal toch enige ruchtbaarheid aan gegeven moeten worden. Kan dat, zolang beide Kamers der Staten-Generaal de wet niet hebben aangenomen en de wet nog niet in het Staatsblad heeft gestaan?

Staatssecretaris **Wallage**: Meneer de voorzitter! Wat de ruchtbaarheid betreft, dat lukt aardig. Maar ik zal de vraag serieus beantwoorden. Dat is natuurlijk besproken met de verzekeraars. Wat er gebeurt is dat verzekeraars de moeilijk of niet te verzekeren groep een aanbod doen voor een aanvullende verzekering, onder voorwaarde dat de wettelijke regeling waarvan ik u heb gezegd dat het kabinet die zal bevorderen, ook tot stand komt. Daarmee kan dus gewoon een polis worden overeengekomen. Daar zit deze ontbindende voorwaarde in. Op de markt wordt er dus van uitgegaan dat deze wettelijke voorziening tot stand komt. Mochten Kamers van de Staten-Generaal op hun moverende gronden daarin anders besluiten, dan blijft een probleem bestaan wat wij in goede dialoog hier hebben proberen op te lossen. Daar is deze Kamer en daar is de Tweede Kamer echter bij. Het is een afweging die hier en aan de overzijde behoort plaats te vinden. Verzekeraars gaan er in hun aanbod van uit, dat deze voorziening tot stand komt.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat de staatssecretaris zijn betoog zonder interrupties afrondt.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Ik hecht eraan, namens het kabinet nog eens duidelijk te maken dat wij geen mechanische kijk hebben op het verminderen van het aantal mensen in de WAO. Dat is een diep ingrijpende omslag, die van iedereen iets zal vragen. Het vraagt ingrijpende veranderingen van de overheid, die het stelsel van gezamenlijke collectieve voorzieningen opnieuw moet doordenken. Het vraagt van de keurende en uitvoerende instanties een veel sterker accent op reïntegratie, het weer aan de slag helpen van mensen. Het vraagt dat werknemers wennen aan de gedachte dat arbeidsongeschiktheid voor sommige taken niet betekent dat men andere taken niet kan doen. Bovenwettelijke afspraken tussen werkgevers en werknemers op het terrein van de arbeidsongeschiktheid maken het meer de moeite waard om door een goed beleid rond ziekte arbeidsongeschiktheid te voorkomen. Zo wordt een direct verband gelegd tussen eigen inspanningen en lagere premies. Deze doelmatigheidsverhoging zal niet plaatsvinden zonder een acceptabele bodemvoorziening, maar erbovenop.

Het gaat om een nieuw evenwicht tussen wat wij gezamenlijk aan voorzieningen organiseren en het beperken van de daaraan onvermijdelijk verbonden anonimiteit en, wat een zaak van werkgevers en werknemers wordt, het inrichten van een zodanige organisatie dat er een prikkel van uitgaat om het beter te doen.

Gaande het wetgevingsproces is het kabinet steeds opnieuw bereid gebleken, mensen in de WAO zoveel mogelijk te ontzien. Ook dit debat heeft in het teken gestaan van het zoveel mogelijk wegnemen van risico's voor individuele werknemers, nu een zo belangrijke overgang wordt gemaakt van een geheel collectieve regeling naar een regeling met een gemengd karakter.

Mensen met een chronische ziekte zullen in deze moeilijke overgangsfase niet de dupe worden van het feit dat een collectieve regeling soberder van karakter wordt.

Het gaat niet alleen om het beschermen van rechten van werknemers in de huidige WAO of van mensen die zich moeten kunnen bijverzekeren. Het gaat er ook en uiteindelijk vooral om dat er een houdbare WAO komt, een voor de gemeenschap betaalbare WAO, een WAO die niet meer uitlokt tot het in de WAO gevangen zijn, maar die mensen uitlokt om aan de slag te gaan. Natuurlijk, besparingen op de collectieve uitgaven zijn nodig. Van die versobering maakt dit wetsvoorstel deel uit. Maar het kabinet vertrouwt erop, dat er na de schok van de ingreep en de pijn van de omschakeling, vooral een geheel van regels en afspraken ontstaat dat mensen meer uitdaagt tot deelname in plaats van dwingt tot afzijdigheid.

Daarom vraag ik van deze Kamer steun voor deze voorstellen.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Ik denk dat er behoefte is aan een ruime schorsing. Ik stel voor om tot kwart over twee te schorsen en na de schorsing eerst het wetsvoorstel Wijziging van enkele onderwijswetten in verband met nascholing aan de orde te stellen. Dan kan de beraadslaging over wetsvoorstel 22824 tegen kwart voor drie worden voortgezet.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt 12.55 uur tot 14.15 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Wijziging van enkele onderwijswetten in verband met nascholing (22726)**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Grol-Overling** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Allereerst wil ik een woord van welkom richten tot de minister in zijn nieuwe rol. Ik hoop dat wij op een prettige wijze kunnen samenwerken; ik twijfel daar eigenlijk niet aan.

Het gaat vandaag over de nascholing. Het belangrijkste bericht van dit wetsvoorstel is dat er een, zij het betrekkelijk bescheiden, zak met geld naar de scholen gaat, opdat de scholen als afnemer en klant zelf kunnen bepalen hoe zij dat geld willen uitgeven voor nascholing. Zij kunnen dus kiezen voor die projecten, waarvoor zij zelf het meeste belangstelling hebben en waaraan zij de grootste behoefte hebben. De minister houdt echter ook nog wat achter. Hij laat een deel van het geld bij de rijksoverheid. Hij doet dit, omdat het Rijk toch een zekere verantwoordelijkheid heeft voor de nascholing. Zo motiveert de minister het althans. Wij hebben hier in het verslag vragen over gesteld, met name over de meerjarenplanning daarvan. Ook aan de scholen wordt immers gevraagd om te laten weten wat zij op langere termijn van plan zijn. In het schoolwerkplan en op allerlei andere momenten moeten scholen meer jaren kunnen overzien. Ik zou het dus heel netjes vinden, als het ministerie van Onderwijs dat ook zou doen ten opzichte van zijn klanten, de scholen.

In het verslag heb ik ook gevraagd naar de onderwerpen ten aanzien waarvan de rijksoverheid nascholing wenst. Wanneer en ten aanzien van welke onderwerpen wil de overheid nascholing verzorgen? Het antwoord daarop was: als dat nodig is voor het mede uitvoeren en ondersteunen van sectoroverstijgende beleidsprocessen, bijvoorbeeld het minderhedenbeleid, en als het gaat om onderwerpen die niet direct schoolnabij zijn. Dit vraagt enige exegese. Wie bepaalt wat nodig is? Kan de minister dit nader uitleggen? Verder is het de vraag wat nu "niet direct schoolnabij" betekent? Niet nabij betekent in mijn Nederlands ver of verder weg. Er wordt in dit verband ook geen voorbeeld genoemd. Ik hoor dus graag een nadere toelichting op dit niet direct schoolnabij, waarop het ministerie de *scholen nader wil bijscholen. Hoe ver* weg kan dit dus allemaal zijn?

Dit brengt ons tot de vraag naar de prioriteiten van de overheid bij deze materie. Hoeveel sturing acht de rijksoverheid nodig? Hoeveel sturing verdraagt zich met de vrijheid van de scholen? Is het overheidsaanbod vrijblijvend? Als men echt sturing beoogt, zou je kunnen denken dat dit voor het hele land belangrijk is. Hoe ziet de minister dit?

In het kader van nascholing van boven af hebben wij in het verslag al gevraagd naar de plaats van de muziekcursussen van het dr. Gehrels-instituut. De minister zelf noemde in dit verband ook de cursussen Nederlands als tweede taal. Hij zegt in de nota naar aanleiding van het verslag: "Het gaat ook hier om ontwikkelingsgeld." Mijn vraag is dan wat ontwikkelingsgeld eigenlijk is in relatie tot nascholingsgeld. Verder wil ik weten welke instituten door de overheid ingeschakeld zullen worden voor de nascholing. Zullen dat dezelfde instituten zijn als die welke de scholen zelf ook kunnen kiezen? Met andere woorden: krijgen zij nog een beetje extra werkgelegenheid door opdrachten van het ministerie?

Ten slotte nog twee zeer concrete praktische vragen. Ten eerste een vraag die ook door D66 is gesteld. In hoeverre zou het overweging verdienen om de nascholing deels in werktijd te laten plaatsvinden? Zou dat niet de animo vergroten en geeft dat geen extra werkgelegenheid?

Voorzitter! Een tweede punt waarvoor ik de aandacht van de minister wil vragen, is of het mogelijk is om in die nascholing op enigerlei wijze de vele gediplomeerden van de nieuwe lerarenopleiding te betrekken, die niet in het onderwijs werk konden vinden, en die daarom ander werk zochten en vonden. U weet wel: Ik zocht, hij vond. Die mensen zitten nu bij een bank, een kinderdagverblijf, een bedrijf of een uitzendbureau. De besten onder hen wilden na talloze vervangingen voor heel korte tijd niet werkloos zijn en kozen voor ander vast werk, buiten het onderwijs. Ik acht deze mensen plus-varianten, omdat ze niet werkloos willen zijn, niet de hand willen ophouden en dus ander werk kiezen. Andere docenten, *mensen die ook die opleiding* hebben gevolgd en die drie jaar werkloos zijn, komen daarna in aanmerking voor prachtige om- en bijscholingscursussen. De plus-varianten lijken voor het onderwijs verloren. Daarom doe ik een beroep op de minister om met zijn ambtenaren – hij heeft er tenslotte nogal wat – iets te

bedenken om deze groeiende groep gediplomeerde jonge onderwijsmensen bij het onderwijs te blijven betrekken. Ik heb de hoop dat dit wellicht via nascholing zou kunnen. Ik zie dat als een aanbod aan deze jonge mensen; goed voor hen, maar ook goed voor het Nederlandse onderwijs, dat hen op termijn zeker nodig zal hebben. Hoe het uitgewerkt moet worden, mijnheer de voorzitter, weet ik niet, en dat vind ik ook niet mijn taak. Maar ik vraag voorlopig van de minister slechts aandacht voor het probleem. Ik gebruik deze overheidsbemoeiing met nascholing enigszins als een hefboom om dit probleem nader te bekijken.

□

De heer **Veling** (GPV): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de minister voor zijn heldere antwoorden op de vragen van de Kamer, ook op die van mij. Wij spreken vandaag voor het eerst met de minister over zaken die eerder tot het werkterrein van staatssecretaris Wallage behoorden. Er is alle reden, te hopen en te verwachten dat het overleg met de minister ook op dit terrein even constructief zal zijn als dat met zijn voorganger. Ik hoop dat de minister er evenveel plezier aan zal beleven als de voormalige staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen altijd uitstraalde. Of de wisseling van de wacht voor de heer Wallage alleen maar vreugdevol was en is, laat ik hier maar in het midden. Ik had in mijn tekst geschreven "Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk dat hij vandaag best even met de minister zou willen ruilen". Maar het elan waarmee de staatssecretaris vanmorgen de TBA verdedigde, doet mij hier wat aarzelen. Ik zeg dat met waardering in de richting van de heer Wallage.

De doelstellingen van het voorliggende wetsvoorstel zijn mij sympathiek. Ik denk dat het op termijn een heel goede zaak is, de nascholing van mensen in het onderwijs te sturen via de afnemende scholen. De waarde van nascholing moet toch primair worden beoordeeld in termen van kwaliteitsverhoging van het onderwijs, en waar kan de kwaliteit van het onderwijs in principe beter worden beoordeeld dan in de scholen zelf? "In principe". Zoals tal van taken die de scholen moeten verrichten, gaat ook de taak van het organiseren van nascholing niet vanzelf. Hier schuilt mijns inziens een risico. Ik wil graag mijn spreektijd gebruiken om daar nader op in te gaan.

Er schuilt een risico in, niet zozeer in de voorgestelde regeling, maar in de wijze waarop scholen daarmee zullen omgaan. Het succes van de overhevelingsoperatie hangt af van de beleidskracht van scholen om met de vergrote mogelijkheden ook effectief iets goeds te doen. Overigens zeg ik er meteen bij, dat een aarzeling op dit punt niet tot de conclusie kan voeren dat we de lijn van het wetsvoorstel niet zouden moeten volgen. Integendeel, ook wanneer de verantwoordelijkheid voor de nascholing niet zou worden overgedragen, dan nog zal er alle reden zijn om de zelfstandigheid van de scholen te vergroten. Echter – ik kom dan weer bij mijn aarzeling – niet alleen formeel, maar ook inhoudelijk. Veel scholen hebben zich de jaren door laten steunen door schoolbegeleidingsdiensten en lerarenopleidingen, en het is niet verwonderlijk dat deze afhankelijk geworden zijn van die instellingen. Voor een effectief inzetten van het middel nascholing is die afhankelijkheid niet goed. Er zijn ook scholen, bijvoorbeeld in het voortgezet onderwijs, die betrekkelijk weinig aan nascholing hebben gedaan. Die scholen zijn nog verder van huis: ze hebben geen traditie van nascholing, laat staan dat ze daarin zelfstandig beleid kunnen voeren. Er is mijns inziens alle reden om de scholen in de komende jaren te steunen bij het ontwikkelen van een onderwijsbeleid en een personeelsbeleid, waarin nascholing een structurele plaats inneemt. Ik zou de minister willen vragen of hij het hiermee eens is. Is hij bereid na te gaan, onder andere in overleg met de inspectie, hoe groot het door mij aangeduide probleem is, om vervolgens gerichte maatregelen te nemen ter stimulering en ondersteuning van scholen in casu schooldirecties?

Deze opmerkingen moeten begrepen worden in de context van een zekere zorg over de geforceerde uitbreiding van de taak van de leiding van scholen, een uitbreiding die al geruime tijd gaande is. Hier is natuurlijk al vaker over gesproken, maar ik heb toch de indruk dat hier soms wat laconiek op gereageerd wordt. Dit is een belangrijke zaak. De kwaliteit van de leiding van de scholen vraagt veel aandacht. Investeringen op dit terrein zullen voor de verhoging van de kwaliteit van het onderwijs naar mijn overtuiging een groot rendement hebben. Omgekeerd zal naar ik vrees het achterwege blijven van zulke investeringen andere impulsen, zoals die van het voorliggende wetsvoorstel, van hun effect beroven.

Mijnheer de voorzitter! Er gebeurt erg veel met de scholen. De vergrote autonomie, niet zelden gekoppeld aan fusies en andere vormen van schaalvergroting, vraagt veel. In eerdere operaties in het HBO en het MBO is duidelijk geworden hoeveel problemen deze ontwikkelingen opleveren voor hen die de instellingen moeten leiden. Voor velen heeft de veranderde taak grote persoonlijke narigheid opgeleverd, om maar niet te spreken van de narigheid voor de betreffende instellingen. In een aantal gevallen heeft dit geleid tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst.

Mijnheer de voorzitter! Ik wil graag zeggen dat ik enigszins met lede ogen aanzie dat een zelfde ontwikkeling zich aandient in het voortgezet onderwijs en vervolgens wellicht ook in het basisonderwijs. Het is mijns inziens een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het onderwijsveld, maar ook van de overheid om problemen zoveel mogelijk te ondervangen. Is de minister dit met mij eens? Ik wacht met grote belangstelling zijn antwoord af.

□

De heer **Redemeijer** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Ik sluit mij graag aan bij de woorden van "welkom" aan de heer Ritzen, door de vorige sprekers uitgesproken.

De belangrijkste doelstelling van het wetsvoorstel is het leggen van de primaire verantwoordelijkheid voor de nascholing van onderwijspersoneel bij het bevoegd gezag van de onderwijsinstellingen, zo schrijft de minister naar aanleiding van het verslag. Die doelstelling onderschrijven wij van harte, zoals wij ook reeds hebben laten blijken in het voorlopig verslag. Mijn fractie had

daarom van het woord kunnen afzien, maar heeft op één punt nog de behoefte om kort van gedachten te wisselen met de minister.

Wij vroegen in het voorlopig verslag of ook oneigenlijk gebruik van overheidsgelden mogelijk zou worden a) vanwege de omschrijving van het begrip nascholing en b) omdat iedere controle en elk toezicht op de uitvoering van de regelingen ontbreekt. Weliswaar vindt accountantscontrole achteraf plaats, maar naar wij aannemen, zal het overwegend een rechtmatigheidstoetsing zijn. Ook vindt, zegt de minister, een gedegen evaluatie plaats, maar deze lijkt ons van een andere orde dan wij gewoonlijk onder controle en toezicht verstaan.

Het is onze stelling dat als de overheid, het openbaar bestuur, verantwoordelijkheden uit handen geeft – en in dit geval is dat een goede zaak – ze ook middelen moet overhouden om in te grijpen als het mis gaat. Ik bedoel hiermee dat de minister, als zou blijken dat de voor dit doel toegekende en geoormerkte gelden anders worden ingezet dan bedoeld, moet kunnen corrigeren.

Is zo'n stellingname een uiting van wantrouwen aan de besturen van de onderwijsinstellingen? Het antwoord daarop is nee. Maar ook kan niet ontkend worden dat de ervaring heeft laten zien dat sommige zaken in de praktijk wel eens anders uitpakken dan de bewindslieden beoogden.

Ik noem twee voorbeelden. De inzet van gelden voor het onderwijs aan kinderen in achterstandsituaties. Deze zouden bedoeld zijn om heel specifiek gerichte activiteiten voor deze kinderen te ontwikkelen, maar zij werden ingezet voor verkleining van de klasgrootte.

Vanmorgen hebben wij een wetsvoorstel over het afschaffen van de opslagpercentages als hamerstuk afgedaan. Ook op dat punt zijn scholen gaan sturen op een manier die niet beoogd was, terwijl de consequenties hiervan voor een aantal kinderen die op dit speciaal onderwijs zijn aangewezen, mij enige zorgen baarde. Dit leidt dan ook tot de brede stelling: Als de verantwoordelijkheid voor de besteding van rijksoverheidsmiddelen wordt uitbesteed dan wel gedelegeerd, blijft een vorm van toezicht nodig. Wij hebben ook in andere overheidssectoren voorbeelden te over.

Ik vind het dan ook een wat onbegrijpelijke prepositie van de minister, als hij feitelijk zegt dat toezicht niet nodig is. Wil hij deze stelling nog eens toelichten? Een en ander is te meer verwonderlijk waar hij een eigen apparaat – de inspectie – ter beschikking heeft, dat ontwikkelingen op dit punt in de scholen kan volgen. Vroeger noemde men dat "de ogen en de oren" van de minister. Waarom schakelt hij zijn eigen college hierbij niet in?

Mijnheer de voorzitter! Afsluitend: wij steunen het voorstel, maar wij waarschuwen de minister. Het is goed dat hij de vinger aan de pols houdt. Wij horen graag van hem wat hij van deze benadering vindt.

□

Minister **Ritzen**: Mijnheer de voorzitter! Ik dank de geachte afgevaardigden voor hun opmerkingen in eerste termijn. Het was niet mijn bedoeling, hier het machtswoord uit te spreken! Dat is ook niet nodig bij dit wetsvoorstel. Ik maak uit de opmerkingen van de geachte afgevaardigden op dat zij steun geven aan de voorgestelde aanpak, maar zij plaatsen daarbij een aantal kritische kanttekeningen. Die aanpak is vanochtend om half vier in een nieuw daglicht geplaatst, want toen kon het zogenaamde "Scheveningse beraad" worden afgerond. Er is in mijn ogen iets gebeurd dat in de annalen van de onderwijsgeschiedenis een bijzondere plaats verdient. Door de onderwijskoepels is breed onderschreven – ik zal daarover morgen, samen met de onderwijskoepels, de details bekendmaken – dat de lijn die het kabinet in de afgelopen jaren heeft gekozen ten aanzien van een grotere mate van zelfstandigheid van scholen, met alle ins en outs, wordt geacht – ik formuleer het heel precies – de beste verzekering te geven voor de vergroting van de kwaliteit van het basis- en voortgezet onderwijs.

Ik besef onmiddellijk dat ik hiermee nog niet de kritische vragen van de heer Veling heb beantwoord. Die vragen pak ik direct op, want ik kan dit wetsvoorstel niet geïsoleerd behandelen, los van de specifieke vragen die daarbij aan de orde zijn. Het wetsvoorstel past in een totaalbeleid waarbij scholen zich in eerste instantie moeten ontwikkelen tot gewone, moderne organisaties. Dat is geen verwijt in de richting van scholen, maar een constatering, dat de overheid – in samenspraak met het parlement – de scholen daarvoor heel lang niet de gelegenheid heeft gegeven. Zij hebben ook niet de gelegenheid gehad om juist het belangrijkste element in een organisatie, namelijk het omgaan met human capital, human resource-management, voluit te ontwikkelen. De kern van een organisatie zijn de mensen in die organisatie. Die mensen horen in onderlinge samenhang te functioneren, zodanig dat daarbij als het ware het maximale uit hun handen komt. Je doet dat niet door regels op te leggen vanuit Zoetermeer, maar vanuit de benadering dat de verantwoordelijkheid bij de school ligt.

Het punt van de heer Redemeijer sluit daar onmiddellijk bij aan. Natuurlijk is het inhoudelijke afleggen van verantwoordelijkheid een vereiste. Er dient sprake te zijn van zelfstandigheid, echter altijd in een combinatie en goed gedoseerd, met niet te veel regels en te veel papier.

De rol van de inspectie is daarbij zeer belangrijk. De heer Redemeijer heeft gevraagd, die rol ferm vorm te geven. Ik zeg dat graag toe, ook ten aanzien van dit specifieke onderwerp. Dit was overigens niet geheel nieuw, want staatssecretaris Wallage heeft dit punt in de Tweede Kamer reeds eerder aangegeven. Ik neem dat graag over.

De heer Veling hield bij het wetsvoorstel nog een ongemakkelijk gevoel, in een bredere context geplaatst. Ik kan dat ongemakkelijke gevoel in een bepaalde mate delen. De ontwikkelingen in het middelbaar en het hoger beroepsonderwijs zijn niet uitsluitend positief. Bij een afweging van de positieve en de negatieve kanten van de medaille, constateer ik, met vele anderen, het volgende. De hogeschool van "om de hoek" van vroeger, maar ook veel andere HBO-instellingen – ik heb mij daarvan afgelopen zaterdag op de Rietveld-academie kunnen overtuigen – was niet zichtbaar als een krachtig onderdeel van een hoger onderwijsbestel. Het gaat ons erom dat het onderwijs op internationaal niveau moet kunnen concurreren. Het hoger onderwijs heeft

daarin een grote rol en het is inmiddels wel tot dat niveau uitgegroeid in een verrassend korte periode. Als je tien jaar geleden had voorspeld dat het hoger beroepsonderwijs daar zou staan waar het nu staat, zouden mensen snel geneigd zijn geweest, je niet helemaal serieus te nemen. Het is een snelle ontwikkeling geweest. Die ontwikkeling heeft ook kosten veroorzaakt. Deze kosten beschouw ik af en toe als zorgelijk, vooral die voor het toegenomen gebruik van wachtgelden. Ik merk daarbij op dat zij een financiële uiting zijn van een groot aantal menselijke problemen, waaruit wij lering moeten trekken.

In de gemaakte afspraken en de verdere ontwikkeling van die afspraken in de vorm van wetgeving zullen wij aan dat punt nadrukkelijk aandacht moeten besteden. De ontwikkeling waarbij de school zelf verantwoordelijkheid neemt ten aanzien van het personeelsbeleid en alles wat daarbij hoort, is onontkoombaar.

Dat geldt dus ook voor de nascholing. Natuurlijk is nascholing een wezenlijk onderdeel van het personeelsbeleid. Ik zeg dit overigens ook tegen de achtergrond van enkele opmerkingen die in de Tweede Kamer werden gemaakt. Ik kan deze niet overzien. Ik ga er echter van uit dat als de geachte afgevaardigden in de Tweede Kamer opmerkingen maken, deze berusten op ervaringen die zij in hun omgeving opdoen.

Over de nascholing bij het onderwijs werd in de Tweede Kamer anderhalve week geleden nog enorm geklaagd. Mensen zouden daarvan teleurgesteld terugkomen. Ik vond dat een beeld – als het juist zou zijn – dat wij niet voor onze rekening kunnen nemen. Juist nascholing is een van de leuke kanten van het werk. Ik kijk daarbij naar andere sectoren waar nascholing iets vanzelfsprekends is, voortkomend vanuit de organisatie. Ik noem het bloeiende nascholingswezen in de medische sector, in het bankwezen en andere onderdelen van de dienstensector. Mensen genieten daar ook van! Als wij de vertaalslag maken door ook de instellingen die dat aanbod doen meer in een onderlinge concurrentiepositie te brengen, dan kan daar de nascholing interessanter en mooier van worden.

Dat fundamentele punt is in het wetsvoorstel aan de orde. Mevrouw Grol plaatst daarbij enkele kanttekeningen. Zij vroeg hoe het zit met de sturing van de rijksoverheid ten opzichte van het totaal aan middelen. Dat laatste zou mijn ijkpunt zijn. Het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen blijft 5 mln. centraal beheren op een totaal van 112 mln. dat in 1996 naar de scholen zal zijn overgeheveld. Ik sluit niet uit dat dat bedrag van 5 mln. in een volgende fase ook naar de scholen wordt gedecentraliseerd.

In de schriftelijke gedachtenwisseling is aangegeven, op blz. 6 van mijn exemplaar van de nota naar aanleiding van het verslag, waaraan dat in 1993 is besteed. Een belangrijke component is bestemd voor herintreders. Dat was een bijzondere groep waarvoor ook mevrouw Grol aandacht vroeg. Ik zal daarop verder ingaan omdat zij haar opmerking in een breder kader plaatste.

Zij noemde remedial teaching, minderheden, Montessori-onderwijs en management. Ik deel de aarzeling van mevrouw Grol betreffende de vraag of de rijksoverheid het in zekere zin kleine budget moet blijven beheren. Zij heeft gevraagd of dat bedrag niet helemaal kan worden gedecentraliseerd naar de scholen. Ik wil met die vraag in de komende jaren rekening houden. Het proces dat wij volgen is er een van kleine stapjes, waarbij elke volgende stap past in een sequentie en ook in een perspectief.

Ik zeg mevrouw Grol graag toe dat ik nader aandacht zal besteden aan de plusvarianten. Wij hebben daarvoor een prachtig kader bij de hand, namelijk het kader van de commissie-Van Es. De commissie-Van Es heeft een rapport afgeleverd waarop binnenkort de regeringsreactie gepresenteerd zal worden. Natuurlijk zal in die regeringsreactie uitvoerig aandacht worden besteed aan groepen herintreders die een onderwijsachtergrond hebben. Er zal tevens aandacht worden besteed aan mensen die ook in de plusvariant passen. Ik bedoel daarmee mensen die elders werkzaam zijn, maar graag bij het onderwijs zouden willen werken. Het punt van de bevoegdheidseisen heeft naar aanleiding van het rapport van de commissie-Van Es breed de publieke opinie gevangen gehouden. Dat punt zal verder moeten worden uitgewerkt. Dat zal gebeuren in combinatie met vragen over het aanstellen als leraar in opleiding of op andere wijze van mensen die nog geen voltooide onderwijsopleiding hebben.

Mijnheer de voorzitter! Ik meen hiermede de verschillende vragen die mij gesteld zijn, te hebben beantwoord.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Er is mij gevraagd om de beraadslaging over het wetsvoorstel Terugdringing beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen pas tegen drie uur voort te zetten. Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 14.45 uur tot 15.00 uur geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering, de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, de overheidspensioenwetten en enkele andere wetten strekkende tot herziening van het arbeidsongeschiktheidscriterium, het binden van het uitkeringsrecht aan een termijn, aanpassing van de arbeidsongeschiktheidsuitkering aan de leeftijd alsmede invoering van een stimuleringsmaatregel voor herintreding van arbeidsongeschikten (Wet terugdringing beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen) (22824)**.

De **voorzitter**: Mij is gebleken dat een derde termijn in de beraadslagingen over de Wet terugdringing beroep op de arbeidsongeschiktheidsregeling (22824) wenselijk wordt geacht. Ik stel de Kamer voor, daartoe te besluiten.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt hervat.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Voorzitter! Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris en zijn medewerkers deze week onder een heel grote spanning hebben gewerkt. Dat daar dan ook nog een bomaanslag bij kwam is iets waarvan wij willen opmerken dat dat nu echt niet had moeten gebeuren. Ik wil namens mijn fractie waardering uitspreken voor alle medewerkers van de staatssecretaris, die onder deze extra druk en alles wat daarbij kwam deze week met hem voor dit antwoord hebben gezorgd. Als eerste spreker vond ik dat ik dit toch in de richting van het ministerie en zijn bewindslieden moest zeggen.

Voorzitter! In eerste termijn heb ik namens de D66-fractie gezegd dat deze slechte wet ook nog een probleem creëert, namelijk het probleem van de chronisch zieken. Met vereende krachten ligt er nu iets op tafel. Daar hebben wij aan mee willen werken. Wij hebben in eerste termijn echter al gezegd dat dit voor ons niet het doorslaggevende argument is. Was het maar zo simpel dat wij alleen dit hoefden op te lossen. Het is trouwens zelfs de vraag of deze regeling, die naar mij verteld is, vannacht tot stand is gekomen, inderdaad een oplossing biedt of een uitzicht op een oplossing of een aanpak. Ik weet eigenlijk niet precies hoe ik het moet noemen, want er zijn nog zoveel vragen over. Wat staat er nu precies in die wet? Waarom is die datum van 1 oktober zo hard? Het is een onhandige datum. Ons wordt altijd gezegd dat wetten op 1 juli of 1 januari moeten ingaan. Waarom nu ineens op 1 oktober? Er is mij gezegd dat de verzekeraars ook best de datum van 31 december hadden willen accepteren. Kijk, als wij het hebben over de vraag wat een gesloten populatie nu eigenlijk is, is het van tweeën één: of het zijn weinig mensen – en dan doet het er eigenlijk niet toe of het drie maanden later wordt dan 1 januari – of het is toch niet zo'n kleine groep. In dat laatste geval wil men dus gauw de deur dichtdoen en is er dus alle reden om die groep enige kans te geven om zich te bezinnen. Dan is er des te meer reden om niet zo hard aan 1 oktober vast te houden. Ik vraag de staatssecretaris dus om ons toch nog even duidelijk te maken waarom het echt niet 31 december kan zijn. Die datum lijkt mij beter.

Ik vroeg al even wat die "gesloten populatie" is waar beide partijen, kabinet en verzekeraars, nu ineens van uit lijken te gaan. Wij hebben het immers over de in potentie 1,5 miljoen werknemers die geen collectieve regeling hebben. Nu kun je er natuurlijk wel van uitgaan dat er steeds meer kleine collectieven komen of een, door kleine collectieven gevormd, groot collectief, maar op dat punt hebben wij geen zekerheid. Nogmaals: het voorbeeld van de vrouw met MS, dat door Van der Meulen werd gegeven, is zo duidelijk; dat wordt dus geen klein collectief van tien werknemers. Het wordt hoogstens een klein collectief voor de negen en niet voor die ene. De zekerheid dat het een kleine groep is en een gesloten populatie, heeft mijn fractie niet, omdat wij geen enkele garantie hebben dat die kleine groepen een collectief zullen worden. Als het waar is dat van de zogenaamde kleine collectieven en de individuelen de helft te maken krijgt met gezondheidsverklaringen en uitsluitingen, begrijp ik niet dat de staatssecretaris kan praten over een gesloten populatie die bovendien klein is. Wij verwachten dat die populatie groter zal zijn. Heeft dat mogelijk iets te maken met wat men zou kunnen noemen: "Gauw de deur dicht op 1 oktober"?

Voorzitter, als buitenlandse verzekeraars moeten meedoen met het waarborgfonds, zal deze wet ook nog in vele talen moeten worden vertaald. Heeft men zich dit gerealiseerd? Hoe zit het voorts met de keuringen? De verzekeraars hebben steeds gezegd dat zij de lijn volgen van het keuren in het kader van de wettelijke WAO. Dat is de afgeslankte keuring maar de vraag is of dit ook is opgenomen in de polis van de particuliere verzekeraars. Wie doet de beslissende keuring? Hoe zal dit later verlopen, wanneer er nieuwe polissen worden afgesloten? Overigens zijn de juridische complicaties hiervan beslist leuk voor advocaten. Voor de wettelijke WAO wende men zich tot de administratieve rechter, voor de particuliere verzekering tot de burgerlijke rechter. Advocaten vinden dat prachtig maar die juridische complicaties zijn er wèl.

Wordt de verplichting voor de pensioenfondsen om deel te nemen aan het waarborgfonds in de wet opgenomen? Wij hebben het in dit verband over 2 miljoen werknemers die er anders buiten blijven. In het verhaal van de bewindsman heb ik dit niet in concrete zin aangetroffen. Hoe hard is nu dit voornemen? De staatssecretaris heeft gesproken met de verzekeraars maar buiten hoorde ik al dat de pensioenfondsen beslist niet blij zijn en niet van plan zijn om mee te doen.

Wat zijn nu de staatsrechtelijke aspecten van wat wij hier allemaal aan het doen zijn? Wij hebben hier niet het recht van initiatief. Aan de overzijde spreekt men wat sneerend over ons verkapte recht van amendement in de vorm van de novelle. Wat wij nú onder handen hebben, is echter de facto een verkapt recht van initiatiefwetgeving. Immers, de Eerste Kamer dwingt wetgeving af. Dat is "een nieuwe" in ons staatsrecht. De vraag rijst, of dit ontwerp ook de normale wetgevingsroute zal volgen, via de Raad van State. Zo ja, hoe snel verloopt dit dan? Ik hoop dat het snel gaat omdat anders die datum van 1 oktober helemaal wonderlijk wordt.

Voorzitter. Het zijn allemaal vragen die men nog stellen kan maar de algemene verwachting is natuurlijk dat de regeringspartijen het nu wel mooi vinden. Ze zullen nu wel voor stemmen en wat er nog door de oppositie wordt opgemerkt, ach...

Hoe dan ook, wij hebben hier een wet te beoordelen. Aan de nu aan de orde zijnde oplossing hebben wij uiteraard willen meewerken. Wij houden niet zo erg van die opmerking dat D66 "aan de kant" staat, omdat dergelijke opmerkingen ons inziens ten onrechte worden gemaakt. Wij hebben in volle overtuiging meegewerkt aan de oplossing. Dat is niet hetzelfde als "langs de kant staan".

Vele malen is het in interruptiedebatten en in de twee termijnen gesteld: de hoofddoelstelling van deze wet is volumebeperking door de regeling minder florissant te maken. Het gaat om volumebeperking door beperkingen in de sfeer van de duur en de hoogte van de uitkering. De staatssecretaris heeft inmiddels ook zelf al vastgesteld dat dit niet is gelukt. Daarvoor bestaat eenvoudig geen maatschappelijk

draagvlak. Het gat is collectief gerepareerd. Natuurlijk kun je het probleem vervolgens wegdefiniëren en stellen dat het niet meer tot de collectieve-lastendruk behoort en dan straks over een Hangpuntenbrief gaan praten; in de "inkomensplaatjes" komt het niet meer voor; zie nou toch eens hoe het kabinet in zijn doelstelling is geslaagd. Maar, voorzitter, zo werkt het niet, want de mensen zien het op hun loonstrookje terug, ze merken het aan hun nettoloon. Ze kijken naar hun eigen lastendruk, niet naar de collectieve-lastendruk. Wij blijven van mening dat een tweetal premies, een voor de wettelijke WAO en een voor de PAO, de particuliere arbeidsongeschiktheidsverzekering, duurder is dan de "oude" WAO. Dat deel is dus niet geslaagd, er is geen maatschappelijk draagvlak voor.

Het tweede deel van de wetgeving, het andere been waarop de nieuwe WAO rust, is het volumebeleid. De staatssecretaris heeft daarover een aantal behartigenswaardige dingen gezegd, waarmee wij het ook in grote lijnen eens zijn. Ik heb het al gezegd, met de voorganger van deze staatssecretaris hebben wij daarover bij de behandeling van de TAV intens van gedachten gewisseld. Die omslag moet er komen, maar hij is er nog niet. En het is de vraag of het met de huidige uitvoeringsorganisaties zal lukken. De staatssecretaris sprak nu niet bepaald vriendelijk over deze organisaties. In de brief die wij vandaag hebben gekregen, is nog steeds sprake van de ongeschiktheid tot werken, als iemand ziek is. In de brief gaat het dus niet om: iemand is ziek, wat kan hij dan nog? De staatssecretaris heeft in dit systeem wel te maken met deze uitvoerders en het is de vraag of deze wet hem de instrumenten in handen geeft om de gewenste omslag te bewerkstelligen. Wij zijn daar niet van overtuigd en wij constateren dat het erg lang geduurd heeft voordat er over die omslag gedacht wordt. De AMvB is er nog niet, de adviesaanvraag aan de SVR ook niet. Natuurlijk zegt de staatssecretaris dat die stukken eraan komen, maar ze zijn er nog niet. En dat zijn toch de toetsstenen voor deze wet in dit huis.

Voorzitter, toen wij verleden week dinsdag aan dit debat begonnen, sloot ik mijn bijdrage af met de zin: "Er is ontzettend veel overhoop gehaald, er is heel veel onrust en er is weinig effect." Deze conclusie is tot mijn spijt nog steeds geldig.

□

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter. Ik heb er behoefte aan, de staatssecretaris in ieder geval erkentelijkheid te betuigen voor de grote inzet die hij tot in de slotfase van dit debat ten beste heeft gegeven op het voor deze Kamer centrale punt. Hij heeft in zijn betoog sterk ingezet op een andere verdeling van de verantwoordelijkheden tussen overheid, CAO-partijen, individuele arbeidsorganisaties en verzekeringsmaatschappijen. Als dit van meet af aan de inzet van het kabinet was geweest en als er van meet af aan op dit punt weloverwogen keuzes gemaakt en heldere randvoorwaarden geformuleerd waren, dan zou het debat in de maatschappij, in de Tweede Kamer en ook in de Eerste Kamer ordentelijker verlopen zijn en dan zou het minder hectisch van aard zijn geweest. Dan zou naar mijn mening de keuze voor een nieuwe uitkeringsstructuur toch ook iets anders zijn uitgevallen. De zaak zou bijvoorbeeld niet zo extreem afhankelijk van de leeftijd zijn gemaakt.

Wat het nieuwe arbeidsongeschiktheidscriterium betreft, heb ik er goed kennis van genomen dat de staatssecretaris over de invulling overleg zal voeren met de uitvoeringsorganisaties en dat die mede getoetst zal worden aan een goede uitvoeringsmogelijkheid en aan het perspectief op reïntegratie. Ik trek daar nu al de conclusie uit dat de invulling iets minder rigide zal zijn dan ons uit de eerdere schriftelijke gedachtenwisseling geworden is, maar dat zien wij dan wel. In ieder geval wordt de zaak geregeld via het voorhangen van een AMvB en ik heb dus langs indirecte weg toch nog enige kans om mij daarmee te blijven bemoeien.

Dan de bonus/malus en de voorgenomen verdubbeling bij de invoering van de TBA. Ik blijf het een bestuurlijk monstrum vinden om de malus eerst te verdubbelen en daarna te nuanceren. Het principe van de bonus/malus verdedig ik, maar het valt niet te ontkennen dat het maatschappelijk draagvlak voor dit systeem niet al te stevig is, dat het nodig is dat wij werken aan versteviging van het maatschappelijk draagvlak voor dit stelsel en dat wij de legitimiteitsvraag, die ook vanuit de hoek van de werkgevers gesteld wordt, weten te beantwoorden. Dan is het in ieder geval op dit moment een verkeerd signaal om eerst de malus te verdubbelen en pas daarna te nuanceren. In die zin moet naar mijn mening de Kamer vasthouden aan het feit dat deze volgorde niet kan, zoals in een motie van D66 zal worden opgenomen. De motie is nog niet ingediend. Ik weet niet precies wat de orde van de vergadering is, maar ik neem aan dat de motie nog wordt ingediend.

Voorzitter! Ik heb vorige week geprobeerd, goed te luisteren naar de staatssecretaris. Ik heb hem toen gevraagd, één zin te herhalen. Die zin luidde: "Het kabinet blijft beschikbaar om in een voortzetting van het gesprek met verzekeraars te bezien hoe in de markt ook de laatste relatief kleine groep verzekeringsnemers een fatsoenlijke aanvullende verzekering kan krijgen." Nadat ik het stenogram heb gelezen, citeer ik nog een zin die de staatssecretaris vorige week uitsprak: "Het gaat bij ons gesprek met verzekeraars om de vraag onder welke termen diegenen die niet onder een collectief contract vallen en een verhoogd risico hebben, in de markt verzekerd kunnen worden." Ik ben een beetje geneigd, ex post te concluderen dat de staatssecretaris vorige week misschien al de Rubicon is overgestoken, want hij gebruikte niet meer het woordje "of", maar het woordje "hoe" en hij sprak erover "onder welke termen" de toegankelijkheidsvraag in de markt beantwoord kan worden. Daarbij liet hij nog in het midden of er een wettelijke ondersteuning van die marktordening kon en moest komen, misschien om onderhandelingstechnische redenen, misschien ook omdat hij zelf op dat moment die vraag nog niet kon beantwoorden. Nu ik erop terugkijk, constateer ik dat niemand in deze Kamer of op de journalistentribune zo scherp geluisterd heeft dat het verschil tussen de woorden "of" en "hoe" goed doordrong. Wat dat betreft, is luisteren tien keer zo moeilijk als praten.

Zelf heb ik vorige week ook een term gebruikt die niet door iedereen

terstond werd verstaan zoals ik hem bedoelde. Ik sprak toen over een politiek "commitment" van het kabinet ten overstaan van de Eerste Kamer. Ik heb inmiddels natuurlijk mijn woordenboeken Engels geraadpleegd. Ik heb er twee. Het ene is uit 1953. Daarin staat onder "commitment" het volgende: inhechtenisneming, verbintenis. Het andere is uit 1978. Daarin staat: 1. verplichting, verbintenis; 2. figuurlijk: engagement. Ik herinner mij dat een engagement oorspronkelijk een belofte tot een huwelijk is, dus ook een verbintenis. Ik bedoelde natuurlijk inderdaad een verbintenis. Collega Veling had een zo groot luistervermogen dat hij mijn woorden terstond op hun juiste waarde schatte. In ieder geval was ik toen naar mijn mening staatsrechtelijk zuiver in de leer, want niet de verzekeringswereld, maar het kabinet is mijn aanspreekpunt. Ik kan het kabinet binden, maar ik kan verzekeraars niét binden. In die zin was en is mijn opmerking bedoeld. Nu blijkt ook dat het commitment van de kant van het kabinet moet komen, namelijk om het wettelijk sluitstuk om datgene wat de markt wil regelen, inderdaad verplichtend te maken voor eenieder.

Voorzitter! Ik denk dat het kabinet ten langen leste zichzelf overwonnen heeft met datgene wat het ons vanmorgen heeft toegezegd, inclusief een wettelijk sluitstuk als onderdeel van een oplossing. Met het verschaffen van dat wettelijk sluitstuk tot ordening van de markt maakt het kabinet zich mede verantwoordelijk voor een oplossing: politiek mede verantwoordelijk en aanspreekbaar. Dat was wat wij wilden. Dat is op zichzelf een doorbraak. Als ik het goed begrepen heb, staat nu vast dat voor de nabije toekomst de toegankelijkheid van aanvullende verzekeringen voor iedere werknemer geregeld wordt in de markt, met behulp van dat wettelijk sluitstuk.

Voorzitter. Ik heb nog een vraag over de datum van 1 oktober. Overigens wil ik van de datum geen onderwerp van discussie maken. Ik zal ook geen andere datum voorstellen. Ik heb slechts enkele vragen. Is voldoende rekening gehouden met de toch sterke vakantiespreiding in dit land? Heeft het kabinet voor zichzelf een schema, een scenario gemaakt voor de behandeling van dat wettelijk sluitstuk? Heeft het kabinet daarbij wellicht te krappe marges aangehouden, zoals bij Sociale Zaken wel eerder het geval is geweest? Dat mondt dan uit in mijn vraag of het, gezien deze onzekerheden, denkbaar is dat de datum iets wordt verschoven als dat nodig mocht zijn.

Dan kom ik bij de wat verdere toekomst. Voor nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt liggen er wel wat toezeggingen van verzekeraars, die ik echter meer interpreteer als inspanningsverplichtingen dan als resultaatsverbintenissen. Ik vind het natuurlijk van belang dat verzekeraars hebben toegezegd dat zij kleine collectiviteiten – een klein collectief kan ook bestaan uit één werknemer – zullen bundelen tot grotere collectiviteiten waarmee wordt gekomen tot een grotere risicospreiding en een grotere premieverevening en waarmee een aantal knelpunten kan worden ondervangen. Ik denk dat daarmee het knelpunt dat hier vorige week door de heer Van der Meulen zeer indringend is geschetst, inderdaad te ondervangen valt. Maar de oplossing die verzekeraars ons bieden als het gaat om nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt is niet geheel sluitend, ook al komen wij er misschien heel ver mee.

Zoals ik er nu tegen aankijk, kan het in de eerste fase best redelijk werken. Verzekeraars worden nu aangesproken op hun toezeggingen. Zij worden nu door publiek en politiek op de vingers gekeken. Maar die publieke en politieke alertheid mag niet verslappen. Ik heb daarom eerder aan de staatssecretaris gevraagd of hij de vinger aan de pols wil houden, of hij ons wil rapporteren over komende ontwikkelingen in de markt – als zich toch nog knelpunten voordoen – en of hij die rapportages ook aan ons ter beschikking wil stellen. Hij heeft dat toegezegd. Ik vind het politiek van groot belang dat deze Kamer, en misschien de Tweede Kamer als eerst aangewezene, de ontwikkelingen in de markt blijft volgen. Ik vraag de staatssecretaris of de zin die hij vorige week uitsprak en die ik hem toen liet herhalen, ook voor de toekomst geldt. Die zin luidde als volgt: "Het kabinet blijft beschikbaar om, in een voortzetting van het gesprek met verzekeraars, te bezien hoe in de markt ook de laatste relatief kleine groep een fatsoenlijke aanvullende verzekering kan krijgen." Als die vraag zich weer zal voordoen op enig moment na 1 oktober van dit jaar, is de staatssecretaris dan bereid om opnieuw met de verzekeraars te bezien op welke wijze dit probleem opgelost kan worden?

Voorzitter. Over de onderlinge waarborgmaatschappij zou ik nog een heleboel nadere vragen kunnen stellen. Ik denk dan aan de premiestelling, de mate van verevening en dergelijke. Ik zie daar op dit moment liever van af. Ik weet niet zeker of, als ik die vragen nu wel stel om daar vervolgens een antwoord op te krijgen, ik misschien toch nog zou interveniëren in de nadere uitwerking van onderhandelingen. Ik wil in ieder geval niet het risico lopen dat ik onbedoeld meewerk aan iets dat uitloopt op privatisering van de winsten en collectiviseren van de verliezen. Ik denk dat de behandeling van het wettelijk sluitstuk, de verplichte medewerking aan die onderlinge waarborgmaatschappij, een beter moment is om nadere vragen te stellen.

Voorzitter! Ik rond af. Bij dit debat en de aanloop er naar toe is de Eerste Kamer wel heel sterk in het brandpunt van de publieke en politieke belangstelling gekomen. Bij dit debat en de aanloop er naar toe ben ik ook zelf door de publiciteit ver uitgetild boven mijn luttele proportie. Slechts ter wille van de zaak zelf heb ik mij die rol enigszins laten aanleunen. Ik maak er twee opmerkingen bij. Voor zover ik in die aanloop een rol heb kunnen spelen die bijgedragen heeft aan de doorbraak die nu toch bereikt is, was dat slechts mogelijk dankzij de eensgezinde opstelling van de hele Commissie van sociale zaken en werkgelegenheid. Ik ben al mijn collega's, collega Van der Meulen, die in een vergelijkbare positie zat als ik, maar ook mijn collega's van de oppositiepartijen, er erkentelijk voor dat wij zo lang en eensgezind en indringend deze eis aan het kabinet hebben voorgehouden, zodat het kabinet er niet omheen kon. Als wij langs partijpolitieke scheidslijnen uiteengevallen waren, dan was dit resultaat naar mijn overtuiging niet binnengehaald.

Voorzitter! De Eerste Kamer heeft de rol die zij dezer dagen moest

spelen vooral gekregen omdat kabinet en Tweede Kamer hun huiswerk niet hadden afgemaakt. Voor deze Kamer is de vraag van de toegankelijkheid van aanvullende verzekeringen essentieel. Ik heb dat vorige week ook al gezegd. Men kan niet een scherp en langdurig onderscheid tussen oude en nieuwe gevallen verdedigen als niet voor toekomstige gevallen aanvullende verzekeringen zonder risicoselectie open staan. Dat is een kwestie van rechtsgelijkheid.

Even essentieel is dat wij bij de toegang tot de arbeidsmarkt en tot aanvullende verzekeringen in de maatschappij geen tweedeling willen accepteren tussen geheel gezonde mensen en mensen met ernstige gezondheidsbeperkingen. Wat dat betreft hebben wij vandaag een grenspaal geslagen, die misschien van iets verder reikend belang is als wij in de toekomst nog eens geconfronteerd worden met privatiseringsvoorstellen van delen van de sociale zekerheid of ziektekostenverzekeringen. Om misverstanden te voorkomen, ik vraag hier op dit moment zeker niet om dergelijke privatiseringsvoorstellen. Ik kijk er nog steeds beducht naar. Maar het is nu voor het kabinet en voor iedereen duidelijk dat de toegankelijkheidsvraag bij welk privatiseringsvoorstel op dit gebied dan ook indringend aan de orde is en van meet af aan beantwoord moet worden. Dat is het winstpunt van het debat in deze Kamer.

De heer **De Boer** (Groen Links): Het probleem van deze afloop van het debat is dat veel respect en waardering worden uitgesproken voor de inzet van de regering en van sommige fractievertegenwoordigers om het maximale in de huidige situatie binnen te halen. Ik heb die waardering ook. Het debat moet echter niet in een pseudo-euforie eindigen. Mijn kernvraag is: vindt de PvdA-fractie het wetsvoorstel dat nu voorligt, een goed wetsvoorstel? Is het niet een probleem dat wij bij de voortgang van deze hele situatie ons heel sterk afhankelijk maken van de gentlemen's agreements die in de marktsector gemaakt worden, terwijl de wettelijke regeling er met aanvaarding van dit wetsvoorstel nog niet is? De overheid heeft daar in feite weinig meer over te vertellen. Is dat een ontwikkeling die de sociaal-democratie toejuicht?

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter! Ik was nog niet toegekomen aan een eindafweging. Ik zal straks aan u vragen of ik een stemverklaring mag afleggen. Daarin zal ik de argumenten pro en contra de revue laten passeren. Ik heb de gewoonte om dat vrij consciëntieus te doen en de minpunten niet onder tafel te vegen. De pluspunten zal ik overigens ook niet onder tafel vegen. Ik vraag de heer De Boer dus, enig geduld te hebben.

Wat eventuele onzekerheden betreft, constateer ik dat er sprake is van een politiek commitment. Natuurlijk kan men zeggen dat formeel nog geen zekerheid bestaat dat het door de Tweede Kamer wordt aangenomen. Die formele zekerheid heb ik ook niet, maar ik heb wel voor 100% die overtuiging. Het punt is nu in de maatschappij en in de politiek buitengewoon indringend aan de orde gesteld; het is niet te passeren. Ik kan mij niet voorstellen dat er in de Tweede Kamer fracties zijn die op het standpunt staan dat deze zaak ongeregeld behoort te blijven.

De heer **De Boer** (Groen Links): Dat ben ik met u eens. Het gaat mij evenwel veel meer om alle toekomstgevallen. Voor de zogenaamde gesloten groep wordt nu een regeling getroffen. Maar daarna ontstaan er weer probleemsituaties. Voor de regeling daarvan zijn wij dan volledig afhankelijk van wat in een gentlemen's agreement in de marktsector wordt overeengekomen. De staatssecretaris heeft toegezegd dat hij ons op de hoogte zal houden, maar er is een groot verschil tussen op de hoogte houden en invloed uitoefenen. Daar zit mijn probleem.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Daar zit mijn probleem ook; dat wil ik best aan Wim de Boer toegeven. Ik vind ook dat de situatie voor de toekomst nog niet op een sluitende wijze geregeld is. Mede daarom heb ik om die rapportages gevraagd en heb ik op alle betrokkenen een beroep gedaan om de vinger aan de pols te houden. Ik sluit ook niet uit dat wij nog een keer bij dit onderwerp politiek moeten interveniëren.

□

De heer **Heijmans** (VVD): Voorzitter! Je behoeft de televisie maar aan te zetten of de kranten maar op te slaan en je komt tot de ontdekking dat de grote vraag van vandaag rond dit debat was: doen ze 't of doen ze 't niet? In feite is het antwoord op die vraag door de mededeling van de staatssecretaris van vanochtend al gegeven: ze doen 't niet. Dat is dan het tegenstemmen door de regeringspartijen.

Sprekend over die mededeling van vanochtend, begin ik met de chronische zieken. Het waarborgfonds is een oplossing waarmee ook onze fractie kan instemmen.

Wij vinden, evenals beide voorgaande sprekers, dat de termijn tot 1 oktober wel erg kort is. Het komt ons als minder juist voor dat deze termijn al is gesloten voordat het wetsvoorstel over het fonds in het Staatsblad is verschenen. Ik sluit mij dan ook aan bij de vraag waarom niet voor een wat langere termijn is gekozen, bijvoorbeeld tot 1 januari.

Wat de Europees-rechtelijke aspecten betreft, beroept de staatssecretaris zich op de deskundigheid van zijn ambtenaren. Hij doet dat niet ten onrechte. Ik wil ook geen enkele afbreuk doen aan die deskundigheid, maar ik herinner mij wel de ellende die wij op dit gebied hebben gehad met bijvoorbeeld de AAW en de WWV. Het lijkt mij dat het toch verstandig was geweest als de staatssecretaris hierover contact met Brussel had opgenomen. Wat is bovendien de consequentie als Brussel "nee" zou zeggen, en dat weet je met Brussel nooit? Dan is eigenlijk het hele voorstel van de baan. Ik krijg op dit punt graag een nadere mededeling van de regering.

Hoe denkt de staatssecretaris over een verplichte deelneming door buitenlandse maatschappijen die geen vestiging in ons land hebben? Heeft hij enige jurisdictie ten opzichte van die maatschappijen?

De heer Van de Zandschulp zei heel netjes dat het kabinet zichzelf heeft overwonnen, maar daarvoor is hij ook lid van een regeringspartij. De conclusie van mijn fractie is dat het kabinet, dat zo zwaar heeft vastgehouden aan non-interventie in de private sector, in dit huis in feite toch een nederlaag heeft geleden. Ik voeg hier echter direct aan toe dat

het een nederlaag is die het kabinet per saldo siert.

De staatssecretaris heeft blijkbaar wat verkrampte ideeën over het door ons fel begeerde ministelsel, zoals hij dat genoemd heeft. Ik zeg nogmaals dat wij geen enkele moeite hebben met het ingrijpen in de private sector door de overheid via de in het vooruitzicht gestelde wet. Gezien de verhalen die de staatssecretaris hield over private verantwoordelijkheid, heb ik hem vanmorgen bij interruptie gevraagd hoe hij over een ministelsel dacht. Hij heeft gezegd dat hij daar aan het einde van zijn verhaal op terug zou komen, speciaal tegen de achtergrond van de VVD-opvattingen. Als ik hem evenwel goed beluisterd heb, heeft hij dat nog niet gedaan.

Voorzitter! Ik denk dat wij kunnen stellen dat de Eerste Kamer in zekere zin het onderzoek heeft verricht waarom in de motie-Linschoten van de Tweede Kamer is gevraagd, en dat wij samen met de regering tot de in die motie gevraagde oplossing zijn gekomen. Het is althans een oplossing voor dit moment. Het is iets anders of wij ook kunnen spreken over een oplossing voor later. De heer Van de Zandschulp heeft hier zojuist ook het een en ander over gezegd. Ik beperk mij tot het uitspreken van de hoop dat de staatssecretaris niet te optimistisch is geweest met zijn verwachting van het geringe aantal chronisch zieken. De staatssecretaris zei overigens dat die motie over iets heel anders ging. Ik moet echter constateren dat zij over precies hetzelfde gaat. Mijn vraag is dan ook of de staatssecretaris enig contact met de overzijde heeft gehad over de vraag hoe men daar zal reageren op zijn voorstel. De motie is indertijd namelijk met grote meerderheid verworpen.

Ik heb in mijn eerste termijn al gezegd dat de chronisch zieken een van de pijnpunten in het wetsvoorstel waren. Ik heb toen echter ook gezegd dat wij hier veel meer bezwaren tegen hadden. Men herinnert zich ongetwijfeld dat ik in eerste termijn vier toetsingscriteria voor het wetsvoorstel heb genoemd, namelijk rechtmatigheid, rechtvaardigheid, effectiviteit en ingewikkeldheid. Over de effectiviteit is in dit huis uitvoerig gesproken. Aan de ingewikkeldheid is even gesnoven. Aan de rechtmatigheid en de rechtvaardigheid, althans in de zin waarin ik die criteria naar voren heb gebracht, is de staatssecretaris echter zowel in zijn eerste als in zijn tweede termijn voorbijgegaan, ondanks zijn opmerking dat de rechtvaardigheid door het hele debat is heen gelopen. Hij kwam, als ik hem goed heb beluisterd en nagelezen – ik heb gemerkt dat je deze staatssecretaris zeer goed moet nalezen – niet verder dan de opmerking over het in mijn ogen wat minder rechtsstatelijke karakter van het wetsvoorstel.

Mijn vraag is nu waarom de staatssecretaris het voorstel niet aan die twee criteria heeft willen toetsen. Wil hij dat niet, omdat hij zich in zijn streven om dit wetsvoorstel door de Kamer te halen, alleen op de direct inhoudelijke kritiek meent te moeten richten en omdat opmerkingen van meer generale aard hem alleen maar als lastig voorkomen? Of durfde hij dit niet te doen, omdat zo'n normatieve toetsing tot normatief beleid zou dwingen? Dat is namelijk het laatste wat dit kabinet wil en trouwens niet alleen dit kabinet. Ik ga hier nu niet verder op in. Ik krijg hier nog de gelegenheid toe bij de behandeling van bijvoorbeeld de WVG, de AOW en de ANW.

Voorzitter! Het wetsvoorstel dat wij nu behandelen – de staatssecretaris kan hoog of laag springen – wilde vanaf het begin een verband leggen tussen de hoogte en de duur van de uitkeringen en het volume. Het was het raison d'être van dit wetsvoorstel. Nu die relatie niet aantoonbaar is gebleken en de effecten van het uitgangspunt volledig doorkruist zijn door het particulier bijverzekeren, verandert de staatssecretaris plotseling van uitgangspunt en verkondigt hij het leerstuk van onder andere de collectieve en de individuele verantwoordelijkheid. Wij zijn het op zichzelf volstrekt eens met dit leerstuk. Als de Kamer voorzichtigheidshalve echter toch vasthoudt aan de gedachte die vanaf het begin door het wetsvoorstel liep, heeft zij volgens de staatssecretaris blijkbaar geen of te weinig oor voor de wijdse perspectieven van de nieuwe kabinetsvisie. Ik herhaal wat ik eerder heb gezegd, als ik stel dat het beter was geweest om eerst die perspectieven te ontvouwen, om normatief gedrag uit te stippelen – ik denk dan aan een grondslagendiscussie – en om vervolgens de sociale wetten, dus ook deze WAO, in een aldus geschapen kader te incorporeren. Wat de staatssecretaris in feite heeft gedaan, is ook schaken op twee borden en ik ben er nog niet achter of dit spel gelijk, dan wel volgtijdig wordt of werd gespeeld.

Hoe het ook zij, voorzitter, wij zullen dit wetsvoorstel niet steunen.

□

De heer **De Boer** (Groen Links): Voorzitter! Ook onze dank aan de staatssecretaris; hij doet zijn werk in elk geval met verve.

Ik wil mijn derde termijn beginnen waar ik mijn tweede termijn mee ophield, namelijk rol en taak van deze Kamer. Het heeft mij nogal verbaasd dat een aantal commentatoren de afgelopen week toch weer de vraag heeft opgeworpen of de Senaat niet opnieuw een oneigenlijke rol aan het spelen is en in politiek-essentiële kwesties het primaat van de Tweede Kamer hoort te respecteren. Met andere woorden: in de luwte van dit bejaardenoord mogen de bedaagde dames en heren wel wat vrijblijvend met de regering keuvelen over wat kleine punten in de marge, maar van het echte werk moeten ze afblijven. Daar hebben we de Tweede Kamer voor. Voorzitter! Als dat zo zou zijn, lijkt het mij beter om dit huis het overleefde museum te laten worden dat sommige hoofdartikelenschrijvers het kennelijk al vinden, maar zo lang een tweederde meerderheid in dit land daar niet voor kiest, doen wij ons werk, en in dit geval naar mijn smaak met recht en reden. De Senaat bevindt zich met zijn stellingname over het wetsvoorstel TBA geheel binnen de marges van het staatsrecht, en hij heeft een keur van redenen om dit in zijn bedoeling mislukte en in zijn uitvoering ondeugdelijke wetsvoorstel niet tot wet te verheffen. Daar is in mijn ogen niks onbehoorlijks aan. Je kunt van mening verschillen over de kwalificaties, maar dat we dat hier doen, horen we te doen. Ik heb zoiets van "kan het gezeur dan nu ophouden?". We doen gewoon ons werk, niets meer en niets minder. Daar zijn we voor ingehuurd.

Dit debat is bij uitstek het bewijs van nut en noodzaak om een

instituut te hebben dat, als de kruitdampen van de veldslag aan de overkant zijn opgetrokken en enkele maanden later het maatschappelijk landschap er helder bij ligt, de balans op te maken en het voorstel finaal te toetsen op doelmatigheid, rechtszekerheid en uitvoerbaarheid. Exact op deze drie punten krijgt dit wetsvoorstel in ieder geval van de fractie van Groen Links een onvoldoende. Wat is er dan onbehoorlijk aan om tegen de regering te zeggen dat deze wet zo niet kan? Als er zwartepieten uitgedeeld moeten worden over de moeilijke situatie die de presentatie van dit broddelwerk heeft veroorzaakt, dan toch zeker niet bij dit huis. De regering zet de discussie op scherp, niet deze Kamer. De regering heeft de Tweede Kamer een wet opgedrongen die nu blijkt te veel losse einden te hebben en onrechtvaardig uit te pakken voor mensen die juist als eersten aanspraak zouden mogen maken op solidariteit en zekerheid. De regering slaat een te grote bres in wat deze Kamer als een noodzakelijk te handhaven beschavingsniveau ziet, of in ieder geval zag, niet wij. De regering maakte er te vroeg en onnodig een machts- en prestigezaak van. Ook dat is niet door deze Kamer gebeurd. Deze Kamer wilde een fatsoenlijke regeling van de arbeidsongeschiktheid. Dat willen we geheel terecht, en daar is niks mis mee.

Als er iets mis is, speelt zich dat af in de hoofden van regeerders en sommige politieke commentatoren, die er zo'n prestigekwestie van maken dat een objectieve beoordeling van de feitelijke situatie kennelijk niet meer mogelijk is. Sinds januari is die feitelijke situatie veranderd en duidelijk geworden. Dat levert een resultaat op dat in onze ogen niet houdbaar, niet goed uitvoerbaar en op sommige punten niet rechtvaardig is. De cruciale vraag is nu, waarom dat niet doordringt. Waarom is de regering daar doof voor? Waarom weet de regering het beter dan een groot deel van toch niet helemaal stompzinnige Eerste-Kamerleden? Waarom moet er met alle middelen een wet doorheen gedwongen worden, die eigenlijk niemand in dit huis wil, althans in deze vorm, en die niet het effect zal hebben dat men wil bereiken? Als iedereen dit inziet, waarom dringt het dan niet door? Waarom moet deze Kamer gedwongen worden een wet aan te nemen waar zij inhoudelijk de grootst mogelijke bezwaren tegen heeft en houdt, omdat de sancties die erop staan zo groot zijn dat de regeringspartijen deze niet voor hun rekening willen nemen? De bezwaren zijn hier in een debat van vele uren uitvoerig aan de orde geweest. Is dit nu democratie?

Voorzitter! Kamerbreed is een groot aantal bezwaren tegen het effect, de regelgeving en de uitvoering van deze wet aangevoerd. Een groot deel ervan is in mijn ogen niet behoorlijk weerlegd. De markt moet ze oplossen. Of dit overal voldoende lukt, blijft onzeker. De toekomst zal het uitwijzen. Het lijkt mij niet zinvol, de argumenten nog eens uit te wisselen. Wij worden het hierover niet eens.

Ook de wijze waarop de staatssecretaris vanmorgen omging met de kritiek van de uitvoeringsorganisaties, vinden wij niet helemaal juist. Zijn antwoord was dat men een omslag in denken moet maken. Ik kan hier een heel eind in meegaan, maar dit ontslaat je niet van de plicht, de regelgeving en de definities helder en bruikbaar te maken. Als wordt betwijfeld door de mensen die de wet moeten uitvoeren of dit het geval is, dan moet je deze twijfel in mijn ogen volstrekt serieus nemen.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Voordat er misverstanden ontstaan: Mijn opmerking sloeg niet op de brede discussie die de heer De Boer nu aangeeft. Mijn opmerking sloeg op een citaat met betrekking tot de budgettaire inschatting van consequenties. Hierbij vond ik een merkwaardige verschuiving in de beoordeling van dezelfde organisatie betrokken bij de budgettaire inschatting een tijdje geleden en nu. Daar sloeg mijn opmerking op.

De heer **De Boer** (Groen Links): Dat is prima, maar mijn opmerking slaat op het feit dat artsen een brief schrijven met de opmerking dat zij de werkwijze die nu van hen wordt gevraagd met de definities en de regelgeving die hierbij horen, niet goed uitvoerbaar achten. Ik vind dat dit te weinig serieus wordt genomen.

De staatssecretaris verdient waardering voor de vasthoudendheid en inzet waarmee hij de afgelopen week geprobeerd heeft, de grootste bezwaren tegen deze wet weg te nemen. Na het debat van vorige week heeft de regering zich gerealiseerd dat er een gebaar gemaakt moest worden om althans de regeringspartijen een oorbaar excuus te geven, voor de wet te gaan stemmen, ook al vinden ze dat deze wet, voor zover ik heb begrepen, nog steeds niet deugt. Jammer, maar zo gaat dat.

De vraag is nu nog of het gebaar van de regering deugt, of het iets voorstelt. Inhoudelijk bezien, is dit naar onze mening wel het geval. Het blijft echter de vraag of het gebaar duidelijk genoeg is op zich en voor de toekomst. De overeenkomst die nu op tafel ligt is, is wel en niet de gevraagde bindende overeenkomst op hoofdlijnen, die de positie van slecht of niet te verzekeren risico's afdekt. Er ligt een duidelijke afspraak op hoofdlijnen. Deze moet serieus genomen worden. Dat willen mijn fractie ook doen. Maar het is geen overeenkomst. Vooral de inhoud van de regeling is nog steeds niet duidelijk. Wat zijn de toelatingscriteria? Wie wel? Wie niet? Wat is een sterk verhoogde premie die je toegang verleent tot het waarborgfonds? Waar ligt hierbij de grens? Wat is de garantie voor hen die nu niet verzekerd zijn, bijvoorbeeld de seropositieve scholier die straks, na 1 oktober of misschien na 1 januari de arbeidsmarkt op wil? Dat is niet duidelijk. De marktsector moet dit doen. Het nieuwe geloof van de staatssecretaris is duidelijk: "Daar bemoeien wij ons niet mee, dat doet het waarborgfonds. Wij regelen wettelijk dat er een waarborgfonds komt, maar hoe dit gebeurt, met wat voor regelingen en voor wie is uitsluitend en alleen een zaak van de marktpartijen. Wij vertrouwen erop dat het sociaal en rechtvaardig zal toegaan bij de marktpartijen, maar als dit niet het geval zal zijn, dan is dat jammer. Dit is in de huidige filosofie niet meer onze verantwoordelijkheid".

Voorzitter! Ik houd er niet van om elke gebeurtenis historisch te noemen, maar dit is een zeer markant punt in het debat van vorige week en deze week. Na het CDA heeft nu ook de sociaal-democratie zich definitief bekeerd tot het dogma van de terugtredende overheid.

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Nee hoor, absoluut niet, Wim.

De heer **De Boer** (Groen Links): Het geeft toch sterk die indruk, Willem!

Mijn vraag is waar het vertrouwen in het sociale gehalte van de marktsector op gebaseerd is. Waarom mag de overheid zich nu ineens niet meer bemoeien met de inhoud en de kwaliteit van het schild dat wij nodig vinden voor de zwaksten in de samenleving? Het is toch niet onbehoorlijk om je daar mee te willen bemoeien? Dat je het aan de markt overlaat, vooruit, daar kan ik nog enigszins begrip voor opbrengen. Dat je je onttrekt aan het stellen van randvoorwaarden, met inachtneming van het uitgangspunt dat er geen financiële consequenties voor het collectieve mogen zijn, daar kan ik, als je die omslag maakt, ook nog in meegaan. Maar het ontgaat mij waarom het niet willen stellen van die randvoorwaarden tot een principe wordt verheven.

Betekent deze nieuwe filosofie bijvoorbeeld ook dat de overheid de regelgeving op milieugebied geheel gaat overlaten aan de marktsector? Wat dat oplevert, kan je bij elke plaatselijke gifbelt ervaren. Dat kan toch niet de bedoeling zijn? Als dat voor het milieu niet de bedoeling is – ik hoop dat dan maar – waarom dan wel voor het sociale milieu? Wat is de achterliggende filosofie, dat dit in het ene geval wel gebeurt en in het andere niet? Of gaan wij over de gehele linie die richting op? Als wij een ARBO-wetgeving nodig vinden om arbeidsongeschiktheid in de markt te voorkomen, waarom wordt dit dan niet via wetgeving fatsoenlijk geregeld? Dat is de principiële vraag en daarop wordt naar mijn smaak geen helder en afdoende antwoord gegeven.

Ik kom nog even kort te spreken over de procedure. Daarvoor zal nu niet meer zo bijzonder veel interesse zijn. Wij hebben een heel debat achter de rug en op een gegeven moment worden dan koppen geteld. Laten wij daarover echter nog even eerlijk zijn. Wat de regering nu doet, kan nauwelijks in het gebruikelijke verkeer tussen regering en Kamer. In een normale situatie zouden wij dat ook niet tolereren. Er is plotseling sprake van een belangrijke ontwikkeling. Die belangrijke ontwikkeling heeft ongeveer vannacht plaatsgevonden. Daarvoor overigens hulde, want het scherpste pijnpunt voor de huidige groep – dus niet voor de toekomstige groep – die het slachtoffer zou worden van deze wetgeving, is daarmee voor een deel weggenomen.

De staatssecretaris heeft – in mijn eigen woorden – gezegd: wij hebben zo ons best gedaan, nu moet de Kamer verder niet meieren over de rest. Ik bedoel: prachtig gedaan, de Kamer tegemoet gekomen, de zaak is geregeld en verder niet moeilijk doen; doorstomen, stemmen, klaar, af, over. Staatsrechtelijk bezien, kan hetgeen nu gebeurt heel moeilijk: de aanvaarding van deze wet is afhankelijk van een door marktpartijen uitgesproken intentie. Op zichzelf prima. Voor de realisering van die uitgesproken intentie is echter een wet nodig. Die is er nog niet, ook niet op 1 oktober aanstaande. Dat lijkt mij tenminste zeer onwaarschijnlijk. Maar dan sluit in de huidige regelgeving wel de termijn van aanmelding. Ons wordt gevraagd om in te stemmen met een wet die afhankelijk wordt gesteld van een andere wet, die er nog niet is. Normaal gesproken, zou deze Kamer – ik verwijs bijvoorbeeld naar de Algemene wet nabestaanden – zeggen: regering, regel dat eerst fatsoenlijk, zorg dat het allemaal klopt en als dat zo is, kom dan met het gehele pakket in deze Kamer terug en dan kunt u onze instemming krijgen. Dat gebeurt nu niet. Uitstel wordt zelfs met machtsmiddelen sterk ontraden.

Ik sluit af. De vraag of 1 oktober 31 december mag worden, is al gesteld. Ik begreep uit de tweede termijn van de staatssecretaris dat hij daar geen onoverkomelijke bezwaren tegen heeft. Het zou deze Kamer enige lucht – zo u wilt: genoegdoening – geven, als hij dat straks toezegt. Het maakt het toch gemakkelijker voor mensen om op een behoorlijke manier, zonder dat er gejakkerd moet worden, gebruik te maken van de regeling die nu in het vooruitzicht wordt gesteld.

Ten slotte. Politiek is soms net een tenniswedstrijd: als het spannend is, wordt altijd de vraag gesteld, wie er heeft gewonnen. Heeft Wallage gebogen? Heeft Van de Zandschulp gewonnen? Voor ons is één ding zeker: de samenleving heeft met dit wetsvoorstel in onze ogen enige beschaving verloren. De fractie van Groen Links vindt dat buitengewoon te betreuren.

□

De heer **Veling** (GPV): Mijnheer de voorzitter! Ik spreek opnieuw mede namens de fracties van de SGP en de RPF. Wij waarderen het dat als sluitstuk van de behandeling een poging gedaan is, voor chronisch zieken en mensen met gezondheidsproblemen, het mogelijk te maken om zich bij te verzekeren. Ik verbreed mijn waardering tot de wijze waarop de staatssecretaris zijn zaak verdedigd heeft. Zijn verdediging heeft zeker indruk gemaakt.

Het probleem met de regeling voor chronisch zieken is wel dat wij gedwongen worden op een geforceerde manier ons snel een oordeel te vormen over een buitengewoon complexe aangelegenheid. Ik deel de zorg die door anderen, bijvoorbeeld door collega Van de Zandschulp is geformuleerd over de toekomst.

Ik wil in mijn bijdrage nu niet over de regeling voor de chronisch zieken spreken. De staatssecretaris heeft herhaaldelijk gezegd dat hij de TBA in een breder verband wil zien. Hij wil de maatregelen in samenhang beoordeeld hebben. Ik wil hem daarin volgen en pogen in het kort onze benadering te schetsen. Daarin komt tot uiting dat de partijen in deze Kamer op een aantal punten gelijk denken en samen optrokken, maar toch een eigen invalshoek hadden. Ik hecht eraan, te proberen dat vanmiddag in deze derde termijn duidelijk te maken.

De drie partijen waarvoor ik het woord voer, zijn het vanouds eens met de regering dat het een belangrijke zaak is, eens kritisch te kijken naar het stelsel van sociale zekerheid. Er is in dit huis dezer dagen veel gesproken over een herverdeling van verantwoordelijkheden. Ik begrijp dat goed. Vanuit onze partijen is dat herhaaldelijk gesteund. Het is van belang, te kijken naar de verantwoordelijkheid van individuele mensen en van bedrijven. Wanneer de sociale zekerheid te sterk een anoniem en collectief karakter heeft gekregen, is het belangrijk daar eens goed naar te kijken.

Ook een versobering van de sociale zekerheid op bepaalde onderdelen is een zaak die beslist goed overwogen kan worden. Vooral voor het volume van de WAO/AAW, waarover wij steeds gesproken hebben, blijkt er alle reden te zijn, deze goed te bekijken. Ik verwijs naar de enquête. Ik benadruk dit even omdat ik eraan hecht te laten zien dat wij in de analyse van het vraagstuk elkaar wellicht zouden kunnen vinden.

Wij moeten in het licht van deze diagnose een drieslag beoordelen. Deze drieslag betreft het wetsvoorstel TBA zoals dat uiteindelijk in de Tweede Kamer werd aanvaard; de maatschappelijke ontwikkelingen, de reparatie en alles wat daarmee samenhing daarna en vervolgens de derde fase: de reparatie in dit huis van het moeilijke punt van de chronisch zieken. Dat alles gebeurde natuurlijk in goed overleg met de regering.

Ik zie in die drieslag aantrekkelijke dingen. Er is stellig iets te zeggen voor een nieuw criterium voor arbeidsongeschiktheid. Het moet betwijfeld worden of een en ander mogelijk is zonder consequenties voor de uitvoering. Dat geldt ook voor de vraag of de nadere regelgeving veel effect zal hebben. Een andere vraag is of deze TBA nodig is om eens kritisch te kijken naar de toepassing van het criterium.

Herkeuringen kunnen een waardevolle bijdrage leveren, maar zijn op zichzelf niet afhankelijk van dit wetsvoorstel. Na het aannemen van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer was het een belangrijk punt. De individuele verantwoordelijkheid van mensen zou een zwaarder accent krijgen. Er blijft een minimumniveau bestaan voor de collectieve verantwoordelijkheid. Voor de extra's moeten de mensen zelf maar zien wat zij doen. Daar zit iets positiefs in, in het licht van de wenselijkheid om die verantwoordelijkheden eens te bezien.

Ook toen was er al een groot probleem, dat een gevolg was van de toestanden vlak voordat de Tweede Kamer zich akkoord verklaarde. De bestaande WAO-gevallen moesten worden ontzien. Dat kon niet anders dan ten koste gaan van een extra korting voor nieuwe gevallen. Dat was in de Tweede Kamer natuurlijk meteen een probleem. De nieuwe gevallen moeten inleveren ten behoeve van de oude gevallen. Dat verschil tussen oude en nieuwe gevallen zal een probleem blijven. Ik ben ervan overtuigd dat wij dat hier terug zullen krijgen.

Is bovendien de noodzaak van deze maatregelen nu echt voldoende aangetoond, vooral wat de hoogte en de duur van de uitkeringen betreft? Die afweging speelde toen ook al in de Tweede Kamer. Is er eigenlijk wel voldoende gedaan aan het beperken van de instroom? Ik blijf nog steeds zeggen, ook vandaag: ik ben ervan overtuigd dat daar veel meer kan worden gedaan dan tot nu toe het geval is geweest. Dat is de eerste fase: de afweging van de plussen en minnen. Het is begrijpelijk dat fracties daar verschillend tegenaan kijken.

De tweede fase is de reparatie. Wij vinden het prima als dat individueel gebeurt. Dat was de bedoeling. Mensen moesten die keuze kunnen maken. Maar het probleem was dat het collectief ging gebeuren: de CAO's, de algemeen-verbindendverklaring daarbij en de overheid die zelf ook meedoet aan een reparatie. Daar zit natuurlijk het grote probleem. Ik heb dat in diverse termijnen tot nu toe steeds gezegd. De verdeling van de verantwoordelijkheden wordt daardoor beperkter, minder. Je kunt niet zeggen dat die helemaal ontbreekt, maar er blijft weinig van over gegeven de aanvankelijke ambities. In het licht van de maatschappelijke ontwikkelingen na het aanvaarden van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer kun je moeilijk staande houden dat de beoogde volume-effecten substantieel zullen zijn.

In de derde fase wordt iets gedaan voor de groep die in die heel tumultueuze ontwikkelingen tussen wal en schip zou vallen. Ik juich dat toe, het is een prima zaak, maar het aanvankelijk beoogde effect van het wetsvoorstel wordt dan natuurlijk wel veel minder.

Voorzitter! Ik heb eerder het beeld gebruikt van een sterrenkundige die op verouderde vooronderstellingen toch probeert om de theorieën over de verschijnselen te redden. Dat beeld acht ik nog steeds van toepassing. Wat wij nu aan het doen zijn – komen tot een gerepareerd stelsel van arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen – blijft immers toch behelpen. Het is duurder, het is ingewikkelder en het zal toch moeilijk toegankelijk blijven. Voor 1 oktober of na 1 oktober, hoe je het wendt of keert, het zal moeilijk toegankelijk zijn.

Als iemand een andere baan aanvaardt, zal het toch moeilijker worden om de rechten die zijn opgebouwd, mee te nemen. Natuurlijk kan iemand zich individueel verzekeren, maar hij moet nog maar afwachten tegen welke premie. Het blijft dus behelpen met wat wij nu met elkaar hebben gerepareerd. Het is duurder, ingewikkelder, minder toegankelijk en het maakt de arbeidsmarkt ook minder mobiel.

Ik ben ervan overtuigd dat de nu gecreëerde oplossing, die drieslag, niet stabiel zal blijken te zijn. Wij zullen in de komende tijd over de WAO en de AAW blijven spreken. Een van de dingen is dat de oude en de nieuwe gevallen toch erg ongelijk behandeld worden. Je zult zien: dat krijgen wij hier terug. Dat is precies hetzelfde als met de oplossing die Ptolemaeus gaf toen bleek dat de verschijnselen niet in overeenstemming waren met de hypothese. Wij kunnen dan tijdelijk iets repareren. Er is een zekere tevredenheid dat wij eruit gekomen zijn, maar ik ben ervan overtuigd dat de oplossing niet stabiel is.

Is daarmee het verhaal af? Nee, mijn conclusie is dat een bepaalde zet in het programma om de sociale zekerheid opnieuw te bezien, niet geslaagd is. Die heeft niet geresulteerd in de bedoelingen die ermee beoogd werden. Er moet dus wel iets anders gebeuren. Wij blijven bezig, zowel ingeval deze wet aanvaard wordt als wanneer wij zouden moeten teruggaan naar de vooronderstellingen. De lessen die wij nu hebben geleerd uit deze drieslag, de hele ontwikkeling, zijn naar mijn idee in vier punten te noemen. In de eerste plaats is duidelijk dat een verandering van de sociale zekerheid alleen maar kans van slagen heeft als er een overtuigend verhaal in de richting van de samenleving is en er ook een zekere acceptatie is van de redelijkheid van een bepaalde beperking van rechten. Dat betekent dat het geleidelijk zou moeten en ook dat het in een lange-termijnper-

spectief moet worden geplaatst.

In de tweede plaats moet een verandering van de sociale zekerheid gelijkmatig zijn. Naar mijn idee zit er op dit moment een breuk in het systeem. Wij zullen zien dat wij daarop terugkomen, want dat is niet houdbaar.

In de derde plaats: als wij iets willen doen aan de sociale zekerheid, is een van de allereerste dingen die wij moeten doen, kijken naar de toegang en instroom in de regelingen. Ik blijf herhalen dat dit tot nu toe te weinig wordt gedaan.

In de vierde plaats hebben wij ook een andere les geleerd. Als de staatssecretaris steeds spreekt over een herverdeling van verantwoordelijkheden, moet hij daarbij naar mijn overtuiging ook een andere verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid, individuele burgers, bedrijven en sociale partners betrekken. Wij leven immers in een samenleving waarin het, ook gegeven de grote macht van sociale partners, blijkbaar heel moeilijk is om een maatregel die gaandeweg een zeker politiek draagvlak krijgt, in de maatschappij te realiseren. Dit is dus niet het eind van het verhaal. Hoe het verder ook gaat, wij hebben nog een lange weg te gaan. Mijn overtuiging is dat de TBA, zoals wij daar hier nu over spreken, ons eigenlijk niet helpt op die lange weg die wij met elkaar zullen moeten gaan.

□

De heer **Rongen** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Ik moet een kleine verklaring afleggen. De heer Van der Meulen, die van begin af aan woordvoerder van onze fractie is geweest bij de behandeling van dit wetsvoorstel, is zojuist onwel geworden. Het was niet zodanig dat er voor zijn gezondheid direct zeer ernstig gevaar aanwezig lijkt te zijn, maar hij voelde zich toch niet in staat om het woord te voeren. Ik neem het graag van hem over.

Ik wil er even bij stilstaan dat de heer Van der Meulen van begin af aan namens onze fractie ten aanzien van dit wetsvoorstel een zeer kritische houding heeft aangenomen. In de schriftelijke behandeling en de verdere behandeling van het wetsvoorstel is terug te vinden dat hij namens de CDA-fractie nogal wat kanttekeningen heeft geplaatst, zowel bij de inhoud van het wetsvoorstel als de wijze waarop het aan de overkant tot stand is gekomen. Dat is echter juist onze taak, zoals onze fractie en met onze fractie vele anderen in dit huis die zien: in tweede instantie de zaken nog eens ter hand te nemen. De heer De Boer gebruikte daar een mooi beeld voor in erg oorlogszuchtige termen: het slagveld waar de kruitdampen optrekken en het tot rust gekomen landschap dat zich ervoor leent om nadere beschouwingen te ondergaan. Welnu, ik denk dat dit inderdaad de weg is die wij met z'n allen, maar zeker onze fractie, is gegaan. Wij hebben van begin af aan gesteld dat er veel valt aan te merken, wellicht niet op het doel van het kabinet om een belangrijke herijking van de verzorgingsstaat en nu vooral van de arbeidsongeschiktheidsregelingen tot stand te brengen, maar wel op de daarbij ingezette instrumenten en de gevolgde processen.

Voorzitter! Van begin af aan was de positie van de chronisch zieken voor onze fractie een zeer hard punt. Wij hebben dat ook vanaf het begin aan de orde gesteld. Het verbaasde ons eigenlijk dat het kabinet er zo lang over moest doen om dit kamerbrede signaal echt op te rapen en om daaraan serieus te gaan werken. Nu wij aan de afsluiting van dit wetsvoorstel komen, verheugt het ons des te meer dat het kabinet toch gehoor heeft gegeven aan deze signalen en samen met de verzekeraars tot een naar onze inzichten acceptabele oplossing is gekomen, zij het dat er nog een aantal open eindjes aanwezig zijn. Wij vertrouwen er echter op dat die tot een goed einde worden gebracht.

Andere open einden zijn er ook nog; daar kom ik straks misschien nog even op terug. Er is reeds aangekondigd dat het antwoord van de staatssecretaris op het punt van de bonus/malus-regeling ons niet tevreden stelt. Het is onbevredigend; de bezwaren zijn naar voren gebracht en ik zal die bezwaren niet herhalen. Ik denk dat het toch niet is uit te leggen, niet werkt en contraproduktief is, als de bonus/malus-regeling, waar op zichzelf van begin af aan veel op aan te merken valt, eerst een verdubbeling ondergaat en daarna bij de wetgeving die wij in het najaar hier aan de orde krijgen, weer, zij het genuanceerd, wordt verlaagd. Wij steunen dan ook graag de door mevrouw Gelderblom in te dienen motie, waarmee de staatssecretaris wordt opgeroepen om deze verdubbeling, tot aan het moment van het effectueren van dat wetsvoorstel niet toe te passen.

Voorzitter. Onze fractie is dit wetsvoorstel zeer kritisch tegemoet getreden. Ten slotte, nu het erop lijkt dat er voor de chronisch zieken een zeer bevredigende oplossing is gevonden, zijn wij tot de conclusie gekomen dat dit wetsvoorstel onze steun verdient.

De **voorzitter**: Mevrouw Gelderblom heeft opnieuw het woord gevraagd. Ik stel voor, het haar te verlenen.

Daartoe wordt besloten.

□

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Mijnheer de voorzitter. Ik dank u voor het feit dat u mij in de gelegenheid stelt om een omissie goed te maken; ik had voor mijn motie de handtekeningen nog niet verzameld en die staan er nu wèl onder.

Voorzitter. Bij de behandeling van de TAV werd een motie ingediend die mijn naam droeg en die gedeeltelijk is uitgevoerd. Vandaag en ook eerder is er veel gezegd over de toch weinig consistent overkomende regeling die ik omschrijf met: eerst in het kader van de TZ in de Tweede Kamer halveren en vervolgens hier in het kader van de TBA weer verdubbelen. De staatssecretaris heeft in dit verband genuanceerd gereageerd. Ik hoop dat hij de door mij in te dienen motie zal willen zien als een aanmoediging om zijn beleid door te voeren. In elk geval geven wij hem dit signaal kamerbreed.

Motie

De **voorzitter**: Door de leden Gelderblom-Lankhout, Van de Zandschulp, Heijmans, Rongen, Veling en De Boer wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,

kennis genomen hebbende van de beslissing van de Tweede Kamer bij de behandeling van wetsvoorstel 22899 (Wet terugdringing ziekteverzuim);

constaterende, dat de regering voornemens is bij invoering van de TBA de malus te verdubbelen,

overwegende, dat het malusgedeelte van de bonus/malus-regeling bezwaren oproept;

voorts overwegende, dat de verdubbeling van de malus bij de inwerkingtreding van de TBA en vervolgens een verlaging danwel een *achterwege laten van de malus voor* een aantal categorieën bij de inwerkingtreding van wetsvoorstel 22899 (Wet terugdringing ziekteverzuim) (zie nota naar aanleiding van het verslag, gedrukt stuk Eerste Kamer nr. 199f, 1992-1993), weinig consistent is;

verzoekt de regering de voorgenomen verdubbeling van de malus in elk geval niet eerder te doen ingaan dan nadat de bij de Wet terugdringing ziekteverzuim voorgestelde minimaal noodzakelijk geachte nuanceringen zijn aangebracht,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 199h (22824).

□

Staatssecretaris **Wallage**: Mijnheer de voorzitter. Ik hoop dat de heer Van der Meulen snel weer in ons midden is. Ik betreur het voor hem en voor ons allemaal dat het even zo moest lopen.

De verleiding is groot om, als je een "hardnekkig tiep" bent, weer op alle argumenten in te gaan, maar ik denk dat ik de Kamer en het proces waarmee wij nu bezig zijn, geen goede dienst bewijs als ik opnieuw uitvoerig op de zaken inga. Ik zal mij dan ook beperken tot enkele opmerkingen.

Mevrouw Gelderblom zeg ik dank voor de vriendelijke woorden die zij heeft gericht aan het adres van mijn medewerkers. Ik heb mij daarbij al in eerste termijn aangesloten. Inderdaad waren het voor alle betrokkenen lastige dagen. Overigens, dat ik hier vandaag niet met lege handen stond, heb ik niet alleen aan mijn medewerkers te danken maar zeker ook aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, die de afgelopen dagen zowel inhoudelijk als kameraadschappelijk heeft meegeholpen op een wijze, waarvoor ik hem graag op deze plaats erkentelijkheid betuig.

Waar het gaat om de beoordeling van dit wetsvoorstel, zoals verwoord door mevrouw Gelderblom en de heer De Boer, scheiden onze wegen. Voor het kabinet is het feit dat op deze weg een aantal stappen wordt gezet, zó belangrijk dat de omstandigheid dat men er ten aanzien van een enkel onderdeel nog niet *helemaal komt, daarbij in het niet* valt. Als ik even van de discussie die vooral vandaag in het middelpunt van de belangstelling stond, abstraheer en naar het geheel kijk, meen ik te mogen concluderen dat er in de samenleving meer begrip bestaat dan sommigen hier denken voor het feit dat een omslag noodzakelijk is en dat daar nu eenmaal pijnlijke maatregelen bij horen. Het is mogelijk dat het beperkte draagvlak waarover zoveel wordt gesproken, niet groter wordt naarmate de politiek minder bereid is om aan dat proces leiding te geven. In dit opzicht betreur ik het dat ik er kennelijk niet in geslaagd ben, degenen die dit debat zijn ingegaan met een heel scherp negatief oordeel over het wetsontwerp, gedurende dat proces te overtuigen. Ik denk namelijk dat het ons niet helpt om ons vertrouwen te stellen in minder pijnlijke maatregelen in de hoop, dat wij later als het ware ontkomen aan die pijnlijker maatregelen. Ik ben er zelfs van overtuigd dat er al met al eerder een optelsom van voorzichtigheden is ontstaan dan een pakket van maatregelen dat ons gegarandeerd die omslag oplevert. Er is dus veeleer sprake van dat de politiek in het totale debat tot behoedzaamheid is gedrongen dan dat zij tot een zeer grote scherpte zou zijn gekomen.

Ik plaats een enkele kanttekening bij de opmerkingen, de conclusies inzake de overgangsmaatregel voor chronisch zieken. Het is zeker waar dat wij tot op het laatste moment van gedachten zijn blijven wisselen met verzekeraars, maar dit wil niet zeggen dat de uiteindelijke benadering niet weldoordacht zou zijn en dat ze niet zowel bij de verzekeraars als bij het kabinet tot een rustige afweging zou hebben kunnen leiden. In dat opzicht vind ik het beeld van tot diep in de nacht vergaderen en alles wat daarbij behoort, een tikkeltje overtrokken. Wij hebben de hoofdlijnen van die benadering toch ook al wat eerder dan in de afgelopen 24 uur voor ons gezien. Het kost alleen veel tijd om de zaak technisch grondig af te ronden.

Mevrouw Gelderblom en anderen hebben over de datum van 1 oktober gesproken, de suggestie oproepend dat de deur kennelijk weer heel gauw dicht zou moeten. Het kabinet wilde met het argument van een beperkte hoeveelheid tijd onderstrepen dat *het gaat om een voorziening die te* maken heeft met de feitelijke overgang van het oude naar het nieuwe wettelijke regime. Daar past dus een beperkte termijn bij. Het spreekt vanzelf dat ik er in de uitwerking van zowel het wetsvoorstel als de nadere activiteiten van verzekeraars wel voor zal zorgen dat de discussie rondom de termijn niet dogmatisch wordt, maar ik ga er vooralsnog van uit dat er geen reden is voor een ruimere termijnstelling.

De rolverdeling waarover mevrouw Gelderblom nog heeft gesproken, is duidelijk. Wie verricht de keuringen, als die verricht moeten worden? Gebeurt dat onder de verantwoordelijkheid van de verzekeraars? Doen buitenlandse verzekeraars mee en moeten ze ook meedoen aan het dragen van de op te richten rechtspersoon? Jazeker. Worden de pensioenfondsen bij wet verplicht om mee te doen? Dat ligt in het voornemen van het kabinet. Ik hoop hiermee deze vragen eenduidig te hebben beantwoord.

Dan zijn er door verschillende leden nog vragen gesteld over de relatie tussen de Eerste en de Tweede Kamer. Nu heb ik er in de afgelopen jaren met een aantal onderwerpen enige ervaring mee opgedaan. Dit onderwerp is er ook zo een. Mijn ervaring is dat je er noch in de ene, noch in de andere Kamer veel over moet zeggen, want dat werkt niet echt. Ik zal aan gene zijde straks met overtuiging beginnen met het verdedigen van het wetje dat de consequentie is van

mijn opstelling van vandaag. Als het daar zal zijn aanvaard, wat het kabinet verwacht, zal ik het hier verdedigen.

Mevrouw Gelderblom heeft ook nog gesproken over de staatsrechtelijke kant van de zaak, over het recht van initiatief en het recht van amendement. Ik wil er nog slechts één ding over zeggen, want ook ik vind dat discussies rondom machtswoorden zo vreselijk beladen zijn. De leden van het kabinet die hier verschijnen, hebben in de allereerste plaats de plicht om te trachten, de Kamer te overtuigen. Naarmate de debatten echter een politieker karakter hebben, is er minder goed aan te ontkomen dat het kabinet aangeeft, tot waar het bereid en in staat is om verantwoordelijkheid te nemen. In dat opzicht hebben wij een heel indringende en openhartige discussie gehad en ik ben blij dat machtswoorden en druk en tegendruk in dit debat niet de boventoon hebben gevoerd, maar de gedachtenwisseling over argumenten. Dit laat onverlet dat, naar de mate deze Kamer zelf grenzen stelt aan de bereidheid om wetgeving te steunen, het onvermijdelijk is dat het politieke oordeel van het kabinet daar op enig moment naast komt te liggen. Je moet echter zo lang mogelijk met elkaar je best doen om het tot een inhoudelijk debat te brengen. Ik vind dat wij daarin in dit geval met elkaar redelijk zijn geslaagd, als ik dat mag zeggen.

Mevrouw Gelderblom maakte een opmerking die ik van groot belang vind voor de toekomst. Zij zei dat er alweer een brief ligt waarin over arbeidsongeschiktheid wordt gesproken, terwijl de Kamer juist bezig is om over een omslag te praten. De staatssecretaris zit, zei zij letterlijk, met deze uitvoeringsorganisatie. Toen ik het mijnenveld in kaart bracht waarin ik terecht was gekomen, heb ik natuurlijk gekeken naar de behandeling van dit wetsvoorstel. Dat was de eerste stevige mijn. Er ligt nog een klein probleempje rond het totale vraagstuk van de bijstand. Er ligt echter nog een heel groot probleem waar het gaat over de uitkomsten van de parlementaire enquête naar de uitvoeringsorganisatie sociale zekerheid. Ik zal er geen misverstand over laten bestaan dat minister De Vries en ik het najaar zien als het seizoen waarin wij, van onze kant, naast de conclusies van de parlementaire enquête, mede richting willen geven aan het debat over een betere uitvoeringsorganisatie, een betere verantwoordelijkheidsverdeling en een duidelijker toedeling van verantwoordelijkheden. Ik vond dit debat daar een aantal belangrijke aanknopingspunten voor geven. Als ik de waarschuwing van mevrouw Gelderblom zo mag verstaan dat zij zei "pas op, een belangrijk deel van de effectiviteit van de maatregelen die u voor ogen hebt, wordt straks bepaald door de veranderingen die optreden in de uitvoeringsorganisatie", dan heb ik dat signaal goed in mijn oren geknoopt.

Ik dank uiteraard de heer Van de Zandschulp voor zijn beoordeling van de conclusies van het kabinet. Ik denk dat hij er volstrekt gelijk mee had, nog eens te onderstrepen dat het in de allereerste plaats gaat over de relatie tussen de fracties in deze Kamer en het kabinet. Dat is ook de reden dat ik uiteindelijk gekozen heb voor het afleggen van verantwoording over de kabinetsinzet op dit punt. Daarbij liet ik het aan verzekeraars over, hun conclusies aan te geven. Die conclusies sporen op de hoofdzaken echter goed met de onze.

Ik weet dat de heer Van de Zandschulp met priemende ogen zal kijken – zo heb ik hem ook leren kennen – naar de voorgehangen AMvB. Ik denk dat wij daarbij met elkaar twee elementen goed in de gaten moeten houden. Het eerste is een punt dat door de heer Van de Zandschulp is genoemd. Als het de bedoeling is dat de mensen aan de slag komen, dan moet je het in de wijze waarop je deze wet gaat toepassen, ook daarheen leiden. Dat is zijn terechte ijkpunt. Daarnaast leg ik het feit dat wij het in beschouwing nemen van reële opties van betrokkenen los moeten zien van de feitelijke beoordeling van de geschiktheid. Als beide elementen in de uitwerking tot hun recht komen, dan hebben wij geen van beiden reden om treurig te zijn over dit onderdeel van onze gedachtenwisseling.

In een eerdere instantie sprekend, maar ook schriftelijk, en kijkend naar de markt, heb ik ten aanzien van de rol van het kabinet steeds vermeden, een beeld op te roepen van "dat gebeurt in de markt en daar staan wij met de rug naar toe". Dat is echt een karikatuur van de opstelling die het kabinet heeft gekozen. Het gaat om een duidelijke verdeling van de verantwoordelijkheid. Het kabinet gaat geen blokje om. Het kabinet zal de processen die wij hier met elkaar hebben besproken, niet zo afstandelijk volgen dat op enig moment niemand de gegevens meer in zijn vingers heeft. Als de heer Van de Zandschulp vraagt of de toezegging dat het kabinet beschikbaar blijft, ook voor de toekomst overeind staat, dan is mijn antwoord: ja, ik voel mij zeker verantwoordelijk om naar de gegevens te kijken, als de gegevens over de marktontwikkeling bekend zijn. Ik blijf beschikbaar om daarover niet alleen buiten, maar ook binnen deze Kamer van gedachten te wisselen.

Voorzitter! Ik voel er weinig voor om de discussie over de politieke winst- en verliesrekening hier nu te houden als betrof het een nabeschouwing van een interessante wedstrijd. Daar voel ik helemaal niets voor. Ik ben er dankbaar voor dat wij ten minste op een zodanige wijze over dit vraagstuk en het wetsvoorstel hebben kunnen spreken dat ook naar buiten toe de ernst van het onderwerp voorrang heeft gekregen. Ik laat het daar maar als het gaat om een soort politieke beoordeling.

Op de datum van 1 oktober heb ik al een reactie gegeven in de richting van de heer De Boer. Omdat het gaat om verzekeringen die worden aangeboden onder de voorwaarde dat die wet ook tot stand komt, ga ik ervan uit dat er in de praktijk voor deze mensen geen problemen hoeven te ontstaan.

Voorzitter. Er is geen sprake van euforie – zelfs geen pseudo-euforie – althans niet bij deze staatssecretaris. Kijkend naar het geheel van de wetgeving heb ik vooral het gevoel gekregen dat de politiek er voor de mensen om wie het gaat, dus in de WAO, in de afgelopen weken maar heel beperkt in is geslaagd om de boodschap over te brengen. Dat is geen kritiek achteraf. Ik reken mij dat zelf net zo goed aan als ieder ander lid van de politieke gemeenschap. Ik zeg dit ook niet alleen in de richting van het kabinet. Ik vind dat ook anderen die over dat onderwerp spreken, daarvoor verantwoorde-

lijkheid dragen. Het staat vast dat veel mensen zich in de afgelopen maanden en jaren mentaal in de knel gezet voelden rond dit onderwerp. Ik betreur dat. Ik ben ervan overtuigd dat zelfs over moeilijke beslissingen die te maken hebben met sociale zekerheid en rechten zo te communiceren valt met de samenleving, dat betrokkenen er begrip voor kunnen opbrengen. In dat opzicht wil ik de democratische uitdaging van de heer De Boer wel aangaan. Ik meen dat wij inderdaad niet met minder genoegen mogen nemen, zelfs niet nadat wij ook over dit soort onderwerpen in de samenleving een proces op gang hebben gebracht waarbij meer begrip ontstaat dan tot op dit moment is ontstaan. De keerzijde is echter dat wij er niet met elkaar uit zullen komen als wij het er nu bij laten zitten, dus als wij nu niet een aantal lastige beslissingen nemen. Hoe moeizaam de start ook was, ik ben ervan overtuigd dat er in de samenleving geleidelijk aan begrip voor zal ontstaan dat een soberder gemeenschappelijke regeling, een ander begrip van arbeidsongeschiktheid (dus arbeidsgeschiktheid) en de tijdelijkheid van de uitkeringen een proces op gang zal brengen dat geleidelijk aan een keer ten goede rond de arbeidsongeschiktheid mogelijk maakt.

Mijnheer de voorzitter. Natuurlijk hecht het kabinet buitengewoon aan aanvaarding van dit wetsvoorstel. Daar is geen twijfel over. Maar ik had zelf ten aanzien van dit debat niet de gedachte "stemmen ze voor, doen ze het of doen ze het niet?". Dat zou een verschraling zijn geweest van onze invalshoek.

Wat de Europees-rechtelijke aspecten betreft ben ik ervan uitgegaan dat het eigenlijk pas zin heeft om tot een echte beoordeling van onze voornemens in Brussel te komen wanneer ook de detaillering daarvan beschikbaar is. Dat zal dus op zeer korte termijn zijn. Ik heb enige reden voor het vertrouwen dat het daar in orde zal komen. Dat heeft te maken met een inschatting van de beoordeling. De echte feitelijke beoordeling kan echter pas plaatsvinden op het moment dat de gedetailleerde regeling daar wordt voorgelegd. Ik wil in dat opzicht niet wijzer doen dan wij op dit moment zijn.

De heer **Heijmans** (VVD): Voorzitter. De staatssecretaris is heel voorzichtig. Maar als Brussel om welke reden dan ook "neen" zegt, hebben wij dus niets. Dan staan wij met lege handen.

Staatssecretaris **Wallage**: Ik zou moeiteloos nog een drie-, vier- of vijftal van dat soort als-problemen kunnen noemen. De kracht is nu juist dat wij er met elkaar voor zorgen – daar staat het kabinet wel degelijk voor – dat dit soort risico's wordt beperkt. Wij hebben goed bekeken of wat wij hier doen qua wettelijke regelingen, zich ook verdraagt met de beschikbare informatie over de Europese regelgeving. Wij hebben geen reden om daarover te aarzelen.

De heer **Heijmans** (VVD): Neen. Dat had uw voorganger ten aanzien van de AAW en de WWV ook niet. Maar het ging wel fout!

Staatssecretaris **Wallage**: Het spreekt vanzelf, nadat ik dit zo gezegd heb, dat ik mij ook wel verantwoordelijk weet om te bevorderen dat eventuele kritische opmerkingen ook correct worden beantwoord. Ik heb echter nu geen aanleiding, op basis van de informatie die ik heb, om de sombere kijk van de heer Heijmans op de gang van zaken op voorhand te delen.

Voorzitter. De heer Heijmans leek teleurgesteld dat ik niet dieper ben ingegaan op de discussie over de rechtszekerheid en de rechtsgelijkheid.

De heer **Heijmans** (VVD): Ik kom nog even terug op Europa, voorzitter. Ik heb ook gevraagd hoe het zit met de buitenlandse maatschappijen die geen vestiging in Nederland hebben.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Het wettelijk instrumentarium dat wij zullen bevorderen, verplicht iedere aanbieder van aanvullende verzekeringen op de markt in ons land een relatie aan te gaan met de in het leven te roepen rechtspersoon. Dat geldt voor iedere aanbieder, of die nu zijn vestiging in ons land heeft of in Keulen of waar dan ook.

De heer **Heijmans** (VVD): Heeft u daarvoor de jurisdictie?

Staatssecretaris **Wallage**: Ik heb geen reden om daaraan te twijfelen.

Voorzitter! Dan even dat meer principiële punt van de heer Heijmans over rechtsgelijkheid en rechtszekerheid. Ik heb er, zij het wat sober, wel degelijk iets over gezegd. Geleidelijk aan, in wisselwerking met de samenleving, heeft het kabinet ervoor gekozen om de rechtszekerheid van de mensen in de WAO een wat zwaarder accent te geven dan de rechtsgelijkheid. Dat is absoluut een feit. De toepassing van de nieuwe WAO op nieuwe gevallen betekent dat er een scherp onderscheid bestaat tussen mensen die onder de oude regeling arbeidsongeschikt zijn geworden en zij die dat onder de nieuwe regeling zijn geworden.

Vanuit een oogpunt van de toepassing van rechtsbeginselen kun je dat onder kritiek stellen. Ik begrijp dat goed. Je moet daar echter iets bij zeggen. De mensen in de samenleving hadden onder de bestaande wet een bepaald perspectief. Dat zou niet gehonoreerd worden. Dat is heel veel mensen in het verkeerde keelgat geschoten. De reactie van het kabinet om dan maar voor de mensen in de WAO een echt fatsoenlijke overgangsregeling te maken, heeft de balans iets meer laten doorslaan naar de rechtszekerheid van de mensen die erin zitten. Dat valt niet te loochenen. Ik begrijp dat je dat verschillend kunt waarderen. Ik heb dat thema echter niet gezocht te vermijden.

De heer **Heijmans** (VVD): Ik heb ook helemaal niet gepraat over rechtszekerheid en rechtsgelijkheid. Ik heb gepraat over rechtvaardigheid en rechtmatigheid. Voor rechtmatigheid heb ik het criterium van de Raad van State genomen. Ik denk dat het veel te laat is om hierover nu door te discussiëren, maar het is een heel ander probleem dan dat wat de staatssecretaris nu naar voren brengt.

Staatssecretaris **Wallage**: Als ik het mij goed herinner, hebt u beide gezegd. De heer Heijmans houdt dit debat van mij te goed. Ik betreur dat overigens, want het is niet mijn gewoonte om niet op dingen in te gaan. Er zal een aantal gelegenheden komen om dit debat met elkaar te voeren.

De uitspraak dat je goed moet nalezen wat ik gezegd heb, zal ik maar interpreteren als een woord van waardering, namelijk dat het de moeite waard is om het na te lezen.

De heer Veling heeft een soort taxatie gegeven van de mate waarin het pakket al of niet onvoldoende werkt. De heer Rongen heeft nog eens aangegeven hoe zeer zijn fractie hechtte aan de regeling die nu tot stand komt.

Voordat ik mijn bijdrage aan deze gedachtenwisseling afrond, maak ik een korte opmerking over de motie. Mevrouw Gelderblom heeft mij bemoedigend toegesproken en gezegd dat ik de motie als een ondersteuning moet zien. Mijn ervaring is dat je dan onmiddellijk argwanend moet worden. Als mensen zoiets zeggen, is er kennelijk toch een reden om zo'n motie in te dienen. Laat ik het niet dramatiseren. Ik vind mijn antwoord in tweede termijn, ook met het oog op de historie, vrij ver gaand. Voor de eerste keer werd vanachter deze tafel enige ruimte getoond onder het "voorbeslag" dat met werkgeversorganisaties tot andersoortige afspraken over de inspanning voor kwetsbare mensen op de arbeidsmarkt gekomen zou kunnen worden. Ik begrijp best dat de Kamer er nog eens behoefte aan heeft, te onderstrepen hoe weinig zij de schommeling in malus-toekenningen waardeert. Dat zij zo. Ik wijs erop dat het vraagstuk dat ik vervolgens aan de orde heb gesteld, met de motie niet veel verder wordt geholpen. Het gaat dan namelijk om de vraag of in het overleg dat het kabinet zal voeren met werkgevers- en werknemersorganisaties een andere inspanning zodanig kan worden geconcretiseerd dat de mensen om wie het gaat, beter toegang hebben tot werk of in werk gehandhaafd kunnen worden.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Daarom gaat het hier juist wel, want de malus werkt op dit moment contraproductief. Daarop komen wij echter uitgebreid bij de TZ terug.

Staatssecretaris **Wallage**: Voorzitter! Ik reageer op de afweging die in deze Kamer moet worden gemaakt. Ik bedacht zonet dat ik een maand op het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zit. Ik heb in die maand ten minste één ding geleerd, namelijk dat het kennelijk voor de rijksoverheid buitengewoon moeilijk is om zonder schokeffecten in de samenleving een stelsel te veranderen dat toch in een aantal opzichten aan het vastlopen is, aangezien te veel mensen in de WAO zitten en te weinig mensen uit de WAO weer aan de slag komen. In mijn derde termijn heb ik duidelijk gemaakt dat ik de effecten die dat op individuele uitkeringsgerechtigden heeft, zeer ernstig vind en dat ik vind dat de politiek daarin maar een heel smalle marge heeft om fatsoenlijk te opereren. Ik sluit hiermee aan bij de opmerking van de heer Veling in eerste termijn.

Voor mijzelf sprekend, uiteraard namens het kabinet, hecht ik eraan om tot slot de afweging die bijvoorbeeld door mevrouw Gelderblom en de heer De Boer wordt gemaakt, van een kanttekening te voorzien. Ik ga ervan uit dat wij over een aantal jaren zullen worden beoordeeld op de vraag of wij, bij een veel te hoog aantal mensen dat blijft vastzitten in een WAO-uitkering, de politieke bereidheid en in zekere zin ook de politieke moed hebben gehad om besluiten te nemen en daarvoor onze verantwoordelijkheid te nemen. Alles afwegend, meen ik dat, gezien de breedte van het beleid zoals het kabinet dat probeert te ontwikkelen, over een aantal jaren meer respect zal bestaan voor diegenen die hun verantwoordelijkheid nemen in het echt proberen terugdringen van dat beslag dan voor diegenen die, om welke goede argumenten ook, afzien van een positieve ondersteuning daarvan.

De beraadslaging wordt gesloten.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Mij is gebleken, dat hoofdelijke stemming wordt gewenst. Allereerst geef ik gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

□

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter! Mijn fractie heeft zich vanaf de zomer 1991 vanaf het begin zeer kritisch uitgelaten over de WAO-voorstellen van het kabinet. Bij de algemene politieke beschouwingen in het najaar van 1991 heeft onze fractievoorzitter de volgende lijn ontwikkeld:

1. voorrang voor een volumebeleid;
2. aan de rechtszekerheid van degenen die reeds op een arbeidsongeschiktheidsuitkering zijn aangewezen, moet tegemoet worden gekomen;
3. een andere verantwoordelijkheidsverdeling, die op zichzelf voor ons wel bespreekbaar is, moet met waarborgen worden omgeven.

Nu ik de finale afweging hier maak, keer ik terug naar die drie ijkpunten die wij in het najaar van 1991 geformuleerd hebben.

1. Met preventie en reïntegratie worden zeker enige vorderingen gemaakt. Kleinschalige experimenten en onderzoeken tonen overigens aan dat hier nog veel winst te boeken is. De volgorde, waarin de verschillende onderdelen van het beleid van het kabinet inzake terugdringing van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid ons bereiken, is absoluut niet de meest gewenste. En dat is voor een groot deel ten koste gegaan van de legitimatie van het beleid.
2. De rechtsgelijkheid van bestaande gevallen is ten slotte ook door onze Tweede-Kamerfractie als noodzakelijk thema overgenomen en maakt deel uit van het kabinetsakkoord in Bergschenhoek. Daarmee is dat onaanvaardbare onderdeel uit TBA geëlimineerd.
3. Ten aanzien van de randvoorwaarden die gesteld moeten worden aan privatisering van grote delen van de WAO, is naar onze mening nog steeds weinig geregeld. Hier liggen nog te veel losse einden.

Niettemin heeft de Eerste Kamer forse bressen geslagen in het te lang volgehouden standpunt van het kabinet dat semi-collectieve aanvullingen ongewenst zijn en dat de toegankelijkheid van aanvullende verzekeringen voor de meest kwetsbare groepen de overheid niet aangaat. Het kabinet heeft zijn verzet tegen algemeen-verbindendverklaring van WAO-reparaties in de CAO prijsgegeven. Daarvoor waren hier twee schriftelijke rondes nodig. Het kabinet heeft zich ten langen leste bekommerd om de toegankelijkheid van aanvullende verzekeringen voor personen met een sterk verhoogd risico en zich ten slotte

aanspreekbaar gesteld voor een oplossing. Daarvoor waren drie schriftelijke rondes met deze Kamer nodig en twee weken plenair debat.

Het dreigende, meest onaanvaardbare gevolg van TBA is daarmee ook uit deze wet verwijderd. De verwijdering van dit onaanvaardbare element en het onaanvaardbare gevolg betekent niet dat TBA naar onze mening verder een goed doordacht en doeltreffend wetsvoorstel is geworden. Zowel in de schriftelijke rondes als hier plenair hebben wij de aanvechtbare hypotheses, de zwakke steeën en los rondslingerende einden proberen te inventariseren en analyseren. Er zitten naar onze mening forse risico's aan aanvaarding van dit wetsvoorstel. Wij hadden liever gezien dat TBA ons in deze vorm niet bereikt had.

In een rustige politieke en economisch stabiele situatie zou naar onze mening de Eerste Kamer aan kabinet en Tweede Kamer moeten vragen om het huiswerk over te doen. Die situatie doet zich echter niet voor. De economie stagneert. De werkloosheid stijgt snel. De coalitieverhoudingen zijn nerveus. De sociale zekerheid staat onder grote druk. Die druk neemt toe naarmate de werkloosheid toeneemt. In de Tweede Kamer is nog steeds een potentiële meerderheid voor ruwere ingrepen in de WAO. Verwerping van dit wetsvoorstel betekent bovendien dat wij op 6 juli 1993 een streep halen door een halfjaar CAO-onderhandelingen. Dat zou eveneens forse complicaties met zich brengen. Aan verwerping van TBA zitten eveneens maatschappelijke en politieke risico's. Wij kunnen ons niet onttrekken aan die maatschappelijke en politieke omgevingsfactoren, hoe wij ook stemmen. Wij maken onze afweging daarom inclusief onze taxatie van maatschappelijke en politieke gevolgen.

Het maatschappelijk en politiek debat over TBA kent ook naar onze mening geen winnaars. Wij hebben vuile handen gemaakt. Die vuile handen die wij gemaakt hebben, hebben er mede toe geleid dat wij er ten langen leste hebben uitgesleept wat er nog uit te slepen viel en dat de toegankelijkheidsvraag voor de meest kwetsbare groepen ten slotte beantwoord wordt. De grootst mogelijke meerderheid van onze fractie zal in deze situatie medeverantwoordelijkheid aanvaarden voor deze wet, waartegen wij zo veel bezwaren hebben. Een lid van onze fractie, mevrouw Marianne van der Meer, acht de effecten met betrekking tot de omvang van de arbeidsongeschiktheid bij dit wetsvoorstel toch dermate marginaal, dat de ellende die veroorzaakt wordt door deze vorm van privatisering daartoe naar haar mening in geen verhouding staat. Voor haar slaat de balans bij de stemming uit naar afwijzing van dit wetsvoorstel.

□

De heer **Rongen** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Nu wij aan het eind zijn gekomen van de behandeling van dit zeer bewogen wetsvoorstel, wil ik toch nog een korte stemverklaring afleggen namens onze fractie. Harm van der Meulen is weer in ons midden en hoewel ik het niet zo mooi kan zeggen als hij dat kan – ik heb niet zo'n mooie stem, en ook zijn voordrachtskunst mis ik – kan ik wel, blijvend in zijn sfeer, zeggen dat wij toch zeer gehecht hebben aan het tot stand brengen van dit wetsvoorstel, hoe moeilijk ook. Ik weet dat de heer Van der Meulen zelf van het begin af aan – we hebben dat van het begin af aan van zeer nabij meegemaakt – geworsteld heeft met de materie. Hij heeft dat ook publiekelijk gezegd. Desalniettemin zijn wij tot dit resultaat gekomen. Ook al zal onze fractie dit wetsvoorstel unaniem steunen, het was toch niet altijd even gemakkelijk om tot dit resultaat te komen. Ik wil dat niet onvermeld laten.

Rest mij nog te melden dat wij in de vaste Commissie voor sociale zaken tot op het laatste moment in zeer goede harmonie samen zijn opgetrokken, ondanks de verschillen die vanaf het begin duidelijk waren.

Ten slotte wil ik hulde brengen aan het kabinet. Het siert het kabinet dat het zonder het machtswoord te gebruiken, toch tot dit resultaat heeft kunnen komen.

De **voorzitter**: Wilt u zich beperken tot uw stemverklaring?

De heer **Rongen** (CDA): Ik zal dat doen, door aan te geven dat wij het wetsvoorstel, zoals reeds aangekondigd, zullen steunen. We zien de principiële discussies over de sociale zekerheid in het najaar met de staatssecretaris graag tegemoet.

Voor het wetsvoorstel hebben gestemd de leden:
Van de Zandschulp, K. Zijlstra, R. Zijlstra, Baarda, Baarveld-Schlaman, Van den Berg, Boorsma, Bot-van Gijzen, Braks, Coenemans, Van Dijk, Ermen, Eversdijk, Fleers, Van Gennip, Glasz, Grol-Overling, Huberts-Fokkelman, Jaarsma-Buijserd, Kaland, Kassies, Van Kuilenburg-Lodder, Kuiper, Van Leeuwen, Luimstra-Albeda, Mastik-Sonneveldt, Van der Meulen, Michiels van Kessenich-Hoogendam, Van Ooijen, Postma, Pröpper, Redemeijer, Rongen, Schinck, Steenkamp, Stevens, Tjeenk Willink, Tummers, Van Veldhuizen, Van Velzen, Vermaat en Wagemakers;

Tegen het wetsvoorstel hebben gestemd de leden:
Van Wijngaarden, Barendregt, De Boer, Bolding, Van den Bos, Van Boven, Gelderblom-Lankhout, Ginjaar, Glastra van Loon, Van Graafeiland, Heijmans, Heijne Makkreel, Hilarides, Hoefnagels, Holdijk, Korthals Altes, Van Leeuwen-Schut, Luteijn, Van der Meer, Pitstra, Schuurman, Schuyer, Soetenhorst-de Savornin Lohman, Spier, Staal, Talsma, Veling, Verbeek, Vis, Vrisekoop en Wessel-Tuinstra.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat het wetsvoorstel met 42 tegen 31 stemmen is aangenomen.

Aan de orde is de stemming over de motie-Gelderblom-Lankhout c.s. (22824 nr. 199h) over de verdubbeling van de malus.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de motie met algemene stemmen is aangenomen.

Wij zijn hiermee bijna aan het einde van het vergaderjaar 1992/1993. Voor degenen die niet iedere dag in deze Kamer zijn, meld ik dat wij sinds september 1992 35 keer plenair bijeen zijn gekomen, dus niet slechts een of twee keer per jaar. In die 35 vergaderingen hebben wij 268 wetsvoorstellen behandeld. Over 126 wetsvoorstellen werd langer of

korter gedebatteerd. De andere waren hamerstukken. Het allergrootste deel van de aan ons voorgelegde wetsvoorstellen werd goedgekeurd. Dat betekent overigens niet dat de Kamer kritiekloos volgt wat bij haar arriveert. Het is nu eenmaal de taak van de Kamer om kritisch te kijken naar de kwaliteit van de wetgeving, ook – ik zou bijna zeggen: juist ook – als de publieke belangstelling niet zo groot is als vandaag. Die taak neemt in omvang helaas niet of nog niet af. Daarbij schuwt de Kamer het politieke debat over de inhoudelijke verschillen van opvattingen niet, maar met behoud van de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de wetgeving en rekening houdend met de taak van de overzijde. In die combinatie en dat evenwicht ligt de kracht van deze Kamer. Daarbij past ook een manier van omgang met elkaar, met medewerkers en – mag ik het vandaag één keer zeggen – met de voorzitter, waarvoor ik u buitengewoon dank.

In onze verantwoordelijkheidsverdeling hier stellen wij collectief het reces vast. Wij doen dat maar één keer per jaar, omdat het een beperkte voorziening is, maar naar ons oordeel wel een redelijke. De nadere invulling beslist u zelf, hetzij individueel, hetzij in kleiner collectief verband!

Ik wens u allen een zeer goede vakantie toe, met de wens dat u geen beroep hoeft te doen op welk waarborgfonds dan ook. Wij zien elkaar op 7 september terug.

Sluiting 16.56 uur.

Besluiten en ingekomen stukken

Lijst van besluiten:

De voorzitter heeft na overleg met het College van senioren besloten om:

a. de openbare behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op:
7 september 1993

Voorstel van wet van de leden Wiebenga en Weisglas tot wijziging van de Kieswet in verband met de mogelijkheid tot instelling van stembureaus, welke uitsluitend zijn bestemd voor per brief uit te brengen stemmen op diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen van Nederland in het buitenland alsmede op het kabinet van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen onderscheidenlijk van Aruba (22315);
14 september 1993

Regeling van het conflictenrecht inzake de persoonlijke rechtsbetrekkingen tussen de echtgenoten en de tussen hen bestaande vermogensrechtelijke betrekkingen die niet vallen onder het huwelijksvermogensregime (Wet conflictenrecht huwelijksbetrekkingen) (21328);
28 september 1993

Regelen inzake beroepen op het gebied van de individuele gezondheidszorg (Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg) (19522);
12 oktober 1993

Aanvulling van het Wetboek van Strafrecht met enige bepalingen strekkende tot het tegengaan van commercieel draagmoederschap (21968);

b. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen door de vaste Commissie voor justitie te doen plaatsvinden op:
7 september 1993

Aanvulling van het Wetboek van Strafvordering met voorzieningen ten behoeve van DNA-onderzoek in strafzaken (22447);
14 september 1993

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en enige andere wetten (getuigenbescherming) (22483);

Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de advisering over en inning van kinderalimentaties (23038).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Regelen inzake het verplaatsen van de produktie van dierlijke meststoffen (Wet verplaatsing mestproduktie) (21114);

Wijziging van de Algemene wet inzake rijksbelastingen tot aanpassing van de administratieve verplichtingen ten dienste van de belastingheffing en in verband daarmee wijziging van enige andere wetten (aanpassing van administratieve verplichtingen) (21287);

Wijziging van de Wet inzake de douane tot nadere vaststelling en aanpassing van administratieve verplichtingen (administratieve verplichtingen) (21339);

Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Algemene wet bestuursrecht, de Wet op de Raad van State, de Beroepswet, de Ambtenarenwet 1929 en andere wetten, alsmede intrekking van de Wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen (voltooiing eerste fase herziening rechterlijke organisatie) (22495);

Wijziging van de Algemene wet bestuursrecht en enkele andere wetten in verband met de regeling van een procedure voor de voorbereiding en totstandkoming van besluiten en aanpassing van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne en enkele andere wetten aan de eerste tranche van de Algemene wet bestuursrecht (22601);

Machtiging tot deelneming door het Koninkrijk der Nederlanden in de Algemene Kapitaalverhoging van de Internationale Financieringsmaatschappij (22720, R1443);

Uitvoering van de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen betreffende informatie van de werknemer over zijn arbeidsovereenkomst of arbeidsverhouding (22810);

Wijziging van de Wet buitengewoon pensioen 1940-1945, de Wet buitengewoon pensioen zeelieden-oorlogslachtoffers en de Wet buitengewoon pensioen Indisch verzet (22876);

Machtiging tot deelneming door Nederland in de Vijfde Middelenaanvulling van het Aziatische Ontwikkelingsfonds (22877);

Wijziging van de Kieswet (tegengaan van het ronselen van volmachtstemmen en enige andere wijzigingen) (22972);

Intrekking van de Wet Brandweerraad (23033).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister-president, minister van Algemene Zaken, inzake

de benoeming van prof. mr. M.J. Cohen tot staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen (griffienr. 111004);

een, van alsvoren, inzake gesprekken in Willemstad te Curaçao van 24 tot 26 juni jl. in het kader van de Toekomstconferentie (griffienr. 110999);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van een overzichtslijst met verdragen in voorbereiding (griffienr. 111016);

een, van alsvoren, ter doorgeleiding van een brief van prof. dr. António Alberto Neto, voorzitter van de Partido Democrático Angolano, gericht aan de voorzitter van het Nederlandse parlement, met bijlage (griffienr. 110984);

een, van alsvoren, inzake het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Slovenië betreffende het internationale wegvervoer; Ljubljana, 17 mei 1993 (griffienr. 111030);

een, van de staatssecretaris van Financiën, ten geleide van de effectrapportage afschaffing fiscale grenzen (mei 1993) (griffienr. 110998);

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van het ontwerp-verzamelbesluit Kaderwet bestuur in verandering (griffienr. 111024);

een, van alsvoren, ten geleide van de ontwerp-Regeling in-, uit- en doorvoer van gevaarlijke afvalstoffen 1993 (griffienr. 111023);

een, van de staatssecretaris van Economische Zaken, inzake de uitvoering van het EG-programma voor douane-expediteurs, met bijlage (griffienr. 111021);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake onderzoek naar het functioneren van bedrijfscommissies op grond van de Wet op de ondernemingsraden (griffienr. 111019);

een, van alsvoren, ten geleide van een afschrift inzake de Regeling farmaceutische hulp 1993 (griffienr. 110980);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake het rapport "Onderzoek naar een financieringsmethode voor de sociale werkvoorziening", met bijlage (griffienr. 111003);

een, van alsvoren, ten geleide van een afschrift van zijn brief d.d. 18 juni jl. gericht aan de voorzitter van de vaste Commissie voor sociale zaken en werkgelegenheid van de Tweede Kamer (griffienr. 111018).

De voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden.

3. de volgende geschriften:

een, van de secretaris van het bestuur van de Stichting De Rode Draad te Amsterdam, inzake de gevolgen voor prostituées van de voorgenomen wijziging van art. 250, 250bis en 250ter van het Wetboek van Strafrecht (griffienr. 110544.1).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor justitie;

een, van de bewoners van "Heesch benoorden de A 50" te Heesch, inzake wetsvoorstel 22989 (Gemeentelijke herindeling in het noordoostelijke deel van de provincie Noord-Brabant) (griffienr. 110995);

een, van het College van burgemeester en wethouders van de gemeente Uden, inzake alsvoren (griffienr. 110874.1).
Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor binnenlandse zaken en de Hoge Colleges van Staat;

een, van de voorzitter van het dagelijks bestuur van de Acht Mei Beweging te Utrecht, inzake de Algemene Wet Gelijke Behandeling (griffienr. 110069.107).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor binnenlandse zaken en de Hoge Colleges van Staat en voor justitie;

een, van het personeel van de Directie Noord Nederland van de Dienst gebouwen, werken en terreinen van Defensie te Assen, inzake de reorganisatie van de DGWT, met bijlagen (griffienr. 110993).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor defensie;

een, van het Landbouwschap te 's-Gravenhage, ten geleide van een notitie inzake de aansprakelijkheid in geval van bodemverontreiniging en bodemsanering, met bijlage (griffienr. 110975).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor ruimtelijke ordening en milieubeheer;

een, van de Vereniging Lau Mazirel – belangenbehartiging van mensen met een nomadische cultuur – te Amsterdam, ten geleide van een afschrift van haar brief aan de heer Heerma inzake haar voorstel aan betreffende een overgangsregeling met betrekking tot de afschaffing van artikel 18 van de Woonwagenwet, met bijlage (griffienr. 110981).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor volkshuisvesting;

een, van M. de Jong-Verkaik te Hardinxveld-Giessendam, inzake de Betuwelijn (griffienr. 110989);

een, van ir. J. van Roon te Ottoland, inzake de ontwikkeling van het Nederlands aandeel in het Europees vrachtvervoer, met bijlagen (griffienr. 110969);

een, van het advocaten- en notarissenkantoor Nauta Dutilh te Breda, inzake het wetsvoorstel tot herziening van de Wet rijonderricht motorrijtuigen (WRM) (21262) (griffienr. 111031).
Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor verkeer en waterstaat;

een, van A.B. van der Schaaf te Groningen, inzake bescherming en bevordering van het welzijn van olifantenkinderen te Emmen, met bijlage (griffienr. 110992).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor landbouw, natuurbeheer en visserij;

een, van H.H. Leerentveld namens AbvaKabo, CFO, CNV en FNV te Zoetermeer, inzake de Wet Terugdringing Beroep Arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA) (22824) (griffienr. 109926.66);

een, van A. Janssen te Kerkrade, inzake de WAO-problematiek (griffienr. 109926.65);

een, van W. Bijvoets te Badhoevedorp, inzake alsvoren (griffienr. 109926.62);

een, van M. Nobel-Servaas te Nieuwerkerk aan den IJssel, inzake de Algemene Nabestaanden Wet (griffienr. 110427.4).
Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden

van de vaste Commissie voor sociale zaken en werkgelegenheid;

een groot aantal, van besturen en/of ouders van diverse scholen, inzake de Wet Voorzieningen Gehandicapten (WVG) (griffienrs. 109349.28, 109349.30 t/m .43 en 109349.45);

een, van de Raad van de Centrale Ondernemingsorganisaties (RCO) te 's-Gravenhage, inzake alsvoren (griffienr. 109349.46).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor sociale zaken en werkgelegenheid, voor volkshuisvesting en voor welzijn en volksgezondheid.

De voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.